

652
1967

ББК 65.01
УДК 65.01
65.01.01.01

Учебник

1967

1967

ლიბერალურ-მსახერავო და
საზოგადოებრივ - პოლიტიკური
ჟურნალი

საქართველოს მშენებელთა
კავშირის აჭარის
ბანუოფილბის ორგანო

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ფრ. ხალვაში — ლექსები	3
ნ. ძირაძე — მამის დღიური (მინი- ატურა)	6
ი. მელია — ლექსები	8
ჯ. ძათაძე — ლექსები	10
შ. რუჟა — ყველას გული დაგვწყდა (მოთხრობა)	11
ჯ. ჯაყელი — ლექსები	18
პ. ლორია — გზა, ფანდურით გაკვლეუ- ლი (მოთხრობა)	21
პ. გორგნალი — ლექსები	38
შ. ანანიძე — ამდენ ფიქრს და ამდენ განცდას (ლექსი)	40
ფან ტი — ძმები (მოთხრობა, თარგმან ი. კებაძე)	41
ე.ვ. ევბუშენკო — ლექსები (თარგმან გ. სალუქვაძე)	47

დღეები და აღმშენებელი

მ. გორგნალი — პროზაგანდისტი — ენთუზიასტი	50
---	----

1

1967

ი ა ნ ვ ა რ ი
თებერვალი

აჭარის შურნალ-გაზეთების გამომცემლობა

პრიტიკა და გუბლიცისტიკა

6. ღუმბაძე — ქართველი სიმბოლისტები
„ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ 56

ბ. მებუძე — დემონი — დიმიტრი
ქავთარაძე 62

ხელოვნება

3. კიკნაძე — გამოჩენილი ქართველი
მხახიობი 68

აჭარის წარსულიდან

ა. სურგულაძე — ბათუმში რუს ხალ-
ხოსანთა მოღვაწეობის ისტორიიდან 73

რ. სურმანიძე — სამი „აჭარა“ საქართ-
ველოში 78

საზღვარგარეთ

ანა ფილიპი — ამონაკვეთი (ფრან-
გულიდან თარგმნა ი. არეშიძემ) . . . 81

წიგნის თარო

ნ. სებაშვილი — „ილია ჭავჭავაძის ენა“ 89

საბჭოთა და იუგოსლავიური

ა. გეგენაძე — ძველი ისტორია . . . 92

— — —

რედაქტორი შოთა ქურიძე

სარედაქციო კოლეგია:

ბ. ახვლედიანი, ნ. გვარიშვილი, მ. ყარაშანიძე (პ/მგ. მდივანი),
პ. ლორია, ალ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, გოგებაშვილის ქ. № 24.
ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მდივნის — 33-72.

ფილონ ხალაუმი

ხ მ ა

ხმები სერავენ ზღვასა და ჰაერს,
ხეფებს, მთა-ბარს და სივრცეს ავსებენ
და ბუნებაში გვიღებენ კარებს
ჩვენ, მწვერვალისკენ მავალ მთამსვლელებს.
ხმებით ივსება ეზო თუ ოდა
და ჟრუანტელი უვლის გარემოს.
მე სურვილები ასეთი მქონდა:
ხმები მესუნთქა, როგორც ჰაერი.
ხმებად მხარჯავდა, მანიავებდა
სიცოცხლე შლეგი და ხელგაშლილი
და საკუთარი ხმა მხარში მედგა,
ვით საკუთარი ალალი შვილი.
მე მიყვარს ხმათა დახარისხება:
ზოგი ხმა ჰგავდა ბნელ სიმყუდროვეს,
მაგრამ ზოგი ხმით ზეცა იხსნება
და თვალში ლამაზ ვარსკვლავს მიტოვებს.
ზოგი ხმა იწვის და ფერფლად ცვივა
და აღარავის ელიან სახლში,
ზოგი ხმა, როგორც ნასროლი ტყვია,
წივილით კვდება და ტოვებს ნახშირს.
მე მინდა ის ხმა, თავად რომ მეძებს,
მოვა, ჩადგება სულში, ვით რთველი,
ადამიანზე, ცაზე თუ ხეზე
უკეთეს სიტყვის ვიქნები მოქმელი.

მე თუ ვიღიმი, ვიღიმი თქვენთვის,
აბა ვინ ხედავს საკუთარ ღიმილს,
სახეებიდან კეთილი კეთილს
ერთვის და გულიც ხალისით ღვივის.
ნუ შეაჩერებთ მოწოლილ ღიმილს,
ყვავილებს გაშლას ნუ აუკრძალავთ,
შენით, შემოდის სინათლე დილის,
ღიმილო, ჩემი სიცოცხლის ძალავ!
ზოგჯერ ცხოვრება გვაწვება მძიმედ,
დღეებს გავყურებთ, ვით მეტეორებს...
მაშინ ერთმანეთს თუ გავუღიმებთ,
ჩვენ ვეხმარებით ერთიმეორეს.
მაშ, გავანათოთ ღიმილი იმით,
სხვა სიყვარულით რაზედაც ფიქრობს
და გაზაფხულის ყვავილებივით
ჩვენ ერთმანეთის ღიმილი ვკრიფოთ.

ეს ღღევანდელი ხმები კურნავდეს!

ვნახავ აჭარის ტაძრებს, ციხეებს
და მსურს ვიტყვო, ვიტყვო დიდხანს.
ფრესკებზე ვარჩევ ნაცნობ სახეებს
და მინდა ქვამაც რაღაცა მითხრას.
სხალთის ტაძარს რომ მწუხარე ვუმზერ
და თავს გუმბათი მხურავს მთავარი,
მე ტკივილივით მაწვება გულზე
გამოჭვარტლული მისი თავანი.
როცა დანდალოს ხიდიტ გასული
მე რვაასი წლის კიბით ავივლი,
ძველი კედლიდან ცოცხალი სურო
ხელს გამომიწვდის თამარქალივით.
ზოგიერთ ტკივილს ძველსა და უგრძნობს
მე თან ვატარებ, როგორც საკუთარს,
მე ვხვდები ტაძარს არა ვით უცნობს,
არამედ ვინაც კაცად მაკურთხა.
თვითღებულ ქვაზე წვეთი სისხლია,

თვითეულ ხეში — სული წინაპრის,
ყვავილები კი სხივებს ისვრიან
მათი თვალების ჩამქრალ სინათლით.
გადვიძებულო სხალთის ტაძარო,
მაგ სამასი წლით ნაწყენ გუმბათებს
ეს დღევანდელი სიტყვის ხანძარი,
ეს დღევანდელი ხმები კურნავდეს!

ხიდი ზოროხზე

კვირადღეს მიყვარს ჯოროხის ხიდი:
გავალ, მორევზე ბადეს დავაფენ.
წამომეწევა ქარწვიმა ფინთი,
შევეყუდრები ნაპირზე დაფნებს.
იქიდან ისევ დავაკვირდები
ხიდს, მდინარეზე ფეხგაბიჯებულს,
გადმომხედავენ კლარჯეთის მთები,
როგორც ნაცნობი სოფლის ბიჭები.
წამოვალ სველი და ფეხშიშველა,
წყალს დავუბრუნებ ცოცხალ კალმახებს.
სადღაც იბლავლებს ხარი გიშერა,
შეაკანკალებს შიშით ბალახებს.
გლეხის ბუხრიდან კვამლი ადგება,
მომესალმება ლაზი ძენავე.
თუ კი არაფრის ძალუძთ გავება,
ხიდქვეშ ტალღები რატომ ღელავენ?
ხიდს სივრცეების სტიქია ართობს,
მწველი წყურვილი შორი კიდისა
და ძველებურად ბეჭებგამართულს
მკლავზე უდვია ისევ დიდი გზა.

ნოდარ ძიკვაძე

მამის დღიური

ჩემს სამუშაო მაგიდაზე კიდეებზემოცვეთილი, გაყვითლებული რვეული დევს.

რვეული საკმაოდ სქელია და გარედან გაკრული ხელით აწერია: „დღიურები“.

ეს მამის დღიურებია და მე თვალისჩინივით ვუვლი და ვუფრთხილდები მას. ომიდან დაბრუნების მესამე წლისთავზე გარდაიცვალა მამა. იგი მძიმე ჭრილობებს ემსხვერპლა.

ვინ იცის, რამდენჯერ ამიღია ხელში ეს რვეული, რამდენჯერ წამიკითხავს დრო-ჟამისაგან ფერნაცვალ დღიურები, რომელთაგან ერთი მაინც განსაკუთრებულია. აი ისიც...

„1945 წ. 23 ივლისი.

ომიდან ვბრუნდებოდი. ადრე დილით ჩამოვედი მშობლიურ ქალაქში. ავტობუსის ბილეთი ავიღე და ზღვის სანაპიროზე გავედი. ლურჯად ლივ-ლივებდა წყლის უსაზღვრო სივრცე. წივილით დაჰქროდნენ ნავსადგურში თოლიები. სანაპიროს ნელა ეხლებოდნენ პაწია ტალღები.

უკან გამოვბრუნდა.

ავტობუსის ვიწრო სარკმლიდან გავცქეროდი ხუთი წლის უნახავ არე-მიდამოს.

საშუაღდეოზე აწეულ მზეს ავყევი სოფელში.

ნელა მივაბიჯებდი. მიჭირდა დაღმართზე სიარული. ძლივს მიმქონდა
არც თუ ისე მძიმე ზურგჩანთა. მტეხდა ნაიარევი სხეული.

ცხელოდა. ხვითქად გადმომდიოდა ოფლი და მიწვავდა კისერს, თვალ-
ებს, სახეს. როგორც იქნა, წყარომდე მივადწიე. ზურგჩანთა ფრთხილად
დავდე მიწაზე და ყინულისვით ცივ წყალს ხარბად დავეწაფე. მთელ სხე-
ულში სასიამოვნო სიგრილემ დამიარა. წყურვილი რომ მოვიკალი, ისევ
განვაგრძე გზა.

რაც უფრო ვუახლოვდებოდი ჩემს ეზო-კარმიდამოს, მით უფრო ვითრე-
ვდი ფეხს. როგორ გამოვჩენილიყავი ჩემი დაჩეხილ-დასერილი სახით დე-
დაჩემთან, ჩემს ქეთინოსთან, ჩვენს პატარასთან, რომელიც ახლა,
ალბათ, უკვე დიდი ბიჭია.

ჭიშკართან სიმღერის ხმამ შემაჩერა. დედაჩემს კალთაში ჩემი ექვსი
წლის ბიჭუნა ეჯდა. ეალერსებოდა და მღეროდა...

მერე სიმღერა შეწყდა. შვილიშვილმა ბებიას ჰკითხა:

— ბებო, რომ ამბობდი, მამა მალე დაბრუნდებაო, მართლა მალე და-
ბრუნდება?

— მალე, შვილო, სულ მალე.

— სად არის მამა, ბებია?

— ომში, შვილო.

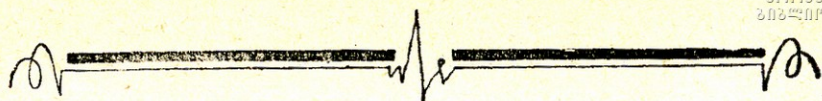
— ომში? — ბიჭუნა წამით ჩაფიქრდა, მერე იკითხა: — ბებო, რა არის
ომი?

მეტს ვეღარ გავუძელი. ჭიშკარი შევადე და ეზოში ნელი ნაბიჯით შევე-
დი. დედამ შემომხედა და გაფითრდა. მერე წამოიჭრა და მომვარდა. მისმა
ცრემლებმა სახე დამისველა. ჩემი ალერსით რომ გული იჯერა, ატირე-
ბულ შვილიშვილს მიუბრუნდა და მიუალერსა. საოცრად თბილი ხმა ჰქო-
და დედას...“

და მე დღესაც მახსოვს, გარკვევით მახსოვს ის, რაც მაშინ ბებიაჩემმა
მითხრა:

— კარგად შეხედე და დაიხსოვ, შვილო, აი ეს არის ომი!

იაკობ მელია

სად ხართ ნეტავი....

მე არ ვიცოდი, რა იყო ძმობა,
 ან ამხანაგი, ან მეგობარი,
 მე არ ვიცოდი, რა იყო გრძნობა,
 ცრემლი, ღიმილი და ცოდვა-ბრალი.
 მე არ ვიცოდი, რა იყო სიბოროტი,
 მზის ბრწყინვალეობა, მზის მცხუნვარეობა.
 მე არ ვიცოდი, სიმწარე, სიტკბო,
 ქვეყნად ხმაური თუ მღუშინარობა.
 მე არ ვიცოდი, რა იყო ჩრდილი,
 ცვრიან ბალახში ფეხშიშვლად გავლა.
 მე არ ვიცოდი, თუ ყოველ დღით
 რად მალავიძებდა ფაქიზად მამა.
 და აი, ერთ დღეს შევიგრძნე ყველა
 და შევიგრძნობდი ყველაფერს ვიდრე, —
 შევიცან გული და გულის ღელვამ
 გამაცნო ქვეყნად ყველა სიმდიდრე.
 და ამ სიმდიდრეს დავთმობდი გულით,
 კვლავ რომ მეხილა ფრონტელი ძმები,
 მე სიყვარული როცა ვისწავლე.
 იმათი ხილვა ველარ შევძელი.
 ოჰ, ჩემი ყრმობის კეთილ ძმებო,
 გულის ცეცხლი მაქვს ჩაუკეტავი...
 მე ახლა ვიცი რა არის ძმობა,
 მაგრამ, თქვენ სად ხართ, სად ხართ ნეტავი!

ღამე წისქვილში

თოვს, თოვს და, როგორც უამრავ ისრებს,
 ქარი ჭალაში ფანტავს ფანტელებს
 და მეწისქვილის მახლობლად ისევ
 მე ზამთრის ღამეს ტკბილად ვათენებ.
 აქ ყველაფერი უბრალო არი,
 მოაგორებენ ვეება კუნძებს,
 აგიზგიზდება კერაზე ალი
 და სიტყვის ნავსიც გატყდება უცებ.
 კაცი ამბების ტყვე რომ გახდები,
 რაღას დაგაკლებს ქარი ოხერი,
 კედელზე თეთრი ყაბალახები
 ჰკიდია ისე, როგორც ხოხბები.
 ბერკაცებს აგერ დიდი ტომრებით
 მოუტანიათ ძველი ამბები.
 ჭრაქი კუთხეში განმარტოებით
 თითქოს სულს ღაფავს აცახცახებით...
 და მახსენდება მუდამ ამგვარად
 ჩემი წისქვილი გასაოცარი,
 აქ სიტყვის სიტკბო და სიტყვის ძალა
 ხორბლის სურნელის მსგავსად ვიცანი
 და შევიყვარე მე წმინდა გულით,
 ვით ლუკმა პური და სულის საზრდო
 და ცხოვრებაში ეგ სიყვარული
 მე მიმაჩნია ყველაზე სანდოდ.
 თოვს, თოვს და, როგორც უამრავ ისრებს,
 ქარი ჭალაში ფანტავს ფანტელებს
 და მეწისქვილის მახლობლად ისევ
 მე ზამთრის ღამეს ტკბილად ვათენებ.

ჯემალ ქათამაძე

ზღვის სიყვარული

მე დავიბადე ზღვის პირას,
ზღვასთან დავიდგი კარავი.
ზღვის სიყვარული ჩემსავით
არ შეუძლია არავის.
ზღვაზე გავშალე ბავშვობის
და სიყვარულის აფრები
და მოვისმინე ზღვისაგან
ყველაზე ტკბილი ზღაპრები.
ზღვამ გამომტაცა ბავშვობა
და დაამსხვრია, ვით ნავი...
მე ზღვასთან მაინც ვიყავი
ყოველთვის გაურიყავი.

ზღვამ სიჭაბუკეც მომტაცა
და მიაყარა ცივ კიდეს...
ზღვამ შემასწავლა ღელვა და
ზღვამ შემასწავლა სიმშვიდე.
ზღვის ტალღებს, როგორც,
მეგობარს,
მე მივენდობი სრულადა.
ზღვა სიმღერადაც მეყოფა
და კიდეც სიყვარულადა.
მე დავიბადე ზღვის პირას,
ზღვასთან დავიდგი კარავი.
ზღვის სიყვარული ჩემსავით
არ შეუძლია არავის.

“ * * “

მზე იყო თბილი და პალმა
ათამაშებდა მარაოს.
ტკბილად გეტყოდი: — მიყვარხარ,
ცივად მეტყოდი: — არაო!

შენს ხვეწნაში და ლოდინში,
წლები გაფრინდა ჩქარაო.
ახლა შენ ამბობ: — მიყვარხარ,
მაგრამ მე ვამბობ: — არაო!

შოთა როყვა

ყველას გული დაგვწყდა

გადაწყდა — არღადეგებს სოფელში გავატარებ.

უნდა გენახათ, როგორ გაიხარეს ბიძაშვილებმა, როცა ჩვენმა მანქანამ ბიძაჩემის ეზოს მიაყვირა. ყველანი შინ იყვნენ. ჩემი უმცროსი ბიძაშვილი მარინე ჩვენს შესახვედრად გამოიქცა და სიხარულისაგან სიცილი აუტყდა. დათუნამ და ნუგზარმა მოზვერი, რომელიც საბალახოდ მიჰყავდათ, ეზოში მიატოვეს და ჩვენთან მოირბინეს.

— ყოჩაღ, ჯუმბერ! — შემომგება ბიძაჩემი. — ალბათ, ისევ შენ ივაჟუცე, თორემ ჩემს ძმასა და რძალს აღარ უნდათ სოფელი... ეს ქვიშხეთიო, ეს ბორჯომიო, კისლოვოდსკი და ბაკურიანი! დაიკარგონ აქედან! რძესა და თაფლს არ მოგაკლებ, ბიძიკო, და ჰაერი ხომ არის და არის! აქაურობას რომელი ბორჯომი შეედრება!

ბიცოლაჩემს არ უყვარს ბევრი ლაპარაკი და მოფერება. ისე, ჩუმი და მოსიყვარულე ქალია. — შენი ჭირიმე, შვილო, ნეტა სკოლაშიც აქ შეხვიდოდე! გადარეული არიან ჩემი ბაღნები შენი სიყვარულით, — მითხრა და შუბლზე მაკოცა.

დაიწყო ჩვეულებრივი სოფლის დღეები. საქმე კი მეორდებოდა: ბიცოლაჩემი ჩაიში, ბიძა — საფუტკრეში ან ყანაში, ჩვენ — ხან იქით, ხან აქეთ... მაგრამ მოსაწყენი ერთი დღეც არ გათენებულა. მე ვიცოდი, მდინარეზე წასვლა მოგვიწევდა და ანკესები წამოვიღე. ისიც ვიცოდი, ბიძაშვილებს ტყავის ბურთი ჰქონდათ და კამერებიც ჩამოვიტანე. ჭალაში სტადიონი მოვაწყვეთ. სათამაშოდ მთელი უბნის ბიჭები გროვდებოდნენ და იყო ერთი ყვილ-ხივილი. ანკესი, ბურთი, მდინარეში ბანაობა — ამას რომელი ბორჯომი შეედრებოდა!

ჭალაში მთელი უბნის ბავშვები დაგვხვდა. მარინეს გავერცელებოდა ხმა, ხვალ ბურთის თამაში იქნებოდა... მართლაც გახურებული თამაში გაიმართა. სრული შემადგენლობით ვთამაშობდით — არც მესხი გვაკლდა, არც მეტრეველი, ოღონდ კოტრიკაძე ვერ იყო ფორმაში, ბურთის კარში დარტყმისას მინდორზე წვებოდა. ბურთი კი ყოველთვის ტანზე გადაუღლიდა. რამდენიც დაგვირტყეს — ყველა გაიტანეს... ჩვენი კაპიტანი ნუგზარი სულ ცემით ემუქრებოდა, „გაგასიებ. შე გაბერილო! რომ წვები, დადექი, იქნებ ბურთი ტანზე მოგხვდეს და უკან დაბრუნდესო!“ მაგრამ შემცვლელი არავინ გვყავდა და მუქარა რას უშველიდა! პირველ ტაიმში ოცდარვა ბურთი გაგვიტანეს!

— სულ არ გვინდა მეკარე! — იყვირა ვილაცამ.

პირველი ტაიმი დამთავრდა, მაგრამ მეორე აღარ შემდგარა. თუნდაც შემდგარიყო, ამდენ ბურთს რა გაქვითავდა! დაღლილი ფეხბურთელები იქით-აქით დაცვიფდნენ ჩრდილში. დათუნა სადღაც სიმინდებში გაძვრა და ის იყო, მეორე ტაიმი უნდა დაწყებულიყო, როცა მოვარდა და იყვირა: არიქა, ბიჭებო, ვილაც თაღლითს ჭიშკარი ღიად დაუტოვებია, ძროხები შემოსულან და მინერალურ სასუქს ლოკავენ, დაწყდებიანო! ავირიეთ. „მეველეს დავუძახოთ, სად არის მეველე“, ატყდა ყოყინა. მეველეს ანთიმოზი რქმევია და ყველამ ერთად დაიგუგუნა:

— ანთიმოზ ბიძია! აანთიმოზ ბიძიაა! ძროხებია ყანაში, ძროხებიიი! — შენც არ მომიკვდე, ანთიმოზის ჩამიჩუმიც არ ისმოდა. მერე ისევ გაიმეორეს:—მეველე ბიძიაა! ძროხებმა შეჭამეს ყანა, სადა ხარ, საად?

უცებ ვილაც თოფიანმა მდინარესთან ცხენი მოაჭენა და გამოგვძახა:

— რა გინდათ, ძაღლის ლეკვებო!

— ანთიმოზ ბიძია, — დაიწყო დათუნამ, — საქონელია შემოსული, აგერ სასუქი დაუყრიათ, მას ლოკავენ და დაწყდებიან ძროხები...

— ოჰ, თქვენც თან მიყვებოდეთ, დავისვენებ! — გამოსცა პასუხი მეველემ.

— ბატონო, რომ გაგაგებინეთ, გვეგონა კარგი ვქენით, ლანძღვას რას გვემართლებით!

— ჭიშკარს ღიად თქვენ ტოვებთ და მერე მეველეს აღვიძებთ! — გაცხარდა ანთიმოზი.

— როგორ თუ ჩვენ ვტოვებთ! — იუკადრისა დათუნამ, — ჩვენ თუ დავტოვებდით, შენ რაღად გაგაგებინებდით!

— უკაცრავად ვართ, მარა ვეძინა, ბიძია? — დაუძახა მარინემ. ატყდა ხარხარი.

— სად წახვალთ ახლა, თქვე მამაძაღლებო! — არ ცხრებოდა მეველე. — შემომისიეთ ხომ საქონელი! ხომ აიკელით მთელი ქვეყანა თქვენი ბუ-

რთით! ხომ დააქციეთ აქაურობა!.. მაცაღეთ, ან მე ვიქნები, ან თქვენ
ამ ჭალაში!

— რატომ, ბიძია, ყველანი დავეტევით! — გასძახა ვილაძამ.

— თუ გეხარებებათ, მოდით, ბურთი თქვენც ითამაშეთ, — წინადა-
დება მისცა ნუგზარმა, — მოდით, იქნებ მეკარედ გამოგვადგე.

— გაჩუმდი, ბიჭო! — აფრთხილებს მარინე.

— ამ თოფს ხედავთ? — გვანიშნებს მდინარესთან მოსული მეველე,
— მარილითაა გატენილი. ახლავე მოუსვით აქედან, თვარა ვაი მისი დღე,
ვისაც ეს მარილი მოუწევს, ცივი ხმით აკივლებს.

— ავაშენა ღმერთმა, ბიძია!... კიტრები გვაქვს წამოღებული და მა-
რილი დავგავიწყდა. სადილად რომ დავჭდებით, კიტრებს ხელში დავიკა-
ვებთ და მაშინ გვესროლეთ! — გასძახა დათუნამ.

— დატოვეთ აქაურობა, მე თქვენ გელაპარაკებით, არ დაგლანდოთ
ჩემმა თვალებმა აქ ჩამოსული! — აყვირდა მეველე, მაგრამ ბოლოს მა-
ინც ჩვენ შეგვეხვეწა, არიქა, ბიჭებო, მომეხმარეთ, გავრეკოთ ეს საქო-
ნელიო!...

ჰო, მეორე ტაიმი აღარ შემდგარა. მერე, სოფლის ბიჭები რომ წა-
ვიდ-წამოვიდნენ, ძროხები მდინარეში შევრეკეთ წყლის დასაღევად, გავ-
ბანეთ, ამოვედით და აკაციების ხეივანში სადილი გავმართეთ. ნასადი-
ლევს ჭილოფი გავშაღეთ, წამოვწეჩით და დავისვენეთ.

მალე თევზაობაც დავიწყეთ და პირველი თევზი მარინეს ანკესზე
წამოვეგო. გოგო სიხარულისაგან კინალამ მდინარეში გადახტა. არ გასულა
დიდი ხანი და მან მეორე თევზიც ამოიყვანა. კარგა მოზრდილი წვერა იყო!

— ფუი ეშმაკს! — იძახდა დათუნა, — ახლა საქმეა ეს?! თევზო, შენ
დაგიდგეს თვალი, ჩემს ანკესზე მოხვიდე, რა იქნება!

ნუგზარმა იყვირა: რაღაცა უშველებელი მექაჩება, ლამის არის ანკე-
სი წამართვასო!

— ნუ ხუმრობ, — უთხრა დათუნამ, — თევზი არ დამიფრთხო!

— არ დაგიფრთხო, თორემ არ გესეოდნენ ერთბაშად! — აი, თევზი,
კალმახი! — თქვა ნუგზარმა და წყლიდან უშველებელი თევზი ამოათრია,
მაგრამ ნაპირზე ამოღებას არ ჩქარობდა, — შეხედეთ, რა თევზია! აი, ასე
უნდა თევზაობა, ისწავლეთ ჩემგან! — ამბობდა და ანკესი ნელ-ნელა
ამოჰქონდა. თევზი კი ფართხალებდა. — ნუ ცახცახებ, თევზო, ხომ იცი,
ვერსად წამიხვალ? — მაგრამ მოხდა საოცრება! თევზი ანკესს მოძვრა და
წყალში ტყაპანი მოადინა: კარგად იყავი, ჩემო ნუგზარო!..

იმდენი ვიცინეთ, ერთი ფუთი თევზის დაჭერას სჯობდა.

— ასე იცის ტრაბახობამ! — თქვა დათუნამ, — თევზს ნაპირზე რომ
ამოიყვან, დაჭერილად მერე ჩათვალე.

— ბიჭო, ნუგზარა, რა თევზი იყო თუ იცი, წვერა თუ კალმახი?

- მოიცათ, მოვა კიდეც! — თავს ინუგეშებს ხელმოცარულმა.
— მოდი, თევზო, მოდი, შე შეჩვენებულო!
- მოულოდნელად თავს ბაბუა ექვთიმე წამოგვადგა.
- ჯვარი აქაურობას, თევზაობთ?
- რას წუხდებოდით, ბაბუა ექვთიმე, ძროხას ჩვენც წამოგიყვანდით!
- რა ვიცი, გადარეული საქონელია და ყანებში რომ გაგექცეთ, გაწვალდებით!
- რა ვიცი?! მშვენიერად იბალახა, წყალიც დაგაღვივინეთ.
- ჰო, ვნახე. — თქვა ექვთიმემ, — კარგად უბალახია... რად გინდა, ძროხა შეიძინეთო, გვეუბნებიან, მარა საძოვრებს აღარ ტოვებენ, შემო-
ლობეს ყველაფერი... სად წავიდეს საქონელი? რა ჰამოს?
- მერე მოხუცი ჩვენი საქმით დაინტერესდა:
- თევზი არის თუ?
- არის ცოტა!
- სტუმარმა მეთევზემ თუ დაიჭირა რამე? — მოიკითხა ჩემი წარმა-
ტება.
- დაიჭერს, რა აჩქარებს, თევზები ნელ-ნელა მოდიან!...
- სადღა იქნება თევზი, სულ რომ ლალუმებს უბათქუნებენ! —
გულისტკივილით ამბობს მოხუცი, — მდინარე აღუღებულა დინამი-
ტებით...
- ლალუმის სროლა ხომ აკრძალულია! — ვთქვი მე.
- აკრძალული კია, მარა...
- უცებ, ჩვენგან ცოტა დაშორებით, შუა მდინარიდან წყალი ჰაერში
შხუილით აიჭრა, ასე, ნაძვის ხე გეგონებოდათ და... მერე ისეთი გავარდა,
კინალამ მდინარეში ვისკუპე.
- ოი, დაგექცა ოჯახი, გაგიხმა ხელი და მხარი! — გაბილბილდა მო-
ხუცი, — ველურები!... პატრონი არა გყავთ და!..
- ხომ გაეთავდი შიშით! — თქვა ნუგზარმა.
- ხომ გააღვიძეს მეველე! — იხუმრა მარინემ.
- იმასაც დაექცეს ოჯახი! — გაცხარდა ექვთიმე. — მეთვალყურე-
ობა მას ევალება, მარა შეამხანაგებულა მაგ ვირებთან!..
- წყალში ოთხი კაცი გადაეშვა და მოკლული თევზების დაჭერას შე-
უდგა.
- მოდით, წავართვათ ტანსაცმელი! — თქვა დათუნამ.
- გაგლახავენ, თვარა კარგს იზამთ ნამეტანს! — ისევ ცხარობს მო-
ხუცი, — დაიჭირე თევზი ანკესით, ბადით... ლალუმით რატომ უნდა მოსპო!
- ექვთიმე ბაბუა, წავალ. ტანსაცმელს წავართმევ, — ერთი ვისე-
იროთ!...

— გახუმდი, ბიჭო, დაგეწევინ და ცემით ვაგბერავენ! — აფრთხილებს მარინე დათუნას.

— აბა, ფხიზლად იყავით და თვალი მაღევნეთ! — გადაწყვიტა დათუნამ და მდინარეში გადავარდა. არც შემინიშნავს ტანზე როდის გაიხადა. მეღალუმენი ისევ თევზებს დასდევდნენ... თევზები გამოჰქონდათ და ნაპირზე ყრიდნენ, მერე ისევ წყალში შედიოდნენ. მათ ტანსაცმელს კი ამ დროს დათუნა უახლოვდებოდა... ის იყო დათუნამ ტანსაცმელი აკრიფა, რომ უცებ ზევიდან მანქანის ხმა გაისმა...

შეცბნენ მეღალუმენი, მანქანას დააყურადეს, არ მოეწონათ... იწყეს წყლიდან ამოსვლა. ტანზე ხომ უნდა ჩაეცვათ, მაგრამ ტანსაცმელი უკვე შორს იყო. ისინი ქვევით ჩამოჰყოლოდნენ მდინარეს.

მანქანა კი თანდათან ახლოვდებოდა, ერთი წუთიც და ყანებიდან „ვილისი“ გამოიჭრა... პირდაპირ ლალუმის ხასროლი ადგილისაკენ აიღო გეზი. წყლიდან ამოსული მეღალუმენი ტანსაცმლისაკენ გარბოდნენ, მაგრამ მანქანა რომ წამოეფეთათ, მიმართულება შეიცვალეს და მთელი ძალით მოჰკურცხლეს. ჩვენ სიცილი აგვიტყდა. ისინი რომ იქეთ გარბოდნენ, აქეთ დათუნა გამორბოდა მათი ტანსაცმლით. როცა ჩვენს პირდაპირ მოვიდა და მდინარეში უნდა შემოსულიყო, დათუნა მანქანიდან შენიშნეს. ალბათ, იფიქრეს, ესეც ერთი იმათგანიაო და მანქანა მთელი სიჩქარით მისკენ გამოაქანეს. თანაც სიგნალს აძლევდნენ — შეჩერდიო! დათუნას ეგონა, მეღალუმენი მომდევნო და წყალში შემოვარდა. წყალი ჯერ წელამდე წვდებოდა. დათუნას რომ დაუპირდაპირდა, მანქანა შეჩერდა და მილიციელი გადმოხტა.

— ახლავე დაბრუნდი უკან, შენ გელაპარაკებიან! — გაისმა მილიციელის ხმა.

დათუნას უკან არც კი მოუხედავს, უკვე შუამდინარეს გამოცილებული იყო.

— დაბრუნდი, თორემ გესვრი! — იარაღზე გაივლო ხელი მილიციელმა.

— რას ჰქვია, ესვრი, — რომელი ხარ შენ?! — მთელი ხმით გასძახა ექვთიმე ბაბუამ. — ვის ესვრი?!

მარინემ ტირილი დაიწყო:

— არა, ბიძია, ლალუმი მაგას არ უსროლია!

მილიციელმა ახლა ჩვენ მოგვაპყრო მზერა...

— თქვენ ვინა ხართ მანდ! — გამოგვძახა და იარაღი შეინახა.

— ვინ ვიქნებით, ხალხი ვართ! — გასძახა ისევ ექვთიმე ბაბუამ.

მილიციელი მანქანასთან პირბრუნდა, შოფერს რაღაც უთხრა, მერე ტანთ გაიხადა და მდინარეში შემოვიდა.

— სულერთია, ტანსაცმელს ვერ მიიღებ. — თქვა სამშვიდობოსმა მოსულმა დათუნამ და „ნადავლი“ ძირს დაჰყარა.

— ხომ გითხარი, ბიჭო, დაანებე თავი-მეთქი! — ტირის მარინე, — ახლა ლალუმის სროლასაც შენ დაგაბრალებენ!

— რა თარსი დღეა! — თქვა ნუგზარმა, — დაჭერილი თევზი გამეჭკა, მეველემ ყანაში ძროხების შემოშვება ჩვენ დაგვაბრალა, ახლა რა გასაკვირია, თუ ეს კაციც ლალუმის სროლას დაგვწამებს და თავს მილიციაში ამოგვაცოფინებს!..

— ძროხებს ვინ წაიყვანს შინ? — დარდობს მარინე.

— აცალე, გამოვიდეს, — დინჯად ამბობს მოხუცი, — საშიში არაფერია.

ნახევრად შიშველი მილიციელი კი უკვე ჩვენთანაა. ყველას გამომცდელი თვალთ გვიყურებს. ექვთიმეს დანახვა გაუკვირდა.

— შენც ამათთან ხარ?

— ჩემი ხნის კაცს შენობით არ ელაპარაკებიან!

— აბა, როგორ გინდა! — ცხარობს მილიციელი, — ამ ხნის კაცი აყოლილხარ ბავშვებს და მდინარეში ლალუმებს აფეთქებთ!

ესლა გვაკლდა!

— ოჰ, შენს გამოძიებულ საქმეს რა ვუთხრა მე! — გაცეცხლდა მოხუცი, — არ შეგიძლია ჯერ გაიგო და მერე ილაპარაკო?

მილიციელი უცებ მოლბა.

— აბა, ვინ ისროლა ლალუმი? — უკვე სხვა ხმით იკითხა მან.

ჩვენ ავუსხენით, როგორც იყო. გაეცინა.

— ვინ დაგიჯერებთ ახლა მაგ ზღაპარს! მასე ფიქრობთ თავის დაძვრენას?

— ა, ბატონო, ჩვენი ანკესები! — ვუთხარი მე, — თუ ლალუმის სროლას ვაპირებდით, ანკესებს რაღად ავიკიდებდით!

— დალანვროს ეშმაკმა, — თქვა მან, — ხანდახან ისე გავბოროტდები, ყველა დამნაშავე მგონია! ბოდიში, ამხანაგებო! ჩვენი ვალია ვიდგეთ კანონის სადარაჯოზე!...

— იდექი მერე, ბიძია, ვინ გიშლის! — ეუბნება მოხუცი.

— მაშ, ეს ტანსაცმელი ეკუთვნის მიმალულ დამნაშავეებს, არა?

— კი, ბატონო!

მილიციელმა ტანსაცმელი გადააწყო.

— შენი სადღაა? — მაინც ეჭვის თვალთ შეხედა დათუნას.

— ჩემი აი ეგერ! — მიუთითა მან.

— ყოჩაღ, ყოჩაღ! — ამბობს მოთვინიერებული, — სამაგალითო

ხალხი ყოფილხართ! აბა, ერთი ვნახოთ — ვინ არის ეს ყალთაბანდები...
და ჯიბეები გადმოაქოთა...

შენც არ მომიკვდე! — არავითარი საბუთი! უბრალო ქაღალდი რაა, ისიც არ აღმოაჩნდათ.

— კარგი გაიქვერები ყოფილან! — ამბობს მილიციელი, — ალბათ, გველოდნენ და ვითომ კვალი არ დატოვეს.... სულელები! ამ ტანსაცმლით ცხრა მთას იქით მოვნახავთ!

— თუ მონახავთ და კარგად შეახურობთ, ნამეტან კას იზამთ! — ეუბნება ექვთიმე ბაბუა.

მილიციელმა ტანსაცმელი დახვია, ქაძარი შემოუჭირა და დათუნას უთხრა:

— შენთან მადლობელი ვარ... წამოდი მანქანასთან, შენი სახელი დავიწერო.

— მე კი თქვენი სახელი მინდა ვიცოდე, — უთხრა დათუნამ. მილიციელმა თქვა თავისი ვინაობა. დათუნამაც უთხრა თავისი.

— იარონ ახლა შიშვლებმა გადარეულებივით! — თქვა მილიციელმა და ტანსაცმელი მხარზე გადაიკიდა. — თქვენთან ბოდიში, მოხუცო, ცოტა უხეშად მოგმართეთ!...

— არა უშავს! — უთხრა ექვთიმემ, — მარა ახლა თევზი რომ მოგეცენ, მაი ტანსაცმელი არ მისცე!

— მოცემა რად მინდა, თევზს ისედაც წავიღებ! — თქვა მილიციელმა და წავიდა.

ჩვენ განვაგრძეთ თევზაობა. მარინემ ანკესი ექვთიმეს დაუთმო. გახალისდა მოხუცი. ანკესი მდინარეში ჩაუშვა და თევზის წამოგების მოლოდინში ფეხის წვერებზე იდგა. მაგრამ რას იზამ, თევზი ახლოსაც არ მოეკარა. ჩვენ ჩვენ ვიყავით, მაგრამ ექვთიმეს გაწბილებას ვერ ვიტანდი. ძალიან მინდოდა, თუნდაც ერთი თევზი გამოჩენილიყო და ის ერთიც ექვთიმეს ანკესს წამოგებოდა.

— გიჟი არ იყო! — ბუზღუნებდა ექვთიმე ბაბუა, — სადღაა თევზი, ხომ ხედავ, ამოწყვიტეს!

ყველას გული დაგვწყდა. ექვთიმე ბაბუასთან თევზაობა ჩვენთვის დიდი სიხარული იქნებოდა!

10.441

ჯამალ ჯაყელი

კახაბრის ველი

...აქედან მოჩანს მთაგრეხილის ზვიადი ბეჭი!
(და მაგონდება კახაბერი, ფიცხი მხარგრძელი,
სპარსეთის დესპანს ყბაში რომ სთხლიშა.
და მიკვირს მაინც, უთამაროდ როგორ გავძელით,
ამდენ ხანს მაინც ურუსთველად როგორ გავძელით...)

კახაბრის ველი!
აქედან ოდეს უფრენიათ შიკრიკი მისირს —
„იენი ხაბერი,
უთხარით სულთანს,
რომ აღსრულდა სურვილი მისი
და სადოლედ გვაქვს კახაბერი!“

შიკრიკი შეიპყრო ჩემმა პაპისპაპამ,
ბედი, გზა და ხმალი წამსვე გაუღუნა.
მოსდგა, თახსირები თხარა და კაფა
და...
ასე გავიდა სამი საუკუნე.

კახაბრის ველი!
ახლა არის დაუღეველი
ძმობის და ძმების სადოლე და სამართონო.
მოვიდნენ ახლა:

თამარ,
შოთა,
კახა,
მხარგრძელი, —
და სამასპინძლოდ მოგელიან, ჩემო ბატონო.

დავდივარ რწმენით და მოლოდინით...

დავდივარ რწმენით და მოლოდინით,
რომ ჩვენი ძმობა პარნასზე ავა.
აქ ცის ნამია რთველის ოდენა
და სავსე, როგორც ფერების გამმა.
აქ ნაქებია პური ოდითვე,
მიწა, სიტყვა და ოჯახის მამა.
დავდივარ რწმენით და მოლოდინით,
რომ საქართველო პარნასზე ავა.

* * *

მომეცით უფრო დიდი მწვერვალი —
საფრთე არ მყოფნის ახლა ბარადა.
მომეცით უფრო დიდი მწვერვალი
და თოვლის გუნდას ვაქცევ ზევადა!
მომეცით!..
მაგრამ რა უნდა მომცეთ...
ვაჰმე, რაც უნდა იდგეს დარები, —
მოკვდები, ალბათ, არწივმა ბორცვებს
რომ მიაშენოს საბუდარები.

* * *

მეძახი,
მე კი არა მცალია,
მოუცლელობას ატანა უნდა.
მეძახი, მე კი არა მცალია,
ამელამ ვრჩები საკუთარ გულთან.
მეძახი...
მაგრამ თუ კი მოვედი,
იმხელა გულის მოვიტან წარღვნას...
საითაც უნდა ბრუნავდეს ბედი,
ქვეყანა მაინც ტრიალებს წაღმა!

მიწიდან ამოვბის ია...

მიწიდან ამოვბის ია.
მიწიდან ამოვბის პური.
მიწას დედაი ჰქვია,
დედამ არ იცის შური.

დედა — ეს არის სიცოცხლე.
დედა აროდეს კვდება.
მიწამ არ იცის სიკვდილი,
მიწა სიცოცხლეს კვებავს.

დედავ — მადლო და ძირო,
ამოაზავთე სიცოცხლე.
ძიწავ, მადლო და ძირო,
ამოაზავთე სიცოცხლე.

უფრო დიდი და მაღალი,
ვიდრე რამ მზისოდენი.
მკერდზე მუდამაც გენტოს
ამხელა მზის ორდენი...

პარანე ლორია

გზა, ზანდურით გაკვლეული

ჭერებზე ჩაყუჩული ბაყაყები უეცრად დაფრთხნენ, ერთბაშად წამოიშალნენ და ტყაპა-ტყუბით მორევში გადაეშვნენ.

ცოტა ხანი და მდინარესთან უცნობი მგზავრი მოვიდა. კალთებშემოზრუკულ ნაბადმოსხმულს, გახუნებული ქეჩის ქუდი ეხურა; ცალ ხელში გრძელი ჯოხი ეჭირა, მეორეში — სიძველისაგან შელახული ფანდური.

მდინარესთან წამით შეჩერდა, ხელმოჩრდილებით გახედა იქითა მხარეს, გადმოყუდებული მთები შეათვალიერა და წყალში შესტოვა.

ფონი თხელი იყო, მაგრამ წყალი ცივი და ძლიერი. ნაპირზე გასვლამდე რამდენიმეჯერ წაიფორხილა და მიმართულება შეიცვალა, მაგრამ მშვიდობიანად გაინაპირა და თავისუფლად ამოისუნთქა.

მუხლებამდე დასველებულს, შალის პაიჭ-წინდებიდან წყალი წურწურით ჩამოსდიოდა და ქალამნებს ჭყაპა-ჭყუპი გაჰქონდა.

აქ მგზავრმა ნაბადი მოიხადა, მახლობელ ჩირგვზე მიაფინა, ლოდზე ჩამოჯდა, წინდა-პაიჭები გაიხადა, გაწურა, ქალამნები ნეშოთი გამოამშრალა, კვლავ ჩაიცვა, წამოდგა, თხის ტყავის ქეჩხო, ზურგზე რომ მოეგდო, შეისწორა, ნაბადი მოისხა და ამგზავრდა.

ხევში დილის ბურუსი იდგა. მტრედისფრად მოსარკულ ცას მეწამული ფერი ეძალებოდა.

ახალმოფხიზლებული მგალობლები, თავიანთი ბუდის მახლობლად ტოტებზე შემომსხდარნი, საამური ხმით ართობდნენ ახალდაჩეკილ ბარტყებს; მათი სტვენა-ჭიკჭიკი ხევში მოჩხრიალე მდინარესთან გაშლილ მღვლოებს ედებოდა.

უცნობი არ მოუხიბლავს ბუნების ამ სილამაზეს, არც ფრინველების

ჭიკჭიკ-გალობისათვის მიუტყევია ყურადღება, არც გასაცვლი გზაზე მოწყობა, ისე შეჰყვა სერზე მიმავალ ბილიკს და მალე დაბურულ ტყეში გაუჩინარდა.

აღმოსავლეთი თანდათან ამოწითლდა და მალე მოელვარე მზე ამო-
კაშკაშდა. ქვეყანა მოფხიზლდა, გამოცოცხლდა და სული მოითქვა.

ნაბადმოსხმული მგზავრი ახლა გამოვიდა ტყის საფარიდან და ტიალ
ფერდობზე დაგრეხილ ბილიკს ნელი ნაბიჯით გაჰყვა. მის თვალწინ სულ
სხვა სანახაობა გადაიშალა: მახლობელი სოფლებიდან გამორეკილი ნა-
ხირი საძოვრებისაკენ მიიჩქაროდა, მწყემსი ბიჭები, კომბლებით ხელში,
უკან მისდევნენ და ჟივილ-ხივილით იქაურობას აყრუებდნენ.

მათ დანახვაზე უცნობი შეჩერდა. ქამარში გარტობილი სალამური
ამოიღო და სალამური ხმით ააკვნეს-აამღერა.

მწყემსმა ბიჭებმა ნახირი ქოფაკებს მიანდეს და სალამურიან მგზავრს
მიამშურეს.

მგზავრმა სალამური ქამარში გაირჭო და ბიჭებს გადახედა:

— სალამი, ყმაწვილებო!

— ალექსე მ სალამ!

— გაგიმარჯოს!

სხვადასხვა ენაზე შეაგებეს ახალგაზრდებმა.

— საით მიხვალ აქით?

— დაუკარ კიდე შენი ჭიბონი!

— ჭიბონი კი არა. სტერია, ჭოვ! — შეუსწორა პირველმა. — სომ

მართალს ვამბობ?

— სალამურია, ყმაწვილო, სალამური. — აუხსნა მგზავრმა.

— რაც არის არის. დაუკარ კიდე.

— ჰო, დაუკარი. იქნებ სიმღერაც იცი?! — ერთმანეთს არ აცლიდ-

ნენ ახალგაზრდები.

— სალამურზე როგორ ვიმღერო?! თუ სიმღერა გასურთ, აი ფანდურს
ავახშიანებ! — და მგზავრმა ფანდური მოიმარჯვა, მაგრამ ამ დროს ბუჩქე-
ბიდან სამი შეიარაღებული კაცი გამოიჭრა.

— ვინ ხარ? აქ როგორ გაჩნდი? — ფანდური ხელიდან გამოსტაცა
ერთმა მათგანმა, რომელიც სხვებზე მაღალი და უხნესი ჩანდა.

— მეჭიბონეა, ჩაუშე ფეხი. — უცნობის მაგივრად მიუგო ახალგაზ-
რმა მწყემსმა, რომელსაც ყველაზე გრძელი კომბალი ეჭირა.

— ხასან, მოდი აქ! — ბუჩქებისკენ მიიხედა ჩაუშმა და, როცა მასთან
შეგვერდნენ ახალგაზრდა მივიდა და სამხედრო წესით გამოეცემა, უბრძა-
ნა: — ჰკითხე ვინ არის? საიდან მოდის, ვისთან აქვს ბინა!

ხასანმა უფროსის ნათქვამი გადასცა უცნობს.

— ჩემი გზა-კვალი რა მაგის საძებარია! ვინცა ვარ, ისა ვარ; სადაც მი-

ვდივარ, იქ დაგებარგდები. მომცეს ფანდური! — შეწრიალდა და შეწუხდა მგზავრი.

— მაგას ვუჩვენებთ თავგების სოროს! — გაწყრა უფროსი. — საზღვარზე როგორ გადმოაბიჯა?

— ღუნიას საზღვარი ვინ დაუდვა და დაუდგინა? — არ შედრკა მგზავრი და მოშვებული წვერ-ულვაში გაიქექა. — მომცეს ფანდური! — უფროსისაკენ წაიწია ის.

— ერთი ამას დამიხედეთ, როგორი ბრძენი ვინმე ბრძანებულა! — თქვა უფროსმა. — გაჩხრიკეთ!

ხელქვეითებმა განკარგულება შეასრულეს: ერთმა ნაბადი მოხადა, მეორემ ქეჩხო და ჯიბეები გადმოუტრიალა.

ჯიბეები ცარიელი აღმოჩნდა, ქეჩხოში — ცივი მჭადის ნატეხი და ორიოდ ცალი ნიორი.

— ამაში რა გაქვს? — შარვლის გამობერილ უბეზე მიუთითა ჩაუშმა.

— ამაში? — ბრიყვივით გაიღიმა მგზავრმა. — აქ ყველაფერი რიგზეა. — სწრაფად ხვანჯარი შეიხსნა და შარვალი ჩაიხადა.

— დონღუზ! — გაბრაზდა უფროსი. — გიაური ყოფილა. ახლავე ასე წიგ შეარვალი.

უცნობმა ბრძანება უყოყმანოდ შეასრულა.

— ბეჩია ოხერ-ტიალი! — გაეღიმა უფროსს. — ან ჩვენთან იბეჩებს თავს, რომ თავისი მზაკვრული განზრახვა დაფაროს... ხასან, ჰკითხე რისთვის გადმოვიდა საზღვარზე?

— გაიგე? რისთვის გადმოდი იქითა მხრიდან? — უფროსის ნათქვამი გადაუთარგმნა ხასანმა.

— ამ ღუნიაზე მუდამ ასე დავიარები. — მიუგო უცნობმა. — მომცეს ფანდური! შარვალი სულ ასე ხომ არ უნდა მეკავოს, ფანდური ჩემია, ჩემი...

— დელი ყოფილა! — სიბრაღულით შეხედეს მწყემსებმა უცნობს.

— რუსების ჯაშუში ხარ? — თვალეში ჩახედა უფროსმა უცნობს.

— ჰო.

— ავი განზრახვით შემოპარული?

— ჰო.

— საღალატოდ და ასაოხრებლად?

— ჰო. — ახითხითდა მეფანდურე. — მომეცი ფანდური! დავუკრავ, ბიჭებს მოვალხენ! შენ თუ ისურვებ, აი საღამურს მოგცემ... თორმეტ ხმაზე უკრავს თავისით.

— ნამდვილად ბრიყვი და სულელია, ჩაუშ ეფენდი. — ჩაულაპარაკა ხასანმა უფროსს.

— ასე გგონია? რუსების ჯაშუში რომ გამოდგეს?

— გურჯია, რუსებს სამსახურს რაზე გაუწევს, ჩაუშ ეფენდი?

— გურჯია. გურჯია. — ზედიზედ გაიმეორა უფროსმა. — დღესაც
 ლა გურჯი რუსის მომხრეა... აქაურებიც კი... არა, შენზე არ ვამბობ... აქაუ-
 რებშიც ბევრი უჭერს მხარს რუსებსა და გიაურ გურჯებს.

— ვერ დავიჯერებ. — ლოყები შეუფერადდა ახალგაზრდა თარჯი-
 მანს. — ჩვენები ისლამისა და სულთნის მორწმუნე და ერთგული არიან.

— მაგრამ გურჯი გურჯია და არდასანდობი. — კერპობდა თურქი ჩა-
 უში. — თუ ალაჰმა ინება და საგურჯისტანო რუსებს ავართვით, გურჯებს
 კარგი დღე არ დაადგებათ.

ხასანს წყენა დაეტყო, მაგრამ ხმა არ ამოუღია.

— ვაჰ, ეს რა ოხერი ვინმე ყოფილა! — აღულდა მეფანდურე. — მომე
 ფანდური, ჩემი ფანდური მომე, თორემ შენს უფროსს ვეახლები და... და-
 მხტი დარაბა, დამხტი დარაბა. — დათვივით აჯიგჯიგდა იგი და ჩაუშის წინ
 წრე შემოავლო.

უფროსმა ერთხანს უცქირა უცნაურ გლახაკს და შემდეგ თარჯიმანს
 მიუბრუნდა:

— რას იტყვი, ხასან?

— ბრიყვი, გლახაკი და სულელია, ჩაუშ ეფენდი. — მიუგო ხასანმა.

— არ ღირს, იუზბაშს რომ მივგვაროთ?

— მეც ასე ვფიქრობ.

— ეი, შენ! აჰა, შენი ფანდური! მაგრამ იცოდე, კარგი რამეები უნდა
 უმდერო ბიჭებს. — და ჩაუშმა უცნობს ფანდური მიუგდო.

— აი საღოლ, აი საღოლ! — აჯიგჯიგდა მეფანდურე და ფანდურს ხე-
 ლი დასტაცა.

— დაუკარ, დაუკარ! — ახლა მწყემსებმა შემორკალეს იგი და ფანდუ-
 რის დაკვრა-დამდერება სთხოვეს.

გლახაკმა ფანდური მოიმარჯვა. სიმებზე თითები აათამაშა და აღმოსა-
 ვლური ბაიათი წამოიწყო. ქართულს სომხური სიტყვები მოაყოლა, სომ-
 ხურს — ირანული, ირანულს — თურქული და ისე მოხერხებულად ჩააქ-
 სოვა ერთმანეთში, რომ მუსიკალურ გემოვნებას მოკლებული თურქი ჩა-
 უშიც კი მოიხიბლა.

— ეს იუზბაშსაც მოეწონება! — ჩაილაპარაკა მან, თავისიანები გაი-
 ყოლია და საგუშაგოების შესამოწმებლად წავიდა.

მწყემსებმა თავისუფლება იგრძნეს და მეფანდურესთან ერთად წაუშ-
 ლერეს. შემდეგ უცნობი თან გაიყოლიეს და კარგი საუზმით გაუმას-
 პინძლდნენ.

მეორე დღეს გლახაკი მეფანდურე ერთ სოფელში, მეჩეთის ახლოს,
 შემოკრებილ მლოცველებს შორის იჯდა და თავისი ტკბილი ხმით იქ
 მყოფთ ართობდა.

მესამე დღეს მეორე სოფელში სამუშაოდ გასულ გლეხებში იდგა და
 სალამურს აკვნესებდა.

ყველგან და ყველა სოფელში სასურველი სტუმარი იყო გლახაკი მეფანდურე. ყველგან სიამოვნებით იღებდნენ მას და კარგად უმასპინძლდებოდნენ. ერთ სოფელში ცნობილი მეჭიბონე-მომღერალიც მოიწვიეს და ამ ახირებულ მეფანდურეს შეაჯიბრეს. გამარჯვებული უცნობი მეფანდურე გამოვიდა. ეს თვით ცნობილმა მეჭიბონემაც აღიარა და გამარჯვებულს შუბლზე აკოცა.

— გიჯობნია, ძიავე, გიჯობნია! — უთხრა მან და მეტოქის ვინაობით დაინტერესდა: საიდან ხარ. სად მიდიხარ, ვინ გყავს ნაცნობი და მეგობარი, პატრონი და მიმხედავიო, მაგრამ...

უცნობმა უცნობად შემოინახა თავი — არც ვინაობა გაამხილა, არც მეგობრები და ნაცნობები, არც სადაურობა დაასახელა:

— ერთი კაცი ვარ, კაცადშობილი, ცისქვეშ დავდივარ და ვიკვებები. მოკეთებები ყველგან ბევრი მყავს, უკეთურებს კი არ ვეკარები. ჩემი საყუდი ეს ქვეყანაა, ჩემი გზა-კვალი — გამოუცნობი.

„ბევრი აკლიაო“, — გაიფიქრა განთქმულმა მეჭიბონემ და სინანული გამოთქვა, ასეთი კარგი ხმის მქონე ადამიანი, ასე რომ დაუჩაგრავს ბუნებას.

გლახაკი მეფანდურე-მომღერლის ამბავი სოფლიდან სოფელს გადადიოდა და მალე მთელ კუთხეს მოედო. ჩადრში გახვეული და მუდამ შინ გამოკეტილი დედაკაცებიც კი დაინტერესდნენ ამ უცნობი მომღერლის ლექსობითა და შაირობით. მოზარდი თაობა და ახალგაზრდები ხომ სულ იმაზე ლაპარაკობდნენ, ერთი სოფლიდან მეორემდე მიაცილებდნენ და გზადაგზა შარბათითა და ტკბილეულით უმასპინძლდებოდნენ. მოხუცები ბეჯითად უგდებდნენ ყურს ფანდურზე დამღერებულ ლექსებს და რატომღაც წამდაუწუმ ოხვრავდნენ.

— ცოდვაა, ძიავე, მასეთი კაცი, ძალიან ცოდვა. — იბრალებდა ზოგი. — ცოტა ჰკუთა რომ გააჩნდეს, ხორავით აივსებდა ოჯახს ამ ხმის პატრონი.

— მოლამ რომ უკითხოს, ესაშველებ! — ამტკიცებდა მეორე. — ბევრი გადელეებული მოურჩენია იფნუს მოლას.

— ეს დელი კი აოა, ბრიყვი და სულელია. ასეთების მორჩენა მოციქულსაც არ შეუძლია. — შენიშნავდა მესამე.

— მაგრამ ისეთი ლექსები და შაირები რომ უსწავლია?!

— პაწიობისას დაისწავლიდა. პაწიობისას ნასწავლი ლექსი სიბერეშიაც ჩაჰყვება კაცსო, ნათქვამია.

ერთხელ ერთ ოჯახში ღამის გასათევად დარჩენილი მეფანდურე უგუნებოდ გახდა. მასპინძლებმა შენიშნეს და მიზეზი ჰკითხეს.

— აი ეს. — თავზე დაიდო ხელი სტუმარმა. — ავსული შემოპარულა და სტვირს უკრავს.

მასპინძლებმა ერთმანეთს გადახედეს.

— მოლა მევლუდს რომ ვაკითხვინოთ? — თქვა ერთმა. — არგებს.

— ელბეთ უშველის. — თქვა ოჯახის უფროსმა მოხუცმა. — სთხოვე მოვიდეს და ქითაბიც მოიყოლოს.

მოლა მევლუდი მალე მოვიდა, მაგრამ ქითაბი არ მოუტანია. სამაგი-
სო კითხვა ზეპირად ვიცოდ, თქვა და პაციენტს გვერდით მიუჯდა.

— გიშველი, ძიავ, გიშველი. — თავზე დაადო ხელი მან ავადმყოფს და
აჩურჩულდა:

სახელითა მამისათა, და ძისათა, და სულისა წმიდისათა...
ავსული შემოეჩეია სათიბისა ბოლოსათ,
ასე ჭამდა რკინასათ, როგორც ხარი თივასათ,
გაუწყრა წმინდა გიორგი, გაიპარა დილასათ...

ორჯერ რომ ჩააბულბულა ეს ლოცვა, ავადმყოფმა შეაჩერა, უკვე
მიშველა, მომხდაო, მაგრამ მოლამ აუხსნა, ეს შელოცვა წინაპრებისაგან
მოდის და სამჯერ უნდა ითქვასო.

— ყველაფერი რომ კარგი ცოდნით იმ ბედნიერებს! — ჩაილაპარაკა
კერასთან მიფიცებულმა მოხუცმა და მრავალჯერ განავონი სიტყვები გაი-
მეორა: „სახელითა მამისათა, და ძისათა, და სულისა წმიდისათა...“ ალაპ,
დიდ არს შენი წყალობა. იფარვიდე მაჰმადის სარწმუნოებას ურჯულოების
შემოსევისაგან!

მეორე დილით განკურნებული მეფანდურე ფეხშიშველა ბავშვების
თანხლებით მახლობელი სოფლისაკენ მიდიოდა და თავის საყვარელ ლექ-
სებს მიიმღეროდა.

* * *

შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილმა ის იყო გააცილა სტამბოლიდან მოსული
სულთნის მოციქული და სასახლეში შევიდა, რომ მას ერთ-ერთი ქვეგან-
ყოფის მეთაური, ახალგაზრდა ხირხანელი ყმაწვილი ეახლა და მოახსენა,
თურქი ასკერები თვითნებურად შედიან სოფლებში, გლეხებს უკანასკნელ
საზრდოს ართმევენ, სამუშაოდ ძალად მიერეკებიან და თვეობით აღარ უშ-
ვებენო.

— მერედა, თქვენ რას უყურებთ? — განრისხდა მბრძანებელი. —
რამდენჯერ მითქვამს, სოფლებში წოწილის ნებას ნუ მისცემთ-მეთქი!

— საზღვრები მათ ახარიათ, ახლო სოფლებსაც ისინი ფლობენ! — ჰკა-
დრა ჭაბუკმა. — თითო-ოროლა ჩვენიანი თუ მიჰყავთ, ისიც მხოლოდ თარ-
ჯიმნად, ან მეგზურად.

— მაგასაც მალე ვუშველი და მოვუღებ ბოლოს! — მტკიცედ თქვა
ბეგმა და ახალგაზრდა მეთაური შეათვალიერა.

— თუ ეს კუთხე ჩვენ გვაბარია, საზღვრის დამცველადაც არ ვიქნებით
მათზე ურიგო... — შეუთამამდა ახალგაზრდა. — წინაზე გურიელებს საზ-
ღვარზე პირუტყვი გადმოპაროდათ, გადასარეკად მწყემსებიც გადმოჰყო-
ლოდათ. შეუტყვეს, პირუტყვი წაართვეს, მწყემსები კი ნაცემ-ნაბეგენი

საზღვარს იქით გაათრიეს და ხევში ჩაყარეს. ამის შემდეგ როგორი ღელე ექნებათ ჩვენზე?!

— მაშ, როგორ ფიქრობ, საზღვრის დამრღვევი დაუსჯელი უნდა წავიდეს?! — შემოსწყრა ბეგი.

— მაპატიეთ, მაგრამ სასჯელი თქვენგან უნდა მიიღოს ბოროტმოქმედმა და არა რომელიმე რიგითი მეთაურისაგან... თქვენი ბრძანება კანონია და ჩვენი ვალია შევასრულოთ იგი. გაგიბედავთ და მოგასხენებთ, რომ ჩვენიანებიც არღვევენ იმათ საზღვარს და...

— ჩვენიანებიც არღვევენ საზღვარს?! ეს როგორ, ეს რისთვის?! — აენტო ბეგი. — აბა, რომელი ბრიყვი გაბედავს იქითა მხარეს გადავიდეს და აქაური ამბავი გადაიტანოს?! მიპასუხე, რომელი ბრიყვი გაბედავს ამას?!

— მოყვასისა და ნათესავის დარდი დასიყვარული უფრო დიდ საქმესაც გააბედვინებს გაჭირვებულ კაცს... დიდო მბრძანებელო, საქართველოში ბევრი ხსიმი და მოკეთე ჰყავს ჩვენებურ კაცს... მაპატიეთ, ამას რომ ვბედავ, მაგრამ... — ჭაბუკმა გულზე ხელი დაიკრიფა და თავი დაჰხარა.

— გადი! მეორეხელ არ გავიგონო შენგან ამგვარი რამ! — შერბილებული მრისხანებით უთხრა ბეგმა და წასვლა ანიშნა.

ახალგაზრდამ მოკრძალებით დაუკრა თავი და გავიდა.

— ჩემი ხალხის სურვილი გამიმჟღავნა. — ჩაილაპარაკა ბეგმა ახალგაზრდა მეთაურის წასვლის შემდეგ და განიერ ტახტზე ფეხმორთხმით დაეშვა.

დღეს გუნებაზე ვერ იყო ხიმშიაშვილი. არასასიამოვნო ამბავი მოუტანა სულთნის მოგზავნილმა. პირდაპირ ვერ გაბედა, მაგრამ გადაკრული სიტყვით აგრძნობინა, რომ სტამბოლი არ არის მაღლიერი შერიფ-ბეგის საქმიანობით. სულთანს მაინცდამაინც არ უყუარებს ხიმშიაშვილებს კეთილი თვალთ, მაგრამ თუ ამ კუთხის მმართველად და ფაშად ჰყავს, ეს უფრო ადგილობრივი პირობების გამო. აქაური მოსახლეობა არ მიიღებდა შორეულ მმართველს, ვერც უცხო მმართველი შესძლებდა ამ ამაყი ხალხის დამორჩილებას. ამიტომ ითმენდა აქაური ბეგების თვითნებობას თურქეთის მბრძანებელი. ნელ-ნელა და თანდათანობით აცლიდა მათ ხელიდან ქვეყნის მართვის უფლებებს. საზღვრის დაცვის გაძლიერების მიზნით შემოჰყავდა უცხო ჯარის ნაწილები და სასაზღვრო სოფლებში აბანაკებდა...

— გასაგებია. — თავის თავს გაესაუბრა ბეგი. — აქვთ საბაბი ეჭვიანობის. — და წინაპრები გაიხსენა: სელიმ-ბეგ ხიმშიაშვილი, მუდამ რომ თურქეთის წინააღმდეგ ამხედრებდა აჭარისა და შავშეთ-ერუშეთის მოსახლეობას, მისი ბაღიში მისებრ დაუდევარი ახალგაზრდა სელიმი, ყველაზე უფრო ურჩი და დაუდევარი ქორ-ხუსეინ-ბეგი, რომელიც რამდენიმეჯერ ეურჩა სულთანს და მის მიერ გამოგზავნილი დამსჯელი რაზმები ამოხოცა. მართალია, ბოლოს მაინც ჩავარდა ღალატის საშუალებით და თავი მოკვეთეს, მაგრამ ამ სასჯელს ოდნავადაც არ დაუფრთხია ხიმშიაშვილები.

შერიფ-ბეგს სხვა ამბებიც ბევრი მოაგონდა, მაგრამ წარსულზე ფიქრად ღღევანდელ ვითარებაში არას არგებს. ახლა სხვა ხერხი და საშუალებაა საჭირო. პირველ ყოვლისა, როგორმე სულთნის ნდობა უნდა დაიმსახუროს, ეჭვები გაუფანტოს, გული მოუბრუნოს და შემდეგ...

მსახურმა მუსტაფა ქუამალ-ოღლის მოსვლა აცნობა და ბეგი ფიქრებიდან გამოიყვანა.

— მობრძანდეს! — უთხრა მსახურს და უდროოდ მოსული სტუმრის მისაღებად მოემზადა.

დარბაზში შეახნის ტანდაბალი სქელი კაცი შემოვიდა. შორიდან მოკრძალებული სალამი მისცა ამ კუთხის მბრძანებელს და გულზელდაკრფით დადგა.

— როგორ გიკითხოთ, მუსტაფა-ფაშა? რა ამბები ჩამოგვითანეთ სტამბოლიდან? — წამოიწია ბეგი. — დაბრძანდით!

— მეტისმეტად კმაყოფილი ვარ, შერიფ-ბეგ. პირადად სულთანთან მქონდა საუბარი. თქვენზე ბევრი კარგი რამ მითხრა. რუსებთან ომის შემთხვევაში შეგშელ-აჯარელი ბეგების იმედი მაქვსო. ძალუან აქებს ჩვენებს. მეც იმდენი რამე დამავალა, რომ... — აღაპარაკდა სტუმარი და უფრო ახლი დადგა.

— ალბათ, შესრულების პირობაც მიეცი? — შეათვალიერა ბეგმა სტუმარი.

— რასაკვირველია. ბევრი საინტერესო ცნობა შეგვკრიბე. ამ დღეებში ვაპირებ სტამბოლს წასვლას... ცუდ რამეს გვიპირებენ გურჯები...

— გურჯები?! — შეაწყვეტინა ბეგმა. — გურჯები ხომ ...

— არა. ჩვენებზე არ მოგახსენებთ. ჩვენ რა საერთო გვაქვს გიაურებთან! თუ აღრინდელი გურჯის მოდგმის ვართ, ეს ხომ ჩვენ ბრალად არ დაგვედება! დღეს მართლმორწმუნე მაჰმადიანებს რა საერთო გვაქვს ქრისტიანებთან! ხომ მართალს ვამბობ? — გამომცდელი თვალი შეავლო სტუმარმა ხიმშიაშვილს.

— მაგრამ მაინც გურჯებად გვთვლიან და ნაკლებად გენდობენ! — ჩაურობდა ბეგმა.

— ჩვენიანების ბრალია, დიდო ბატონო! — მიუახლოვდა მიზანს სტუმარი. — საქართველოში რუსების შემოსვლამ ბევრს აუცრუა გული თურქეთის მფარველობაზე. ზოგი ჩვენიანი მზად არის რჯული უარყოს და საქრისტიანო საქართველოში გადავიდეს.

— არა მგონია! — ნაწყენი კილოთი უთხრა ხიმშიაშვილმა. — ჩვენი კაცი სიტყვას და ძმობას არ უღალატებს. შენ ხომ არა გაქვს რაიმე ცნობა, უფრო მართალი და ჭეშმარიტი, ნათქვამის დასადასტურებლად?

— მაგალითად? — ფერი ეცვალა სტუმარს.

— აი თუნდაც იმათ შესახებ, მზად რომ არიან რჯულზე და ადამიანზე აიღონ ხელი და საქრისტიანო საქართველოში გადავიდნენ. ხომ ვერ შეტყვი მათ ვინაობას?

ქუამალ-ოღლი შეფიქრიანდა:

— თქვენ თვითონ კარგად იცნობთ იმათ და მე რად უნდა გითხრათ. ხოლო თუ გსურთ ჩემი ნათქვამი ფაქტებით დაგიდასტუროთ, თანახმა ვარ. იქიდანაც ასე მაქვს დავალებული. ჩემს მიერ ჩატანილ ცნობას თქვენი დასტური უნდა ახლდეს. დღესაც იმიტომ გეახელით, რომ ეს დასტური მივიღო.

— მართლა? — თითქოს ესიამოვნა მასპინძელს.

— ვაჰლაი და ბილ-აჰი. — და მუსტაფამ შეკრებილი საიდუმლო ცნობები გაუმჟღავნა ბეგს. ბევრი არასაიმედო და მოღალატე ვინმე დაუსახელა, ბევრი ქართველების მხარეზე გადასვლის მსურველი გააცნო და...

— თქვენთან წინასწარ იმიტომ შემოვთავაზე, რომ ჩამოთვლილ პირებზე თქვენც მოახსენოთ დიდებულ სულთანს და ამ კუთხის გადარჩენასთან ერთად თქვენი ღირსება და პატივი აღიმადლოთ.

— მადლობელი ვარ! — თავი დაუქნია ბეგმა. — კიდევ რა ცნობა მიგაქვს სულთანთან?

— მთავარი მოგახსენეთ. — გაუღიმა სტუმარმა. — ზოგი რამ ისეთიც მიმაქვს... — არ დაასრულა სათქმელი მან. — ყოველ შემთხვევაში, საჭიროა ჩვენი ხალხის გადასარჩენად.

— საინტერესოა. ვფიქრობ ასეთი რამეც უნდა ვიცოდე. — გაუღიმა ბეგმა და მოსასმენად განეწყო.

— ისეთი არაფერია... — უკან დახევა მოიწადინა სტუმარმა. — მე მინდა მოვახსენო დიდებულ სულთანს, რომ... მეტისმეტად თავხედობენ საზღვრის განაპირას მცხოვრებლები, გურიიდან სტუმრებს ღებულობენ, იმათიანაც გადადიან-გადმოდიან, თურქ მესაზღვრე ასკერებს ატყუებენ და თვალებს უხვევენ...

— მერე?

— ქართველების და რუსის ჯარებსაც შემოგვიყვანენ და... დიდი სულთნის მფარველობაც გადაგვეცლება... ალაჰ, გვფარვიდე ურჯულოების შემოსევისაგან.

— გასაგებია! — დაუდასტურა მასპინძელმა. — შენ როგორი რჩევა გსურს შემოგვთავაზო? იქნებ, უსულთანოდ მოვაგვაროთ ეს საკითხი და საქმეს ვუშველოთ.

— ჩვენს ხალხს გადაიკიდებთ და არ არის კარგი. სულთნის განკარგულების შესრულებისათვის კი თქვენ არავინ დაგდებთ ბრალს.

— მაინც როგორი იქნება შენი რჩევა? — მოუთმენლობა დაეტყო შერიფ-ბეგს.

— აყარონ და შიგა თურქეთში გაასახლონ საზღვრისპირელი მცხოვრები
ზიზლირთა.

— ჯერჯერობით საბაბი არ მაქვს, მასე მოვიქცე, თორემ სულთნის ბრძა-
ნებას არ დავუტყდი და დაუყოვნებლივ აყარიდი ყველას.

— საბაბი? — მოცოცხლდა მუსტაფა. — რამდენიც გნებავთ დაგისახე-
ლებთ მაგალითებს. — და ენამოლესილმა აღამ ბევრი საიდუმლოს ცოდნა
გამოამჟღავნა. შერიფ-ბეგი ვერც კი წარმოიდგენდა, ამდენ საიდუმლო მა-
საღას თუ შეკრებდა ეს გაიძვერა.

— ახლა ყველაფერი გასაგებია, — თქვა ბეგმა. — არ შემიძლია დიდი
მადლობა არ გითხრა ამ ღვაწლისათვის. საჩუქარი და ჯილდო ჩემზე იყოს.
ჯერჯერობით ეს ათი ოქრო იკმარე. თუ სხვა ცნობების შეკრებასაც არ
დაიზარებ... მაინტერესებს ქართველებისა და რუსების მომხრეთა და ხელ-
შემწყობთა ვინაობის გაგება... რაც მალე იქნება, მით უკეთესი.

მუსტაფამ არც თუ ისე კმაყოფილმა ჩამოართვა ბეგს ათი ოქრო. ჯიბეში
ჩაიღო და შემდეგ უბასუხა:

— სტამბოლიდან ორ თვეზე ადრე ვერ დავბრუნდები, შემდეგ კიდევ
არზრუმში მომიხდება წასვლა. იქიდან რომ ჩამოვალ, მაშინ შევუდგები
თქვენი ნაბრძანების შესრულებას.

— სტამბოლში რაღად მიგეჩქარება, მუსტაფა-ეფენდი. — დაუტკბა ბეგი.
— რაც თან უნდა წაგეღო, ჩვენთან ტოვებ. სულთანს კი მე მოვახსენებ
ყველაფერს დაწვრილებით და შენს დამსახურებასაც არ დავივიწყებ.

მუსტაფას ეს წინადადება არ დაუჟდა: იქ ისეთი ამბები მიაქვს, რომ...
არა. ყველაფერს სიამ ვერ გაუმხელს ამ კუთხის მბრძანებელს. ათი ოქრო
ძლივს გაიმეტა. სულთნის კარზე კი შერიფ-ბეგის თვალთმაქცური საქცი-
ელის გამჟღავნებისათვის თვალმარგალიტებით დატვირთავენ.

— არა, სტამბულში წასვლას ვერ გადავდებ. — მტკიცედ უთხრა მან
ბეგს, საუბარი დამთავრებულად მიიჩნია და წამოდგა. — ხირხანის გადასა-
სვლელამდე თუ კაცს გამაყოლებთ...

— რახან ამაღამ არ გსურს აქ დარჩე, შენი ნებაა. — და ბეგმა შინა-
დაცვის რაზმის მეთაური გამოიძახა: — აბდულ, მუსტაფა ეფენდის გაა-
ცილებ ხირხანის მთამდე! — უბრძანა მან რაზმის უფროსს. — წაიყვან
პირდაპირი გზით და საიმედოდ გაისტუმრებ. გასაგებია?! საიმედოდ და პი-
რდაპირი გზით გაისტუმრებ!

— თქვენი ბრძანება შესრულებული იქნება, დიღო მბრძანებელო! — და
დარბაზიდან გასულმა რაზმის უფროსმა მუსტაფა ქუამალ-ოღლი მორიდ-
ებით გაიყოლია.

* * *

სოფელ სხალთაში მდინარის პირას ძველი ქართული ეკლესია დგას. ამ
კუთხის დაპყრობისა და აქაურების მაჰმადიანად მოქცევის შემდეგ თურქე-

ბმა ეკლესიის დანგრევა მოიწადინეს, მაგრამ მოსახლეობამ არ დაუშვა; ჩვენი წინაპრების აგებულია, მაგის ძალა და მადლი გვიფარავს და დასაგრევად ვერ გავიმეტებთო.

მოსახლეობას ანგარიშს არავინ გაუწევდა, მაგრამ ეკლესიის დანგრევას ადგილობრივი ბეგებიც აღუდგნენ წინ და ამოდენა გავლენიანი პირების სურვილს დამპყრობლებმაც ანგარიში გაუწიეს.

გავა დრო და მოუვლელი შენობა თავისთავად დაინგრევად, ფიქრობდნენ, მაგრამ დრო მართლაც გადიოდა, წლები წლებს მისდევდა, საუკუნე მეორეს გადააბიჯა და ეკლესია არ ინგრეოდა. მოსახლეობა მას უვლიდა და უფრთხილდებოდა. შერიფ-ბეგის მითითებით იგი რამდენიმეჯერ შეაკეთეს. ხალხი მას სასწაულმოქმედად თვლიდა; როცა სნეულს მკითხავ-ექიმბაშები ვერ შველიდნენ, ავადმყოფის პატრონს იგი აქ მოჰყავდა, გრძელი თაფლის სანთელი მოჰქონდა, რომელსაც იქვე აანთებდა და მის დაწვამდე მუხლებზე დამდგარი ღმერთს ავადმყოფის შველას შესთხოვდა.

„სახელითა მამისათა, და ძისათა, და სულისა წმიდისათა, ამინ!“, ბუტ-ბუტებდნენ ისინი და ავადმყოფს თვალებში შეჰყურებდნენ, თუ უშველაო.

წელიწადში ერთხელ დღესასწაულსაც იხდიდნენ აქ. ახალგაზრდა მოზვერი მოჰყავდათ შესაწირავად და ეკლესიის წინ კლავდნენ.

ახალგაზრდები თავისუფალ დროს აქ იკრიბებოდნენ და დაღამებამდე რჩებოდნენ.

იმ დღეს პარასკევი იყო — ჯუმა დღე. მოსახლეობა უქმობდა. მამაკაცები მეჩეთთან იკრიბებოდნენ, ხელ-ფეხს იბანდნენ და ღოცვად დგებოდნენ. ქალები ოჯახებში ფუსფუსებდნენ და პატარებს უვლიდნენ.

შერიფ-ბეგის სასახლეში უჩვეულო მყუდროება სუფევდა. ბეგი უგუნებოდ იყო, თავის ტკივილს უჩიოდა და ახლოს არავის იკარებდა.

დიდი ბატონის უგუნეობა მსახურებზეც მოქმედებდა; ყველას აწუხებდა მბრძანებლის გონჯად ყოფნა.

ციებ-ცხელების მიზეზიანო, ამბობდა ზოგი. იმან იცის ხურება და თავის ტკივილიო. ზოგის აზრით, ციებ-ცხელების მკურნალობა მოლა ზაბით-ფეფ-ნდომ იცის, მაგრამ შერიფ-ბეგი მას კარგი თვალთ არ უყურებსო.

— იქნება მუსტაფა ქუამალ-ოღლის დაღუპვას დარდობს ბეგი. — ფიშტოსავით ისროლა ვილაყამ.

— ელბეთ ასეა! — რამდენიმე ხმამ დაუმოწმა ნათქვამი უცნობს.

— სტამბოლს გაუმგზავრებია დავალებებით. — ახლა სხვა ჩაება საუბარში. — სულთანისათვის ძღვენი გაუტანებია.

— საფიშმანო საქმეა, ძიავ. — ჩაერია ლაპარაკში ჭაღარა გლეხი. — იმ ადგილას ცხენიანი კაცი როგორ უნდა გადაჩეხილიყო!

— იქნება ძალად გადაჩეხა ვინმემ. გაცარცვა უნდოდა. — ივარაუდა ვილაყამ.

— გაქუცვა რომ ნდომოდათ, მკედარსაც გაქუცადენ. იმდენი ოქრო მიქონდა თურმე. — თქვა ისევ მოხუცმა.

— მერე, ოქროები ჰად წაიღეს? — იკითხა ერთმა ჩობანომ.

— ჯერ აქა აქვთ და მერე პატრონს ჩააბარებენ. კაი ყლაპია შვილები დარჩა იმ ოხერს.

— თავისი ხალხისა და კუთხის მოძულეს მაგნაირი სიკვდილი ეკუთვნის.

— მეორე გგუფში ამბობდა ერთი და მუსტაფა ქუამალ-ოღლს ცუდად ისენიებდა. — ბოროტი სულის პატრონი კაცის დაღუპვა და სიკვდილი დასანანი არ არისო. — უმატებდა ნათქვამს.

— ნუ ამბობ, მუსა! — წასჩურჩულა მეორემ. — შერიფ-ბეგმა რომ გაიგონოს, გაჯოხვა არ აგშორდება... მუსტაფა მისი ხისიმი იყო.

— იმ დღეს საღამომდე მასთან საუბრობდა. — დაუმატა მეორემ.

ყველაფერი ვარაუდზე და ჭორზე იყო აგებული: სინამდვილე ორმა კაცმა იცოდა.

სინამდვილეში მუსტაფა ქუამალ-ოღლი შავშეთელი თუთაბერიძეების შთამომავალი იყო. მისი წინაპრები — სახელოვანი ქართველი პატრიოტები დიდხანს ეურჩებოდნენ სულთნის ხელისუფლებას, თურქეთის საწინააღმდეგო შეთქმულებებს აწყობდნენ, ქართველობდნენ და ქართველობისათვის თავს სწირავდნენ. ხიმშიაშვილებსა და მათ შორის იმ დროიდან დამყარდა კავშირი და მეგობრული ურთიერთობა. ხშირ-ხშირად სტუმრობდნენ ერთმანეთს და საიდუმლო თათბირებსაც აწყობდნენ. ერთ ხანს მუსტაფაც მიჰყვებოდა წინაპრების კვალს, მაგრამ საკმარისი გახდა მისი სტამბოლში გასეირნება, იქაური ჰარამხანების გაცნობა, სასახლის კართან დაახლოება, სულთნის ბოძებული წყალობა და დაზვერვის აგენტების წაჩურჩულება, რომ იგი სავსებით გამოცვლილიყო და წინაპრების კეთილშობილური მიზნებისათვის ზურგი შეექცია.

საქართველოში რუსეთის ჯარების შემოსვლამ, საქართველოს დიდი ნაწილის გათავისუფლებამ და აჭარა-შავშეთ-ერუშეთის მოსახლეობის საქართველოსთან შეერთების მიდრეკილებამ და სურვილმა თურქეთის ხელისუფლება იძულებული გახადა ამ კუთხეში განსაკუთრებული რეჟიმი დაემყარებინა: მესაზღვრეებად თურქი სამხედრო პირები გადმოიყვანა, ადგილობრივი ბეგების გავლენის სფერო შეზღუდა, თავისი ჯაშუშები მოამრავლა და რელიგიური აგიტაცია გააძლიერა.

იმ მრავალ ჯაშუშს შორის, რომლებიც ამ კუთხეში მუშაობდნენ, ყველაზე ნაყოფიერი მუსტაფა ქუამალ-ოღლი იყო. იგი ისე მალე დახელოვდა საიდუმლო მასალების შეკრებაში, ისეთი ნიჭი გამოიჩინა, რომ ბევრი დაგეშილი მზვერავიც კი უკან მოიტოვა და სასახლის კარზე კარგად ცნობილი გახდა.

შერიფ-ბეგი კარგა ხანს ვერ ამჩნევდა ამ თაღლითობას საიმედო წი-

ნაპრების შთამომავალს, ეხდობოდა, ერთხელ საქართველოს სასარგებლოდ
სიტყვაც კი დასცდა მასთან, მაგრამ რამდენიმე ხნის შემდეგ რომ ეს
ქვაში სულთნის მოციქულმა სიტყვა-სიტყვით გაუმეორა, მაშინ მისთვის
მუსტაფას საქმიანობა გასაგები გახდა. მას შემდეგ ფრთხილობდა, ერთდ-
ბოდა მასთან შეხვედრას, მაგრამ არასასიამოვნო სტუმრობისაგან დაზღვე-
ული არ იყო. ამ კუთხის შემოვლის შემდეგ იგი თავისი არაბული ცხენით
უთუოდ აქაურ მბრძანებელს მოინახულებდა და მის განწყობილებას შეა-
მოწმებდა.

იმ დღესაც ამავე მიზნით მოინახულა მან ხიმშიაშვილი. მაგრამ სტამ-
ბოლში წასაღები ამბავი ვერ დასტყუა. ხელმოცარული მაინც არ წასულა,
ათი ოქრო გაიყოლია და ესეც საქმე იყო....

შერიფ-ბეგმა იგი გულთბილად გააცილა, მცველიც გააყოლა და
გზა დაულოცა....

მაგრამ...

— პირდაპირი გზით საიმედოდ გავისტუმრეო, — მოახსენა მეორე დი-
ლით ახალგაზრდა მხედარმა ბეგს და მის წინ თავი დახარა.

ბეგმა ხუთი ოქროთი დააჯილდოვა დავალების პირნათლად შემსრუ-
ლებელი.

* * *

ლოცვის დამთავრების შემდეგ ხალხი შერიფ-ბეგის სასახლის მახლობ-
ლად მოედანზე შეგროვდა. ყოველ ჯუმა დღეს ასე სჩვეოდათ. მოიყრიდ-
ნენ აქ თავს და სიმღერა-ცეკვა-თამაშს გააჩაღებდნენ. თუ ბეგი შინ და
გუნებაზე იყო, ისიც გამოდიოდა და ერთობოდა, თუ არა და, შეკრებილე-
ბი მაინც თავისას შვრებოდნენ.

დღეს დილიდანვე არ გამოჩენილა ბეგი და არც იცოდნენ რა გუნე-
ბაზე იყო იგი, ესიამოვნებოდა თუ არა სეირობა, მაგრამ ეს გაუბედაობა
მეჭიბონე მურადმა სძლია. გაბერილი ტყავის გუდა ამოიღო ილიაში,
ჩაბერა სტვირს და მამაპაპისეული საკრავი აზმუვლდა.

— გვიმღერე, გვიმღერე! — გარს შემოერტყნენ მურადს ახალგაზრ-
დები.

მურადმა ერთხელ კიდევ შეავსო გუდა ჰაერით, ააზმუვლა და წამო-
იწყო:

„ტაი, ტაი ტაფელა,
ჩემო დაო ნათელა.
თუ მიტაფო ქე მიტაფე,
თორემ წიგნი დიმიწერე.
წიგნი დიმიწერია,
ძმისთვის გიმიგზავნია,

ძმაი ატირებულა,
დაი აკივლებულა.
საშველათ წამოსულან,
ციხის კართან მოსულან,
კარი დაუღწიათ,
მტერი დაუძლევიათ,
ძმა გამოუყვანიათ,
სახლში წოუყვანიათ“.

ამ ლექსის შინაარსი არავის ესმოდა, არც მთქმელმა იცოდა, რას ნიშნავდა იგი, ვინ გამოთქვა და ვისზე, მაგრამ მთქმელი და გამგონი მასში რაღაცა დიდ ამბავს ხედავდნენ: ციხეში გამომწყვდეული ვაჟკაცის წერილი ძმასთან, ძმისა და დის ტირილი და შეწუხება, შემდეგ ძმის მისაშველებლად წასვლა, ციხის კარების დამსხვრევა, მტრის დამარცხება, ძმის გათავისუფლება და გულში ჩაკვრა. ალბათ, ყველა თავისებურად ხვდებოდა ამ სიტყვებს და ამიტომაც სხვადასხვაგვარ გავლენას ახდენდა მათზე: მოსმენისას ზოგი იცრემლებოდა, ზოგი მხნევდებოდა, ზოგს კი კმაყოფილად ეღიმებოდა.

აქ რომ ამ ამბავში იყვნენ, ძველი ეკლესიის მახლობლად ახალგაზრდების კიდევ ერთი ჯგუფი გამოჩნდა. მათი გართობის მიზეზი გლახაკი მეფანდურე იყო, რომელსაც სოფელ-სოფელ ხეტიალით აქამდე მოეღწია.

— კიდევ, ძიავ, კიდევ! — ეხვეწებოდნენ მას ბიჭები და ახალდაკრეფილ ხილს სთავაზობდნენ.

მეფანდურე არ აწბილებდა ახალგაზრდა მსმენელებს. ხან სახუმარო ლექსებს დაამღერებდა, ხან საგმიროსა და სარაინდოს. შემდეგ ახალგაზრდებმა იგი ნელა-ნელა გაიყოლიეს და მეჭიბონე მურადის ირგვლივ შემოკრებილ ხალხთან მიიყვანეს.

ხალხს ეუტხოვა გლახაკის გამოჩენა, თუმცა მისი ფანდურისა და საამური სიმღერის შესახებ ბევრს სმენოდა ზემოსოფლელებისაგან.

მურადს არ ესიამოვნა მეტოქის გამოჩენა, მაგრამ კეთილშობილური თავაზიანობა გამოიჩინა და ასპარეზი სტუმარ მომღერალს დაუთმო.

ხალხი შემჭიდროვდა. ყველა ამ გლახაკის სიმღერის მოსასმენად მოემზადა..

გლახაკი მეფანდურე უფრო დაუშნოებულოყო, ტანსაცმელი შემოგლეჯოდა, ქალამნებში თითები მოუჩანდა, წვერ-ულვაში ხომ სულ ერთიანად შეერთებოდა ერთმანეთს და მარტო თვალები და ცხვირი მოუჩანდა.

იგი მაინც მხნე და კმაყოფილი გამოიყურებოდა.

— გვიმღერე, ძიავ, მოგვასმენიე ერთი შენი ჭიბონი და სიმღერა.
— არც თუ ისე დარწმუნებით უთხრა ერთმა იქ მყოფმა გლახაკს და თანაგრძნობისა და პატივისცემის ნიშნად მეჭიბონე მურადს თვალი ჩაუკრა.

გლახაკმაც არ დააყოვნა. ფანდური მოიმარჯვა, რამდენჯერმე ჩამოკრა სიმებს, შემდეგ თანდათან ააქურა და ბოლოს თვითონაც აპყვია!

„მოტაცებულ ძმას დავეძებ,
დედის მკერდზე მოწყვეტილს,
ვიბოვნი და წყლულს შევუხვევ,
ცრემლს შევუშრობ მოდენილს,
ღმერთო, შენი შველა მქონდეს,
შენი ლოცვა თან მახლდეს,
ძმა ვიბოვო, გულს ჩავეკრა,
ჩვენი ძმობა განახლდეს..“

— სულ იმფერია, ჭოვ, შენ რომ მღერი. — გადახედა მეჭიბონეს მის-
მა თაყვანისმცემელმა.

— მარა უკეთესია. — თავის ჩაქნევით ჩაილაპარაკა მურადმა. — და-
კვრაც კაი ცოდნია, ხმაც კაი ჰქონია, შაირიც... ეჰ, აქ ჰად ისწავლი მასეთ
შაირებს. — მეფანდურესთან მივიდა და მოეხვია. — დოუკარ, ძიავე, კი-
დევე ერთხელ შენი ჩონგური.

— გვიმღერე! გვიმღერე! — წამოიძახეს ყოველი მხრიდან და უფრო
და უფრო შეამჭიდროვეს წრე.

გლახაკმა მეორედ მომართა ფანდური, იგივე ჰანგი და სიმღერა
გაიმეორა და ის იყო დაამთავრა, რომ სასახლის კარი გაიღო და შერიფ-
ბეგი გამოჩნდა.

სამარისებური სიჩუმე ჩამოდგა. ბეგმა მიმოავლო თვალი იქ მყოფთა:
— მომგვარეთ აქ! — თითოთი მეფანდურეზე ანიშნა და სწრაფად სა-
სახლეში შებრუნდა.

ბრძანება შესრულებულ იქნა. გლახაკი მეფანდურე ბეგის საბრძანე-
ბელში შეიყვანეს.

— წახვალთ და ისეირებთ! — დარბაზიდან დაითხოვა ბეგმა ყველა
იქ მყოფი და, როცა ისინი გავიდნენ, გლახაკ მეფანდურესთან მივიდა,
თვალებში ჩახედა და გაიღიმა:

— კეთილი იყოს შენი მობრძანება ჩემს სასახლეში!

— იცოცხლოს და იღლეგრძელოს შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილმა. — მიუ-
ვო სტუმარმა და გადაეხვია.

გლახაკი მეფანდურე მესამე დღეს გავიდა ბეგის სასახლიდან, მაგრამ
ისეთივე ჩამოგლეჯილ-ჩამოწეწილი, როგორც შესვლისას იყო. ამან ყველა
გააკვირვა: ასე შეუმოსავი რატომ გამოუშვა ბეგმაო.

* * *

ვიწრო ოთახი თამბაქოს ბოლით იყო სავსე. საწერ მაგიდაზე ქაღა-
ლდები და ჟურნალ-გაზეთები ელაგა. მაგიდასთან სამი კაცი იჯდა. ერთი
მათგანი ახალამობეჭდილ ჟურნალის გვერდებს ჩაჰკირკიტებდა და შემ-

ჩნეულ კორექტურას ასწორებდა, მეორეს გაზეთი ეჭირა ხელში და ხმა დაბლა კითხულობდა. მესამე ფიქრებში გართული აქაურობას გამოთიშოდა.

კედლის საათი განაგრძობდა ტაკა-ტუკს და ისარს წუთებს ათვლევინებდა.

მიდიოდა დრო...

— დაიგვიანა. ძალიან დაიგვიანა! — საათს ახედა ფიქრებში გართულმა კაცმა.

— დაგვიანებას ვინ ჩივის, რაიმე ხიფათს არ გადაპყროდეს! — გაზეთის კითხვას თავი მიაჩება მეორემ.

— ასეთი მისია სრულიადაც არ იყო მისი საქმე. — დაუმატა მესამემ.

— პატრიოტული გრძნობა, ჩემო ძმაო, პატრიოტული გრძნობა. — თქვა ისევ პირველმა. —

— ჰოდა, მაგ პატრიოტულ გრძნობას გადაჰყვა მამამისიც. ერთ პატრიოტს გამოეთიშა, მეორის მხარე დაიჭირა და შეეწირა კიდევაც.

— ნეტა კი მშვიდობიანად დაგვიბრუნდეს და... — ჩაილაპარაკა კორექტორმა და გასწორებული გვერდები მაგიდაზე დაალაგა. — ხელის მოწერის გარდა არა უნდა რა.

ამ დროს ქუჩაში ეტლის რახრახი გაისმა და უცებ შეწყდა.

— ივანე მობრძანდა! — ფანჯარაში გადაიხედა ერთმა.

— მართლა?! — კმაყოფილება გამოეხატა სახეზე ყველას.

მალე ოთახში შუახნის კაცი შემოვიდა და მიიხედ-მოიხედა:

— გამარჯობათ. ყმაწვილებო! — სამივეს ხელი ჩამოართვა მან და მაგიდასთან მიდგმულ სავარძელში ჩაჯდა. — დაიგვიანე, ჰა, დაიგვიანე. რას იტყვით, ჰა?

— შიშისაგან აღარ ვიყავით, ბატონო ივანე!

— მშვიდობიანი გზა თუ გქონდათ მაინც?

— გამოცდილი მეგზური თუ გყავდათ?

— დიახ, დიახ. — სავარძელში გასწორდა ივანე. — გზა ძნელი იყო, მაგრამ მიმზიდველი. მეგზურობას კი ჩემი ფანდური და ჩაცმულობა მიწევდა.

— თუ კარგი ამბავი ჩამოიტანეთ!

— შემძლია გიპასუხოთ — კი. არ მოველოდი, ისეთი კარგი, მეტად საიმედო და სასიხარულო. ვერ წარმოიდგენთ, ყმაწვილებო, როგორ აღფრთოვანებული დავრჩი იქაურების შეხვედრით...

— მაინც, რა იგრძნობა, ისეთი რა შეინიშნება? — თანდათან დაინტერესდნენ იქ მყოფნი.

— ყველგან ქართული სული ტრიალებს, ყმაწვილებო, ქართული ხმე-
ჩვეულება, ქართული ენა. წარმოიდგინეთ ქრისტიანული ლოცვებიც კი
შემოუნახავთ...

— მათ მთავარს თუ გაეცანით და ესაუბრეთ?

— როგორ არა. სხვაგვარად რა აზრი ექნებოდა იმ მხარეში ჩემს
მოგზაურობას... ვინახულე, ვესაუბრე... კარგი ვაჟკაცია, ნამდვილი ქართ-
ველი პატრიოტი... თუ ღმერთმა წყალობის თვალით გადმოგვხედა და
ღვთისმშობელმა მარიამმა ისურვა, მომავალ ომში, რომელიც ამ ორი-
სამი წლის განმავლობაში მოსალოდნელი, ჩვენი სამშობლო გაერთიან-
დება და ქართველი ხალხის დიდი ხნის ნატვრა-სურვილი ფრთებს შეი-
სხამს. — მაგიდაზე დალაგებული ჟურნალის მომავალი ნომრის ახალმო-
ბეჭდილი გვერდები ჩაათვალიერა და საწერ-კალამი აიღო. — არ შემიდ-
ლია არ გენდოთ! წაიღეთ და გამომშვებს ჩააბარეთ. — კალამი მელანში
ამოაწო და ანაწყობი გვერდების სატიტულო ფურცელს ჩააწერა: „ცისკა-
რი, 1871 წ.“, ბოლო გვერდზე კი. სადაც ჩაბეჭდილი იყო სიტყვა „რედაქ-
ტორი“, გარკვეული ხელით მოაწერა: ივანე კერესელიძე.

პახგანზ გორგანელი

შენ „დედა-ენას“ უკითხავდი...

სამას წელიწადს არ უნახავთ ღუმელში შეშა,
არ დახურულა იანვარში ოჯახის კარი,
სამას წელიწადს მკერდი ფლითა ყინვების ეშვმა,
მაინც ბუხრიდან აღიოდა ცისფერი კვამლი,
რადგან შენ იყავ, დედა-ენავ, შეშაც და სითბოც.

სამას წელიწადს ტრიალებდა მომხედურთა ხმალი,
სამას წელიწადს მზე ცურავდა ცრემლში და სისხლში,
გამტყდარა რვალი, უმოწყალოდ დამშრალა წყალი,
ვერ აღუგვიათ მიწისაგან სიცოცხლე რისხვით,
რადგან შენ იყავ, დედა-ენავ, ციხეც და ფარიც.

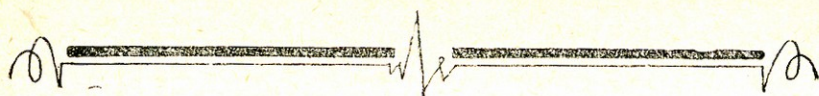
დედავ-მშობელო, ვისი აღარ დაგწამეს ბრალი,
გული ნათელი ვერ შეგიკრთეს, ვერ დაგიშინეს,
ცხადად რომ მტრისა დასათხრელი გიმზერდა თვალი,
შენ „დედა-ენას“ უკითხავდი სიზმარში შვილებს
და მისი მადლით აპურებდი დამშეულ ბავშვებს.

რა ვთქვა არ ვიცი, აჭარელო ქართველო დედავ,
სიტყვა არ მეოფნის დაგილოცო დედური მკერდი...
შენ რომ შეგამკოს იმდენი მზე სად ვნახო ნეტავ,
ამქვეყანაზე შემოიძლია მე გითხრა ერთი:
შენ ხარ ლამაზი, ხარ უკვდავი, ვით დედა-ენა.

ძარი და ალუბლის ტოტი

აღარ ცხრებოდა მდინარის შფოთი,
 ნაკვერჩხლებს ჰყრიდა წყლისპირას ჩანგი,
 გეფარებოდა ალუბლის ტოტი
 და ორღობეში აღარც კი ჩანდი.
 ემალებოდი, თითქოს შენს რაინდს,
 არ უჩვენებდი მაგ ლამაზ თვალებს.
 ცა იყო სუფთა და შენ კი მაინც
 ჰგავდი ორუბლებში გახვეულ მთვარეს.
 მაგრამ ეგ შენი სითბო და ეშხი
 ატანდა მაინც ფოთლების ლეჩაქს,
 რომ იმსხვრეოდა ჩანჩქერი ხევში,
 თითქოს ამსხვრევდა ამ გულის ბექთარს.
 უცებ დაჰქროლა უჩამბის ქარმა,
 განზე გასწია ალუბლის ტოტი,
 გაბრწყინდა ისე ლალი და ქარვა,
 გადაამეტა ყოველგვარ ლოდინს.
 სინათლის სხივი ორღობეს გასცდა,
 ცეცხლი მოივლო ლერწამის ღერმა,
 გახელებული მდინარე დაცხრა,
 მაგრამ ამ გულმა უმატა ღელვას.
 არ ვიცი ის გზა რა ხელმა ქარგა,
 ფარდებში იდექ, როგორც ნახატი,
 ო, კიდევ კარგი დაჰქროლა ქარმა,
 თორემ მაგ თვალებს როგორ ვნახავდი.

შოთა ანანიძე

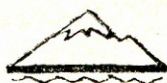
ამდენ ფიქრს და ამდენ განცდას...

ამდენ ნატვრას, ამდენ ფიქრს და ამდენ განცდას
ნორჩი გული, ვით მზეს ფიფქი, ვერ გაუძლებს.
გაზაფხული გოდერძის მთებს უკვე გასცდა,
ცეცხლის ალი მოუყიდა ჩვენს ალუბლებს,
დედულეთო! მზით გამთბარო მთავ და ველო,
შენზე ფიქრში ყოველ ღამეს ვკეცავ თეთრად
და ვზეიმობ შენს ორ ორდენს, საქართველოვ,
ცად აზიდულ ჩვენს ჭაღარა მთებთან ერთად.
შენს დათაფლულ მკერდზე როცა დავლევ ნექტარს
და სიცოცხლეს მიხანგრძლივებს მისი სიტყბო,
მუდამ გლოცავ.

მუდამ გლოცავ.

ერთხელ ნეტავ —

დასალოცი შენი სიტყვით თვითონ ვიყო.
დედულეთო, მზით გამთბარო მთავ და ველო.,
ყოველ ღამეს შენზე ფიქრში ვკეცავ თეთრად,
და ვზეიმობ შენს ორ ორდენს, საქართველოვ.
ცად აზიდულ ჩვენს ჭაღარა მთებთან ერთად.

უ ა ნ ზ ი

ძ მ ე ბ ი

შარშან ჰანოში რუსულ ენაზე გამოვიდა ვიეტნამელ მწერალთა მოთხრობების კრებული „ცეცხლში“. ისინი ასახავენ სამხრეთ ვიეტნამელი ხალხის ეროვნულ-განმათავისუფლებელ ბრძოლას ყბადღებული ამერიკული „ესკალაციის“ დაწყებამდე.

ვბეჭდავთ ერთ მოთხრობას ამ კრებულიდან.

დილის ოთხი საათია. მოწინააღმდეგის ხანგრძლივი საცეცხლე წერტი კვლავ უშენს ჩვენს ქვეგანაყოფს, რომელიც მზადაა შეტევისათვის. მტრის ტყვიამფრქვევთა კაქანში იკარგება მარიონეტული არმიის ჯარისკაცებისადმი მიმართული მოწოდება: „ჯარისკაცებო... დაგვნებდით!... თქვენ... ფრონტი* შეგიწყალებთ... მეთაურის ჯიუტობა... მიღებული იქნება მკაცრი ზომები...“

საიდანაც, გვერდით, ისმის აჩქარებული ძახილი:

— მოამზადეთ ხელყუმბარები!

— ამხანაგო მეთაურო, ტყვიამფრქვევი ჩაიჭექა.

— სად არის ამხანაგი კამი?

კამი წამოდგა და გრძელი „ლებელით“** გაეჭიმა ქვეგანაყოფის მეთაური ლიკს. სწორედ ამ დროს ჰაერი გაკვეთა ტყვიამფრქვევის ჯერმა. საბედნიეროდ, ლიკმა მოასწრო და სწრაფად ძირს დასცა კამი.

— ნაღმი რომ აფეთქდება, იცოდე — ეს შეტევის ნიშანია, — ამბობს ლიკი.

* აქ და შემდეგაც „ფრონტში“ იგულისხმება ეროვნული განთავისუფლების ფრონტი — მთარგმნ.

** ლებელი — მოძველებული სისტემის შაშხანა.

— მესმის, — უპასუხებს კამი.

იგი მიწას გაეკრა და თოფი გატენა. მზადაა საბრძოლველად.

უკვე ორი თვეა კამი განმათავისუფლებელ არმიაშია, მაგრამ არ ელოდა, თუ საბრძოლო ნათლობა ასეთ სასტიკ შეტაკებაში მოუხდებოდა. ახლა მას უბრძანეს, რაც შეიძლება ახლოს იყოს მავთულხლართებთან, და ისე ღელავს, რომ ლიკი ჩასჩურჩულებს: „ყოჩაღად, ბიჭუნავ!“

კამს სიკვდილის არ ეშინია, მაგრამ მაინც არაა სასიამოვნო იწვე იქ, სადაც ყველაფერი დენთითაა გაყდენილი. ნაღმის პირველი აფეთქების-თანავე იგი ისევ დამშვიდდა. ლიკი ისვრის — კამიც ისვრის, ლიკი დგება — კამიც დგება.

ახლა იგი მხოლოდ ლიკის შავ ჩაჩქანს ხედავს. ზუსტად ასევე, მე-თაურის კვალდაკვალ, მან უკვე განვლო მტრის ბევრი სადარაჯო და მავთულხლართები.

ბრძოლა სულ მძაფრდებოდა. უეცრად ძლიერ განათდა და კამს თვალი დაუბნელდა, მიწა შეზანზარდა. გაისმა საშინელი აფეთქება და კამს დაე-ყარა ნამსხვრევები, მიწის გორბები, მან ძლივს გაიგონა შეტევის ბრძანება და წინ გაიჭრა სქელ კვამლში...

და აი — ხელაწეულ ადამიანთა ფიგურები, ლიკი ხანგრძლივი საცეცხლე წერტიდან ყვირის:

— მოკლული იანკი! მან ჩაკეტა აქ დაქირავებული ოფიცრები. ახლა გასაგებია, რატომ ადრე არ დაგვნებდნენ ისინი.

განმათავისუფლებელი არმიის ოთხმა ჯარისკაცმა ბრეზენტით წაიღო ამერიკელის გვამი. და კამს მოეჩვენა, რომ ეს ბრეზენტზე მწოლარე იანკი ბევრად პატარა იყო იმ ზვიად ყმაწვილებზე, რომლებიც ოკუპირებულ ზონაში, მის სოფელში დასეირნობდნენ.

იგი სადარაჯოზე ხეტილობდა. გზად კედელზე კონდახი ჰკრა ნგო ღინ დიემის* სურათს, წამოდო ვილაკის მიგდებულ წაღებს, გაიარა, ისევ მობრუნდა და შორს გადაყარა.

ლიკი ხედავდა, რომ კამი ტყუილუბრალოდ კარგავს დროს და მოი-ღუშა.

— გაიხსენე განკარგულება იარაღის შოვნის შესახებ. მაშ, აილე ეს აშურმა, ვაზნები და ავტომატი, გადააგდე ეგ „ლებელი“.

კამმა სწრაფად სტაცა ხელი ამერიკულ ავტომატს, თითქოს შეეშინდა, სხვამ არ დამასწროსო. აშურმას რომ იკეთებდა, ვილაკამ ჩუმად დაუძახა:

— ტი, ძმაო...

კამმა მიიხედა, გაუკვირდა ბავშვობის სახელი რომ დაუძახეს, და ხმაღა ძალიან ეცნო. მაგრამ გარდა თავისი ქვეგანაყოფის მეომრებისა, წინ და უკან რომ დაძვრებოდნენ, ვერავინ დაინახა... მაგრამ აშურმის შესასწორე-

* ნგო ღინ დიემი — მაშინდელი მარიონეტული მთავრობის მეთაური — მთავრენ.

ბლად თავი დახარა თუ არა, ისევ გაიგონა:

— კამ, ძმაო...

ამერიკელი მეთაურის ჯიბიდან ჯერ თავი გამოჩნდა, შემდეგ სისხლში მოთხვრილი მწვანე ხალათი. კამმა ავტომატი შემართა:

— აბა, სწრაფად გამოდი!

— გნებდები. გამოვდივარ, ძმაო.

— შენი ძმა აქ არავინაა, ძაღლო!

— გეხვეწები, არ მესროლო. ეს მე ვარ, შიუ.

— შიუ, შენა?!

ხელაწეული ჯარისკაცი ახლა კამის წინ იდგა, სახეგასისხლიანებულის სისხლი მკერდზე ჩამოდიოდა. ეს მართლაც შიუ იყო, კამის ღვიძლი ძმა. ისინი ერთმანეთს ისე ჰგავდნენ, როგორც წყლის ორი წვეთი.

მაგრამ კამმა ავტომატი არ მოაშორა.

— დაჭრილი ხარ...

— არა, მხოლოდ აფეთქებისაგან მკერდი მტკივა.

— დაჯექი მანდ. თუმცა მოიცა, ხელები შეგიკრა.

კუთხეში ჩაცუცქული შიუ ატირდა.

— რაღა დროის ტირილია, — წაიბუტბუტა კამმა, — რატომ აღრე არ დაგვენდები?

— ძალიან მეშინოდა.

— კარგი, ნუ ღრიალებ, შენ გაგათავისუფლებენ. მხოლოდ ყველაფერი ისე გააკეთე, როგორც გეტყვიან. შინ რა ამბავია?

— შენი წასვლიდან ორი დღის შემდეგ ჩვენები აიძულეს სტრატეგიულ დაბაში გადასულიყვნენ.

კამი სულ დაიბნა და გადაწყვიტა, ახლა წასვლა აჯობებსო. ძმასთან საუბარს ნადრევად თვლიდა — შიუ ხომ სამხედრო ტყვე იყო. მაგრამ მისი გათოკვაც არ ივარგებდა. ყველაზე უკეთესია გადასცეს იგი ამხანაგებს. მათ იცინა როგორ მოიქცნენ. მტრის მიერ გაწვეული უბრალო ჯარისკაცების მიმართ ფრონტი შეწყნარების პოლიტიკას მისდევს.

კამს გამოჰქონდა ვაზნებიანი ყუთები. მაგრამ სულ სხვაზე ფიქრობდა და არ იცოდა. ეცინა თუ ეტირა.

მას არ დავიწყნია, რომ ორივეს, მას და შიუს „უნდა ემსახურათ“ ამერიკელებთან და დიემელებთან. დიდხანს ცდილობდნენ ისინი გადაევალებინათ გაწვევა და, ბოლოს, მართლაც მისცეს ერთ-ერთ ძმას გადავადება, ოღონდ იმ პირობით, თუ მეორე დაუყოვნებლივ წავიდოდა არმიაში. სწორედ მაშინ იყო, შიუმ რომ შესთავაზა, მარიონეტული მთავრობის სა-მსახურში მე წავალ, ამასობაში შენ დაუკავშირდი წინააღმდეგობის მესვეურებს, რათა შემდეგ ორივე შევუერთდეთ განმათავისუფლებელ არმიასო. ცოტა ხანში კამმა მართლაც მოახერხა დაკავშირებოდა ფრონტს. იგი ძმას წერილს წერილზე უგზავნიდა არმიაში, წერდა, ვითომ სახლი დაეწვა,

თითქოს მამა სიკვდილის პირზეა და შვებულება აიღეო. მაგრამ ბასუხს ამოდო ელოდა. შიუ ღუმდა. რაიმე ხიფათს რომ არ გადაჰყოფდა, კამი მარტო წავიდა. ვინ დაიჯერებდა, რომ დადგებოდა დღე, როდესაც უმცროსი ძმა ესროდა უფროს ძმას, ხოლო უფროსს უნდა გაეთოკა უმცროსი... რა კარგი იქნებოდა, შეტევის დროს შიუს რომ მიებრუნებინა იარაღი დაქირავებულებისა და ამერიკელებისაკენ! ეს აზრი არ შორდებოდა კამს.

მან ანგარიშმიუცემლად ქამრიდან ამოიღო მოხარშული ბრინჯის ულუფა და ის იყო ჰამა დაიწყო, რომ გაიფიქრა: „ვაი თუ შიუ ჩვენებს ესროდა!“ და თავზარი დაეცა. შეტაკების დროს ორი მეგრძოლი მოკლეს. ოთხი თუ ხუთი დაჭრეს. შიუ ხომ აქ რაღაცას აკეთებდა? ეს აუცილებლად უნდა გაირკვეს. „თუ იგი გვესროდა, — წაიბუტბუტა კამმა, — მაშინ...“

აღშფოთება, მწუხარება, სინანული სულს უფორიაქებდა მას. იგი შევიდა იარაღის საწყობში და მწარედ აქვითინდა. ცდილობდა თავისი გულის ტკივილი დაემალა ამხანაგებისათვის.

ცოტათი რომ დაწყნარდა, კამი უკანვე დაბრუნდა და რას ხედავს: მისი ძმა მისჩერებია განმათავისუფლებელი არმიის მეგრძოლებს, რომლებიც ჯიპის საბურავებს არემონტებდნენ.

აღშფოთებისაგან გონდაკარგულმა კამმა დაიყვირა:

— გასწი ტყვეებთან. ცოცხლად!

შიუმ თავი ასწია. შუბლზე შავად შეხმობოდა სისხლი.

— ძმაო! ნება მომეცი შენთან წამოვიდე. მეთაურმა ნება დამართო! — წაიბუტბუტა დამფრთხალმა. შემდეგ კი სულმოუთქმელად თქვა: — მზად ვარ ასო-ასო ავიქნა თავი! შენ ჩემი არ გჯერა! ვაი სირცხვილო! ეს რა უბედურებაა! უმჯობესია მომკლა! შენ არ იცი, რამდენჯერ ვცადე დავკავშირებოდი ფრონტს. სულ უშედეგოდ. მე ხომ შენს გამო დავრჩი მარიონეტულ არმიას. ჩემთვის რომ მოგეცადა... მაგრამ მარტო წახვედი.

— თვითონა ხარ დამნაშავე, — უპასუხა კამმა. — წერილებს გიგზავნიდი, რას არ ვჩამახვდი... მაინც რატომ არ დაბრუნდი? სექტორი 4352, მატრიკული 296508. ეგრე არ არის?

ამან საბოლოოდ გააფთრა შიუ.

— თუ გგონია შენს წერილებს მაძლევდნენ? ისინი სულ ყველას წვავდნენ. არც ერთი არ მიმიღია. თვითონ რომ მოსულიყავი...

კამმა არ იცოდა, რა ეპასუხა... სწორედ ამ დროს მოვიდა ქვეგანაყოფის მეთაური ლიკი.

— ეს ყმაწვილი გვთხოვს ნება დავრთოთ შეუერთდეს განმათავისუფლებელ ძალებს. იცნობთ მას, კამ?

— ჩემი ძმაა. — უპასუხა კამმა. — მე თქვენ გაამბობდით მასზე.

— ჰო, წყლის ორი წვეთივით ჰგავხართ ერთმანეთს. ძალიან საქმით გამოვცდით შენს ძმას. ახლა კი წაიყვანე იგი დასაბანად.

კამმა ზურგჩანთიდან ამოიღო ხალათი, რომელსაც ისინი ოდესღაც რიგრიგობით იცვამდნენ. ახლა მათ შეეძლოთ განმარტოებულიყვნენ.

— შენ ისროდი შეტაკების დროს? — ყრუდ შეეკითხა კამი.

— კი.

— რატომ? ვის ესროდი?

— ჯიბის საბურავებს. მეშინოდა, ამერიკელი არ გაქცეულიყო, თქვენს მეთაურსაც მოვუყევი ეს ამბავი.

— ძალიან კარგად მოქცეულხარ.

კამი კმაყოფილი იყო, თითქოს მან უბრძანა ძმას, საბურავებს დასცხეო.

— ლიკს ძალიან უყვარს ახალგაზრდობა. მაგრამ მაინც დაგარიგებ. არავითარ შემთხვევაში არ დაუძახო განმათავისუფლებელი არმიის მებრძოლებს „მეკობრეები“, ხოლო დიემელებს — „ნაციონალისტები“, თორემ ყველა დაგცინებს. შემდეგ, რაიმეს რომ გიბრძანებენ, უნდა უპასუხო არა „დიახ, ბატონო“, არამედ „მესმის, ამხანაგო“. ეს ჯერჯერობით.

გამხიარულებულმა კამმა შიუ სადარაჯოს შიდა ეზოში გაიყვანა. იქ მათ უცდიდა ლიკი ბრინჯის პატარა ტომრითა და კარაბინით. შიუს კარაბინი! კამს ამაზე არც კი უოცნებია. ამხანაგებს ისიც კი მოუფიქრებიათ, რომ ტანმორჩილ შიუს უფრო გამოადგებოდა ისეთი მჩატე იარაღი, როგორიც კარაბინია.

— გამიგონე, ჭაბუკო, — მიმართა ლიკმა შიუს, — ასეა თუ ისე. შენ ჩვენთან იქნები. მაგრამ ჯერ კურსი უნდა გაიარო.... არა, ეს არაა „კომუნიზმის მხილების“ კურსი. შენ უკეთ გაერკვევი, ვინ არის მტერი და რა არის რევოლუცია. ეს აუცილებელია, ეს დაგეხმარება ემსახურო ეროვნული განთავისუფლების ფრონტს. თქვენ, ახალბედები, ოთხი თუ ხუთი ხართ. სწავლის შემდეგ თვითონ გადაწყვიტეთ — დარჩებით ჩვენთან, თუ შინ დაბრუნდებით. ვინც ჩვენთან დარჩება, მძას დაფურხევთ. თითქოს ისინი დავაკავეთ „დამატებითი გამოძიებისათვის“. მაშინ თქვენს მშობლებს ოკუპირებულ ზონაში არ ექნებათ „უსიამოვნებანი“. ახლა კი დაეწიე დანარჩენებს.

შიუ უხმოდ შეუერთდა სხვა სამხედრო ტყვეებს. კამმა თვალი გააყოლა ძმას. იგი ძლიერ სუსტი ჩანდა! მას ახლახან შეუსრულდა თერამეტი.

გამოჩნდა „დემუაზელი“.* იგი დაბლა მოფრინავდა. მას ახლდა გამანადგურებლები, რომლებიც მზად იყვნენ ცეცხლი გაეხსნათ... დამე გააპო 150-მილიმეტრიანი ქვემეხების ზალპმა. ტყვია-წამლითა და დოკუმენტე-

* დემუაზელი — ქალიშვილი (ფრანგ.), აქ — მზვერავი თვითმფრინავი.

ზით დატვირთული ჯიბი და სამი ჯავშანტრანსპორტიორი გაემართა სადარაჯოზე გასასვლელისაკენ. მათი ბორბლები სრესდნენ ყველაფერს, რაც კი გზად ხვდებოდა. კამმა გაატარა მანქანები, შეამოწმა შენიღბვა და დაეწია ლიკს, რომელმაც ბრძანა დახვედროდნენ მოახლოებულ მტრის მავნებელ ჯარს — სამ ბატალიონს, ათ ამერიკელ ოფიცერს.

დადგება დღე, როდესაც შიუ კამის გვერდით იბრძოლებს. ჯერ კი იგი სამხედრო ტყვეა, რომელიც ხელში ჩაიგდეს განმათავისუფლებელმა ძალებმა სადარაჯოზე გააფთრებული შეტევის დროს...

კამი აღარ ტიროდა, ოღონდ რაღაც გულს უკუმშავდა.

ვინ ჩააცვა ეს ფორმა მის ძმას? ვინ მისცა ეს იარაღი, ვინ უბრძანა იანკების ჯიბი დაიცავი, შენიანებს, შენს ძმას ესროლო?

— ამერიკელებმა!

მათ მოიტანეს აქ ომი, ნგრევა, მწუხარება. ეს სადარაჯო და ის, რაც მისგან დარჩა, აგრეთვე მათი ნახელავია. წლების განმავლობაში უზარმაზარი ქსელი, ამერიკელებმა რომ გაშალეს კამისა და მისი ძმის გარშემო, სულს უხუთავდა მათ და დალუბვით ემუქრებოდა. კამი დაუძვრა მას, ახლა ძმის ჯერია. მაგრამ რამდენია სხვა, მათი თანატოლები, რომლებიც გააფთრებით ცდილობენ თავი დააღწიონ ამერიკელების ქსელს. და რამდენი ადამიანია ქვეყანაზე, რომლებსაც ემუქრებიან იგივე აგრესორები, და რომლებიც თვალყურს ადევნებენ შორიდან ჩვენს ბრძოლას და ელიან სამხრეთ ვიეტნამის წინააღმდეგობის ძალების ახალ გამარჯვებას.

ამომავალი დილის ნათელში მიაბიჯებს კამი. მიაბიჯებს მტკიცედ, თავაწეული, სერიოზული და ჩაფიქრებული. ათჯერ უფრო მრავალრიცხოვანი მტერი ახლოვდება...

თარგმნა ირ. ქიზაძემ.

პეპენი პეპუპენკო

ი უ მ ო რ ი

მეფე,
ხელმწიფე,
იმპერატორი
უინ იცის,
რამდენ პარადს სარდლობდნენ.
ქვეყნიერების იყვნენ პატრონი,
იუმორისა კი —
არასოდეს.
ციხე-დარბაზი ღვინით ტკებოდა,
თვით ჩიტის რძესაც კი არ ნატრობდნენ,
მაგრამ ეზოზე გამოჩნდებოდა
და დიდებულნი ჰგავდნენ მათხოვრებს.
ფარისევლობა უმაღლესობა,
ხუმრობის ისრით თვალდანაშრეტი —
თავქუდმოგლეჯით იკარგებოდა,
ემალებოდა ხოჯა ნასრედინს.
წოსყიდვა სცადეს,
მაგრამ
ამაოდ.
ვერ მოისყიდის იუმორს კაცი!
მოკვლა უნდოდათ:
სცადეთ აბაო.
თავს უშველა და უჩვენა ბრაწი!

მესი მომრევი არ გაჩნდა მკლავი,
ყველა განსაცდელს და აასჯელს
უძლებს.

მას არაერთხელ მოჰყვითეს თავი
და შუბოსნებმა ააგეს შუბზე.

მაგრამ

მოჰკრავდა ყურს სტიკირის დაცვრას,
ძესტიკირის შაირს,

იგავს, თუ

ზღაპარს,

ღლიძახებდა მკვირცხლად:

„მე აქ ვარ!“

ჩამოუვლიდა მაშინვე სწრაფად.

ზრალდება ჰქონდა პოლიტიკური.

გეგონებოდათ, ყისმათს მინებდა,

მიაბიჯებდა

თავჩაქინდრული,

თითქოსდა ცოდვას ინანიებდა.

დაემორჩილა თითქოს განაჩენს

და, სული უკვე მიაწოდო ზენარს,

მაგრამ დაუძვრა უცებ დარაჯებს

და ხელს უქნევდა:

„ოლოლო თქვენა!“

ჰყავდათ ჯურღნულში გამოკეტილი,

მაგრამ ის ამას როდი დარდობდა,

გამოარღვევდა ქვითკირის კედელს

და ისევ ლაღად დანავარდობდა.

ფანდები სცადეს ათასნაირი,

მაგრამ არ იქნა,

ვერ დაამარცხეს —

შაშხანითა და ბასრი შაირით

იგი იღებდა ზამთრის სასახლეს.

ის შეეჩვია მრისხანე მჭერას —

რა ბედენაა,

უცქირონ თარსად,

და იუმორი,

სხვის გულს რომ სერავს,

ზანდახან ქირღავს

საკუთარ თავსაც.

ის უკვდავია,

ყველგან შემღწევი.

ეს არ დაგიღევს

დროსა და მანძილს.

მაშ — იუმორი იყოს დღეგრძელი,

ეს უშიშარი,

მამაცი კაცი.

* * *

არ მსურს ზიარი აღარაფერი!

მსურს ცის და მიწის ვიყო მფლობელი!

ზღვა და მდინარე, მთათა ლანქერი

ჩემია — არ მაქვს გასაყოფელი.

(ხოვრებავე, ნაწილს მე ვერ მაკმარებ—

მსურს ყველაფერი, მომეც და ვზიდავ!

ბედს თუ მწევ, იყოს მთლიანი ბარემ,

უბედურებაც მთლიანი მინდა.

მხოლოდ ბალიში მინდა ზიარი,

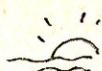
რომელზეც თავქვეშ შენ იდებ ნაზ მკლავს

და თითზე ბეჭდის მკრთალი ციალი

ჰგავს ცით მოწყვეტილ უსუსურ ვარსკვლავს.

თარგმნა გიორგი სალუქვაძემ.

მიხეილ გოგოლაძე

პროკავანდისტი-ენთუზიასტი

ალექსანდრე ესიტაშვილმა ოც-დაათიან წლებში შეაღო მოსკოვის ნავთობის ინსტიტუტის კარები და გატაცებით დაეწაფა ცოდნას. ლექციების შემდეგ ბიბლიოთეკაში იჯდა და კითხულობდა არა მარტო ტექნიკურ, არამედ პოლიტიკურ და მხატვრულ ლიტერატურას.

დაძაბულ, ენერგიულ შრომაში გავიდა სტუდენტობის წლები. სწავლის პერიოდში პრაქტიკაზე სისტემატურად დადიოდნენ მოსკოვის ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში, ზოგჯერ იქ თვეობით რჩებოდნენ, ღრმად ეუფლებოდნენ ტექნოლოგიურ პროცესებს, ითვისებდნენ რთულ მექანიზმებს.

ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ ალექსანდრე მოსკოვის ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში გაგზავნეს ცვლის ინჟინრად. ასე დაიწყო ცხოვრების ახალი ეტაპი,

დადგა მიღებული ცოდნის პრაქტიკულად გამოყენების პერიოდი. ალექსანდრეს მთელი უბანი ებარა და დაძაბულ, ენერგიულ შრომაში დრო შეუმჩნევლად გადიოდა. თვე თვეს მიჰყვებოდა, კვარტალი — კვარტალს, ქარხანა ფრთებს შლიდა, გამარჯვებას გამარჯვებაზე აღწევდა. ალექსანდრე კმაყოფილი იყო, რომ საერთო წარმატებაში მასაც შეჰქონდა თავისი მოკრძალებული წვლილი.

ერთხელ ქარხნის პარტიული კომიტეტის მდივანმა ალექსანდრე თავისთან დაიბარა.

— თქვენს საამქროში მრავლად არიან კომკავშირელები, ცოდნას მოწყურებული ახალგაზრდები, საჭიროა მათ სულიერ საზრდოზე, იდეოლოგიურ და პოლიტიკურ აღზრდაზეც ვიფიქროთ. პარტიურად გადაწყვიტა საამქროებში

ჩამოაყალიბოს პოლიტწრეები და ერთ-ერთი ასეთი წრის პროპაგანდისტობა თქვენ უნდა დაგვალოთ. რას იტყვით, ამხანაგო ალექსანდრე, ნდობას გავგიმართლებთ? — შეეკითხა მდივანი.

ალექსანდრე უხერხულად შეიშამუნა. აბა რა უნდა თქვას? რაკი საჭიროა, რა თქმა უნდა, საქმეს ენერგიულად მოჰყიდებს ხელს და ნდობასაც გაამართლებს. მისთვის აგიტატორობა არავის დაუვალეზია, მაგრამ ყოველდღე შესვენების დროს და სამუშაო საათების შემდეგაც ატარებს საუბრებს. პროპაგანდისტობა უფრო რთული საქმეა, ვიდრე აგიტატორობა, მაგრამ დაუძლეველი რა არის ამქვეყნად?! ეს ალექსანდრესთვისაც სასარგებლო იქნება, ახალი მოვალეობა აიძულებს მეტი პასუხისმგებლობა გამოიჩინოს, უფრო ღრმად დაამუშაოს საკითხები, ამით ხომ თვითონაც გაიფართოვებს ცოდნის ჰორიზონტს.

ასე შემოიჭრა ალექსანდრეს ცხოვრებაში მეორე პროფესია — პროპაგანდისტობა, ასე გახდა იგი იდეოლოგიური დარგის მუშაი. მას შემდეგ ოცდაათზე მეტი წელი გავიდა.

ალექსანდრე მუდამ მღელვარებითა და სიამაყით იგონებს იდეოლოგიური მუშაობის პირველ პერიოდს.

— შეიძლება ითქვას, ჩვენ ყამირის გატეხა გვიხდებოდა, გაუქვალავი გზით მივდიოდით. გარდა ამისა, წრეში იყვნენ საშუალო განათლების ისეთი ახალგაზრდები,

რომლებიც ღრმად იყვნენ გათვითცნობიერებულნი, ბევრს კითხულობდნენ. თუ მათ მეტ ცოდნას არ მივცემდი, ვიდრე იცოდნენ, ისინი ინტერესით აღარ ივლიდნენ წრეში. ეს კი მაიძულებდა ყოველი საკითხი ღრმად შემესწავლა.

მოსკოვის ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში ალექსანდრემ წელიწადზე ცოტა მეტი დაჰყო.

ერთხელ იგი სამინისტროში გამოიძახეს.

— სამშობლოსაკენ გული არ მიგიწევს? — ჰკითხეს სამინისტროში.

სამშობლოსაკენ გული თუ მიუწევს? მერე და როგორ! მაგრამ ქარხანა? საამქრო? გეგმები? აქაური საქმეები? ან საერთოდ, სამშობლოზე რატომ ჩამოუგდეს სიტყვა? იქნებ დასასვენებლად გზავნიან?

— ბათუმის გარეუბანში ნავთობგადამამუშავებელი ქარხანა აშენდა, მეორე წელია რაც საქსპლოატაციოდ გადაეცა, მაგრამ მთელი სიმძლავრით ჯერ კიდევ არ ამუშავებულა. ქართველ ამხანაგებს დახმარება სჭირდებათ. წახვალთ?

ასე გადაწყდა საქართველოში გამოგზავრება. ალექსანდრე მაშინ ოცდახუთი წლისა იყო, ჯანდონით, ენერგიითა და მისწრაფებით აღსავსე. ინსტიტუტში შეძენილი თეორიული ცოდნა განამტკიცა მოსკოვის ქარხანაში მიღებულმა პრაქტიკულმა გამოცდილებამ. ახლა თვითონაც კარგად გრძნობდა, რომ სარგებლობას მო-

უტანდა ახალფეხადგმულ ქარხანას, აჭარის მშრომელთა პირმშოს...

ბათუმის სადგურიდან ალექსანდრე ნავთობგადასამუშავებელ ქარხანაში ავტობუსით გაემგზავრა.

— ცოლშვილიანი ხართ? — პირველი კითხვა ეს იყო, რომელიც ქარხნის დირექტორმა მისცა.

— არა.

— ძალიან კარგი. მაშ საცხოვრებლად ერთი ოთახიც გეყოფათ, შემდეგ ღმერთია მოწყალე. აგერ, კაპიტალურ სახლებს ვაშენებთ და კარგ ბინასაც მოგცემთ.

ალექსანდრე თავის დაკვირვებად დაეთანხმა და შემდეგ საამქროები დაათვალიერეს.

— ამ პირტიტველა ბიჭმა რა უნდა გვასწავლოს? — თავისთვის, მაგრამ საკმაოდ ხმამაღლა ჩაილაპარაკა ვილაძემ. ალექსანდრე მისკენ მიბრუნდა.

— ყურადღებას ნუ მიაქცევ, დაუფიქრებლად თქვა... ისე კი ოქრო ბიჭია ჩვენი ცეცხლფარეში, — დირექტორმა ალექსანდრეს შინაურულად გამოსდო მკლავი.

— არა უშავს, ერთმანეთს უკეთ გავიცნობთ და აზრს შეიცვლის, — ალექსანდრემ წყენა არ დაიმჩნია, რამდენიმე ნაბიჯი ცეცხლფარეშისკენ გადადგა და ხელი გაუწოდა.

— ვალოდია ნადარეიშვილი, — დაბხეულმა ცეცხლფარეშმა თავისთვის წაიდუღუნა და ხელი ინსტინქტურად გაუწოდა. ასე გაიცნო ალექსანდრემ ქარხნის პირველი მუშა.

— მოსკოვში ნაცხოვრებ ვარ, ჩვენთან მუშაობა გაუძნელდება, — უთხრა მას ერთხელ ნადარეიშვილმა.

— რატომ? — დაინტერესდა ალექსანდრე.

— აბა, როგორ გითხრათ?! ჩვენი უსწავლელი, შეიძლება ითქვას, გაუნათლებელი ხალხი ვართ, ბევრმა წერა-კითხვა არ იცის, არც საქმეს ვიცნობთ კარგად, ახლა ვსწავლობთ, არც ჩვენი პროდუქცია მოსწონთ. სანამ გავიწაფებოდეთ და ფეხზე მაგრად დავდგებოდეთ, ბევრი ტურა დაიჭყავლებს.

— მონდომება იყოს და... წერა-კითხვასაც ისწავლით და ქარხნის საქმეშიც კარგად გაერკვევით, არ ნახავთ.

„მოსკოველ ინჟინერს“, როგორც ალექსანდრეს შეარქვეს, განსაკუთრებით შეეჩვივნენ თანატოლი ვაჟები. უყვარდათ მასთან ყოფნა, ქვეყნის ამბების მოსმენა, წიგნებისა და ჟურნალ-გაზეთების წაკითხვა. ვინც წერა-კითხვა არ იცოდა, გადათვალიერებას სჯერდებოდა, წვრილი შრიფტით ნაბეჭდ გვერდებს კი ნაღვლიანად გადახედავდნენ, როგორც მიუწვდომელსა და შორეულს.

წერა-კითხვის უცოდინარობის სალიკვიდაციოდ ქარხანაში ორი ჯგუფი ჩამოაყალიბეს, მაგრამ ეს საკმარისი არ ღარჩა. ორასზე მეტი კაცი აღმოჩნდა მცირემცოდნე. ბევრი მათგანი ხელფასის მიღების დროს უწყისზე ან ჯვარს ასვამდა. ან სხვას აწერიებდა ხელს. ქარხანაში არ იყო ბიბლი-

ოთეკა, წითელ კუთხეს მხოლოდ
ორი გაზეთი ჰქონდა გამოწერი-
ლი — „კომუნისტი“ და „პრავდა“,
მთხოვნელი კი უამრავი იყო. ქარ-
ხნის პარტიული ორგანიზაცია იძ-
ულებული გახდა საგანგებო საა-
თები დაენიშნა გაზეთის ხმამალა-
ლი წაკითხვისათვის.

ერთხელ ალექსანდრე პარტიის
საქალაქო კომიტეტში გამოიძახეს,
მდივანი პირადად გაეცნო, ხანგრ-
ძლივად ისაუბრეს.

— ჩვენ ტექნიკურ კადრებზე
არანაქვებ გვჭირდება იდეოლო-
გიური დარგის მუშაკები: პროპა-
განდისტები, ლექტორები. რაკი
თქვენ კომკავშირულ წრესთან
მუშაობის საკმაო გამოცდილება
გაქვთ, მოდით, კვლავ კომკავში-
რულ წრეს ჩაუდექით სათავეში.
— უთხრა მდივანმა.

ალექსანდრემ ხალისით მიიღო
ახალი დავალება.

წრეში მუშაობა არც თუ ორგა-
ნიზებულად დაიწყო. პირველ მე-
ცადინეობაზე მხოლოდ ათი კომ-
კავშირელი გამოცხადდა, ალექ-
სანდრეს კი ეგონა, წითელ კუთ-
ხეში ტევა არ იქნებოდა. დაბრ-
კოლებას ქმნიდა ისიც, რომ არ
არსებობდა რაიმე დამხმარე ლი-
ტერატურა, მეცადინეობისათვის
კი ლექციური სისტემა არ გამოდ-
გებოდა, რადგან მსმენელებს არ
ჰქონდათ ისეთი განათლება, რომ
საუბრის ჩაწერა მოესწროთ, ამი-
ტომ მთავარი იყო საუბრები ისე
გასაგებად, მიმზიდველად ჩაეტა-
რებინა, რომ მსმენელთა მეხსი-
ერებაში ადვილად აღბეჭდილიყო.

მეორე და მესამე მეცადინეობა-
ზე მსმენელთა რაოდენობა გაიზარ-
და. ალექსანდრეს აღმოაჩნდა
თხრობისა და გადაცემის კარგი
უნარი, სასიამოვნო დიქცია. უბრა-
ლოდ გადაცემული აზრები ადვი-
ლი ასათვისებელი აღმოჩნდა.

შინაარსიანი, საქმიანი ლექცი-
ებითა და საუბრებით ალექსანდ-
რემ საქალაქო კომიტეტის ყურად-
ღება მიიპყრო. მას უკვე ავალებენ
ლექციების ციკლის მოწყობას
ქალაქისა და რაიონების კომკავში-
რული აქტივისათვის.

— კაცო, რას სჩადით, სად სცა-
ლია ჩემს ინჟინრებს რაიონებში
სამოგზაუროდ, ლექტორები შე-
მოგვლიათ? — ბუზღუნებდა ქარ-
ხნის ღირექტორი.

1939 წელს ალექსანდრე პარ-
ტიის რიგებში მიიღეს, იმავე წელს
გადაიყვანეს პარტიული პოლიტ-
წრის პროპაგანდისტად.

შემდეგ კი ...

დასავლეთის ლეგა ღრუბლებმა
ქვეყნის მოწმენდილი ცა შებურა,
ავბედითმა ჭექა-ქუხილმა მთელი
ევროპა შეაზანზარა. სოციალის-
ტური სამშობლოს ყოფნა-არყოფ-
ნის ჟამი დადგა.

მამული თავის ღირსეულ შვი-
ლებს ეძახდა.

ფრონტზე წავიდნენ ვ. ნადა-
რეიშვილი, პ. მიქავა, ტექალ-
რიცხვის უფროსი, აქტიური
პროპაგანდისტი ნ. რუხაძე. მათ
მიჰყვა ქარხნის ორასამდე მუშა.

დაზგებთან, მექანიზმებთან ვაჟ-
კაცები ქალებმა შესცვალეს, ქვე-
ყანას ახლა ისე ბევრი საწვავი

სკირდებოდა, როგორც არას-
დროს. საწვავს ელოდა ტანკები,
თვითმფრინავები, საწვავს ელოდა
ქარხნები და ფაბრიკები... და ბა-
თუმის ნავთობგადამამუშავებელი
ქარხანა იმაზე მეტ საწვავს აძლე-
ვდა ფრონტსა და ზურგს, ვიდრე
მისგან მოითხოვდნენ.

პროპაგანდისტის მართალ, მხუ-
რვალე სიტყვას არასოდეს ჰქონია
ისეთი განუზომელი გავლენა, რო-
გორც ომის პერიოდში. იდეოლო-
გიური დარგის მუშაკები მასებში
ეწეოდნენ უდიდეს ახსნა-განმარ-
ტებით მუშაობას, ხალხში შეჰქონ-
დათ მხნეობა, გამარჯვების რწმენა,
სიმტკიცე.

დაირღვა ალექსანდრეს ნორმა-
ლური ცხოვრების გრაფიკი, საამ-
ქროში არ იყო შემცვლელი ინეი-
ნერი, დღეღამ უზდებოდა მო-
რიგეობა; თავისუფალ დროს თუ
ნახავდა, იქვე წათვლემდა. მისი
მეორე სპეციალობა — პროპაგან-
დისტობა არანაკლებ დაძაბულ
მუშაობას მოითხოვდა, ახლა თით-
ქმის ყოველდღიურად უნდა გამო-
ენახა რამდენიმე საათი ლექციები-
სა და საუბრებისათვის. მას ელო-
დნენ საამქროებში სახელდახე-
ლოდ მოწყობილ საუბრებზე, ელ-
ოდნენ ფართო დარბაზებში, რაი-
ონებში, სოფლებში. ხალხს გან-
საკუთრებით ფრონტზე შექმნილი
სიტუაცია, საერთაშორისო ამბები
აინტერესებდა.

ომი გამარჯვებით დამთავრდა.
ცხოვრება თანდათან დაუბრუნდა
ნორმალურ კალაპოტს, მომუშე-

ბა იწყო ომით მიყენებულმა ჯი-
ლობებმა.

1957 წელს ალექსანდრე წარმა-
ტებით ამთავრებს პარტიის ბათუ-
მის საქალაქო კომიტეტთან არსე-
ბულ მარქსიზმ-ლენინიზმის საფუ-
ძვლების შემსწავლელ საღამოს
უნივერსიტეტსა და ახალი ენერ-
გიით ებმება პროპაგანდისტულ
მუშაობაში.

შემოქმედებით შრომაში გადი-
ოდა წლები. იზრდებოდა, ფრთებს
შლიდა ქარხანა, მოდიოდა ახალი
თაობა. ალექსანდრე სხვა პროპა-
განდისტებთან ერთად მუდამ გა-
ტაცებით, შთაგონებით, საქმის
ღრმა სიყვარულით განაგრძობდა
იდეოლოგიურ მუშაობას, ეუფ-
ლებოდა ცოდნის გადაცემის, მა-
სებზე გავლენის მოწინავე ხერხებ-
სა და მეთოდებს, იზიარებდა სხვა-
თა გამოცდილებას და საკუთარ
გამოცდილებასაც გადასცემდა
სხვებს.

ალექსანდრე ხალისით ასახე-
ლებს წრის მოწინავე მსმენელებს:
შ. სურმანიძეს, ს. ძნელაძეს, შ. ხა-
რებავასა და სხვებს, რომლებმაც
მნიშვნელოვნად აიმაღლეს იდეურ-
პოლიტიკური ცოდნის დონე.
წრის მსმენელმა ელექტრომონ-
ტიორმა კ. ტყეშელაშვილმა ამ
რამდენიმე წელიწადში იმდენად
ღრმა ცოდნა მიიღო, რომ ახლა
თვითონ შეუძლია უხელმძღვანე-
ლოს პარტიული განათლების სკო-
ლას. იგი ბრიგადირი გახდა, ხოლო
მისმა ბრიგადამ კომუნისტური
შრომის მაღალი წოდება მოიპოვა.

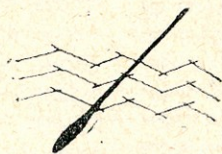
ალექსანდრე სამართლიანად ამ-
აყობს, რომ მისი მსმენელები წარ-
მოების მოწინავენი, პირად ცხოვ-
რებაში და საზოგადოებრივ შრო-
მაში სამაგალითონი არიან. მათი
ენერგიული შრომის შედეგია,
რომ მეოთხე საამქროს ქარხანაში
პირველს მიენიჭა კომუნისტური
შრომის წოდება.

— ახლა პროპაგანდისტული
მუშაობა უფრო სახალისო გახ-
და ჩემთვის, — ამბობს ალექსან-
დრე, — უკვე საკმაოდ დიდი გა-
მოცდილება მაქვს, ოცდამეცამე-
ტე წელი განუწყვეტლივ ვემსა-
ხურები იდეოლოგიურ ფრონტს.

ალექსანდრე ესიტავილი გაჭა-

ღარავდა მშობლიური ქარხნის
წინსვლისათვის ბრძოლაში, ალა-
მიანებისათვის ცოდნის მიწოდე-
ბის სამსახურში, მაგრამ როდი და-
იღალა. იგი მუდამ მხნე და ხალი-
სიანია. სამუშაო საათების შემდე-
გაც უქმად ვერ ნახავთ, ნაცნობ-
მეგობართა წრეში ზის, ქვეყნის
საჭირბოროტო საკითხებზე მსჯე-
ლობს.

უანგარო შრომა ალექსანდრეს
ღირსეულად დაუფასდა, ხანგრ-
ძლივი და ნაყოფიერი პროპაგან-
დისტული მუშაობისათვის ამას
წინათ იგი დააჯილდოვეს საქარ-
თველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს
პრეზიდიუმის საპატიო სიგელით.

ნელი ლეჟაძე

ქართული სიგზოლისკენი „ვეფხისტყაოსნის“ შ ე ს ა ხ ე ბ

შოთა რუსთაველის უკუდავი პოემა „ვეფხისტყაოსანი“ იყო, არის და იქნება პროგრესული აღმსიანების მეგობარი ქორსა და ლხინში. შთაგონების წყარო და მხატვრული შემოქმედების განუმეორებელი ნიმუში. ასეთად რჩებოდა იგი მისი მშობელი ერისათვის ძველ საქართველოში. პოემის პოპულარობას ხაზს უსვამდა ჯერ კიდევ არჩილი და რუსთაველს ათქმევინა:

„საქართველო სავსე არის,
ჩემი წიგნი ყველგან გაჰქუხს.
ვის ლხინი აქვს მას უზნობენ,
ანუ გული ვისცა უწყუხს“.

მიუხედავად ამისა, „ვეფხისტყაოსანი“ და მისი ავტორი მაინც ვერ აცდნენ მიზნობრივ თუ უნებლიე მტრობას. ამ შემთხვევაში არ შეიძლება არ მოგვაგონდეს დიდი შექსპირის ნათქვამი — თვით სათნოებაც ვერ აცდება ცილისწამებას.

ცნობილია, რომ XV-XVIII საუკუნეების ქართული მწერლობა საზრდოობდა და აღორძინდა „ვეფხისტყაოსნით“. რუსთაველი იყო „ძირი ლექსის თქმისა“, მაგრამ ამავე პერიოდში კონსერვატულ-კლერიკალურმა საზოგადოებამ, რომე-

ლსაც აბოროტებდა რუსთაველის ჰუმანისტური იდეები, სასტიკი ბრძოლა გააჩაღა პოემისა და მისი ავტორის წინააღმდეგ. აქედან მოკიდებული XX საუკუნის დამდეგამდე ეს ბრძოლა არ შეწყვეტილა. ახალი ძალით იფეთქა მან XIX საუკუნის დამლევს, როცა „სევერნი ვესტნიკი“ ი. ჯაბაძარმა გამოაქვეყნა თავისი პასკვილური სტატიების სერია საერთო სათაურით „წერილები საქართველოზე“. ჯაბაძარის დიდმპყრობელურ-შოვინისტურმა გამოხდომამ ქართველი საზოგადოების დიდი გულისწყრომა გამოიწვია. პირველი მას გამოეხმაურა ილია ჭავჭავაძე, შემდეგ კი სხვა გამოჩენილი ქართველი მოღვაწეებიც: ნ. ნიკოლაძე, გ. წერეთელი, ა. წერეთელი და სხვ.

ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მეზაირახტრე ილია ჭავჭავაძე და მისი თანამებრძოლნი, როგორც ცნობილია, „ვეფხისტყაოსანს“ განიხილავდნენ რეალისტური ხელოვნების პრინციპების მიხედვით. ძველი ქართული მწერლობიდან ილია სპეციალურად ეხე-

ზოდა, ისიც პოლემიკურ ასპექტში, მხოლოდ „ვეფხისტყაოსნის“ საკითხებს. შოთა რუსთაველს იგი გენიოს შემოქმედს უწოდებდა, რომლის პოემას „მთელმა გრმა შიგ ჩაატანა თავისი ცრემლი და თავისი სიხარული, შიგ ჩაახვია თავისი სული და გული, შიგ ჩააწნა თვისნი უკეთესნი ფიქრნი, ზრახვანი, გრძნობანი...“

XX საუკუნის დამდეგს ბრძოლამ რუსთაველის გარშემო რამდენადმე განსხვავებული ხასიათი მიიღო, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც ასპარეზზე გამოვიდნენ ქართველი სიმბოლისტები — ე. წ. ცისფერყანწელები. ეს იყო პერიოდი, როცა ქართულმა მხატვრულმა ლიტერატურამ რეაქციის მძიმე სუსხი განიცადა. მწერალთა დიდი ნაწილი (განსაკუთრებით ახალგაზრდობა) აღმოჩნდა ანტისოციალურ-დეკადენტური იდეების ტყვეობაში. მდგომარეობა დიდად არ შეცვლილა არც მენშევიკების ხანმოკლე, მაგრამ სუსხიანი ბატონობის პერიოდში. იგი არა თუ ხელს არ უწყობდა მხატვრული ლიტერატურისა და კრიტიკული აზროვნების იდეურ გაჯანსაღებას, პირიქით, სამძიმებდა და აბნელებდა ატმოსფეროს. სწორედ მაშინ ფრთა შეისხა და გაგრცელდა შოვინიზმი, დაიწყებდა მიეცა კლასიკური მწერლობის საუკეთესო ტრადიციები. ლიტერატურა მოწყდა ხალხის ნამდვილ ცხოვრებას, მან დიდი იდეური კრიზისი განიცადა.

ასეთ ვითარებაში თითქმის მოსალოდნელი იყო, რომ ანტირეალისტი ცისფერყანწელები უარყოფდნენ რუსთაველს. მაგრამ მოხდა პირიქით: ისინი შეეცადნენ მოკავშირედ გაეხადათ დიდი პოეტი და დაეპირისპირებინათ იგი ილია ჭავჭავაძისა და სხვა გამოჩენილი სამოციანელებისათვის, რომლებმაც ტიციან ტაბიძის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „მწერლობა გაიხადეს სამიტინგო ზალად და პოეზია გაზეთად“. ცისფერყანწელთა ეს გამოჩენილი თეორეტიკოსი ისეთ შესანიშნავ მწერლებს, როგორიც ილია და აკაკი იყვნენ, „ცრუ რუსთაველებს“ უწოდებს და აქედან უკვე ნათელი ხდება მისი დამოკიდებულება თვით რუსთაველისა-

დმი და საერთოდ კი ჰეშმარიტი რეალისტური შემოქმედებისადმი.

ფორმალისტური ესთეტიკის პოზიციებიდან შეაფასა ტიციან ტაბიძემ „ვეფხისტყაოსანი“. გამოაცხადა იგი თვითმიზნურ ნაწარმოებად, „წმინდა ხელოვნების“ ნიმუშად და, მიუხედავად იმისა, რომ პოემის პროლოგი საუბრით მართებულიად აღიარა ქართული პოეტიკის საფუძვლად, ვერ ჩასწვდა რუსთაველის ესთეტიკის ძირითადი დებულებები — შაირობის უტილიტარულ-შემეცნებითი გაგების შინაარსს და გაათანაბრა იგი ფრანგული სიმბოლიზმის ფეხმძღვლის პოლ ვერლენის ცნობილ დებულებასთან, „მუსიკა უპირველეს ყოვლისა“. ტიციანი პოლემიკური ტონით წერდა: „ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგში საფუძველი ეყრება ქართულ პოეტიკას. რუსთაველისათვის შაირობა სიბრძნის ერთი ღარგია „საღვთო საღვთოდ გასაგონი, მსმენელთათვის დიდი მარგი...“ ამ ტექსტს ბევრი ინკვიზიტორული კომენტარია მიუღია, მაგრამ უბრალო გრამატიკული და ლოგიკური ანალიზი გულისხმობს, რომ რუსთაველისათვის სასმენლად მარგებლობა მოკლებულია იმ ვულგარულ გაგებას, რომელიც მისცეს მას უტილიტარისტებმა. ესთეტიკაში უფრო საგულისხმოა, რომ რუსთაველი იცავს პრიმატს მუსიკისას ლექსში, რაშიც ის ხვდება... პოლ ვერლენს...“¹

ამ შემთხვევაში ტ. ტაბიძე ეკამათება: არა მარტო რუსთაველის იმ მკვლევართ, რომლებმაც პოემის პროლოგში განვითარებული შაირობის თეორიის უტილიტარული გაგება მიიღეს და აღიარეს, არამედ უპირველეს ყოვლისა თვითონ რუსთაველს, რომელმაც თავიდანვე ნათლად განსაზღვრა შაირობის (პოეზიის) რაობა საზოგადოდ და მისი სპეციფიკური ბუნება, კერძოდ. როგორც ცნობილია, პოეზიის საკითხს პროლოგში შვიდი სტროფი აქვს დათმობილი და წარმოადგენს პოეტის დეკლარაციას, რომელიც მთლიანად ეგუება, შეესიტყვება ნაწარმოებს. პროლოგში მოცემულია ის,

¹ „ცისფერი ყანწები“, 1916 წ., № 2. გვ. 18.

რაც შემდეგ მხატვრულად განსხეულებულია „ვეფხისტყაოსანში“. ტ. ტაბიძე წერს: „შოთასაგან რომ პროლოგის მეტი არაფერი დაგვრჩენოდა, შემოქმედი კრიტიკი იქიდანაც იგრძნობდა გენიის სუნთქვას“...¹

მიუხედავად იმისა, რომ ტ. ტაბიძემ ასეთი მაღალი შეფასება მისცა „ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგს და რუსთველოვანთა ის ჭეშმარიტი მოსაზრება გაიზიარა, რომ პროლოგი პოემის ორგანული ნაწილია, რუსთველი არის გენიოსი მხატვარი და ა. შ., იგი მაინც ვერ ჩასწვდა, როგორ უკვე ვთქვით, მაირობაზე რუსთაველური მოსაზრების სიღრმეს და ჭეშმარიტებას. მსოფლმხედველობრივმა შეზღუდულობამ, კერძოდ, დეკადენტურა ესთეტიკის ერთგულებამ შეუშალა ხელი ტ. ტაბიძეს გაეზიარებინა რუსთაველის უტილიტარული შეხედულება შაირობაზე — პოეზიაზე, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ პოეზია ცხოვრებას უნდა ემსახურობოდეს და ცხოვრების სასარგებლო სახელმძღვანელო უნდა იყოს — „მსმენელთათვის დიდი მარგი“. განსაკუთრებით ეს ტაეპი არ ეგუებოდა ქართველი სიმბოლისტების, კერძოდ, ტ. ტაბიძის ესთეტიკურ კონცეფციას. თეორია „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“ ნიშნავს, რომ პოეზიის მიზანია არა რეალური ცხოვრების, არამედ ირრეალურისა და ფანტასმაგორიულის ასახვა. და ეს სრულად კანონზომიერია, თუ გავითვალისწინებთ ხელოვნების დეკადანსის სოციალურ საფუძველს — იმპერიალიზმის ეპოქას, როცა ბუერჟუაზიის ცხოვრებას გარდუილად თას ახლავს დაცემულობის განწყობილებები. რაც შეეხება შოთა რუსთაველს, ის ვერავითარ შემთხვევაში ვერ გაიზიარებდა თეორიას „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“, რადგანაც გამოხატავდა გაბატონებული ფეოდალური კლასის ყველაზე მოწინავე წრის სულიკვეთებას, კლასისა, რომელიც აღმავლობის ფაზაში იმყოფებოდა და სწორედ „აქედან მომდინარეობს შოთას შეხედულება პოე-

ზიის შესახებ, მისი უტილიტარიზმი“.¹ „რუსთაველი იცავს პრიმატს მუსიკისას, რაშიც ის ხედება პოლ ვერლენს“, — წერდა ტ. ტაბიძე. ეს იმას ჰგავს, ამტაკო, ცა და დღემიწა ერთ სიბრტყეზე მდებარეობენო. სიმბოლისტებისათვის პოეზიის შინაარსი მუსიკაა. მათმა თეორეტიკოსმა პოლ ვერლენმა პოეზიას გამოაცალა მიზანი, იდეა. ლექსი ძან დაიყვანა მუსიკალურ ერთეულამდე, რომელიც არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება შეიცავდეს რეალისტურსა და სოციალურს. ლექსმა უნდა გამოსახოს ზმანებები, მირაეები და გაორებული სახეებით, ქადაგებდა ვერლენი ლექსში „პოეტური ხელოვნება“, რომელიც სიმბოლისტური ესთეტიკის ქვაკუთხედი გახდა.

რუსთაველი პოეზიის მუსიკალურ მხარეს, რა თქმა უნდა, უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებს. პოეზია, მისი აზრით, უნდა იყოს „საღმრთო საღმრთოდ გასაგონი, მსმენელთათვის დიდი მარგი“, მაგრამ მარტოდონ სარგებლიანობა როდია პოეზიის განმსაზღვრელი. სარგებლიანობა, ე. ი. იდეურობა შესაფერის მხატვრულ ფორმაში უნდა გამოიხატოს. პოეზიის ფორმა, მისი მხატვრულობა უდიდეს ესთეტიკურ სიამოვნებას ჰკვრის მკითხველს და სწორედ ამ თავისი ფორმით იგი, პოეზია, სასარგებლო რასმე უფრო საგრძნობლად და უფრო მისაღებად ხდის:

„კვლა აქაცა იამების,

ვინცა ისმენს კაცი ვარგი“.

იამების — ნიშნავს, რომ პოეზიას სასარგებლო რამ აქვს დაკისრებული სასიამოვნო მხატვრული სახეებით გადმოსაცემად. რუსთაველი ავითარებს შინაარსისა (აზრისა) და ფორმის ერთიანობის პრინციპს. სიმბოლისტები კი გულმოდგინედ თრწვენენ ერთმანეთისაგან სწორედ შინაარსსა და ფორმას. ფორმა და მხოლოდ ფორმა — აი რა იყო მათი ძიების საგანი. აქედან გამომდინარე, რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ სიდიადეს ქართველი სიმბოლისტები პოემის ეფფონიურ (ბგერულ-გამომსახველობით) მხარეში ხედავდნენ და უგულებელყოფდნენ

¹ „ცისფერი ყანწები“, 1916 წ., № 2, გვ. 17.

¹ ვ. ბერიძე, რუსთველოლოგიური ეტიუდები, 1961 წ., გვ. 98.

მის იდეურობას. „რუსთაველი მე მესმის, — წერდა ტ. ტაბიძე, — როგორც ქართული სიტყვის შემკრები ერთეული. მომავალ დიდ მხატვარში უნდა შეხედეს რუსთაველი და მალარმე“.

ფრანგული სიმბოლიზმის ფუძემდებლის მალარმეს მიხედვით, ლექსი მაღალ-მხატვრულია, თუ მისი შინაარსი გაუგებარია. ქართველმა სიმბოლისტებმა გაიზიარეს მალარმეს ეს დეკადენტური მოხაზრება. ტ. ტაბიძას მოთხოვნით, მომავალ დიდ მხატვარში ერთმანეთს უნდა შეხვედროდა მალარმე და რუსთაველი. ეს ნიშნავდა მოთხოვნას: ბუნდოვანება ლამაზ მხატვრულ ფორმაში.

ამგვარად, ცისფერყანწელები ისევე, როგორც მათი ევროპელი მასწავლებლები, მხატვრულ ფორმას აფეთქებდნენ და ამ პოზიციიდან შეაფასეს მათ რუსთაველიც. ისინი უგულვებელყოფდნენ ქეშმარიტებას, რომ რუსთაველი აზრისა და მისი შესატყვისი მხატვრული ფორმის მთლიანობის ვირტუოზი ხელოვანია.

წარსულის პოეტებიდან ქართველმა სიმბოლისტებმა ამოირჩიეს შოთა რუსთაველი და ვაჟა-ფშაველა (ეს უკანასკნელი სიმბოლიზმის დამწყებად მონათლეს) და ორივე — ვაჟაცა და რუსთაველიც „წმინდა ხელოვნების“ მსახურებად აღიარეს. „არის ორი მწვერვალი ქართულ პოეზიაში, — წერდა შალვა აფხაძე, — შოთა რუსთაველი ქცეული ლეგენდად... გენიალურ და ბუმბერაზ ნახევარში ფშაველა ვაჟა“¹. შ. აფხაძე განმარტავს თვითუფლის ღირსებას. „რუსთაველთან სიმფონიური რკალით მოღვის ძეგლი რასის მისის მზემდე ასული კულტურის ციკლი, იქ სიტყვაში დატრიალებულია ნაპირზე მომდგარ სიკვდილის ინტუიცია... ჩვენთვის უფრო ახლოა, როგორც ობიექტი ფსიქოლოგიურ და პოეტური განცდის პოლუსი პირველი, რომელშიც გაიშალა საუკუნე კატასტროფის მოლოდინით... უფრო საყვარელია შორეული ვაჟა მოულოდნელ პერსპექტივით,

¹ „ბახტრიონი“, № 7, 21 აგვისტო (წლის თარიღი ამ გაზეთს არა აქვს — ნ. დ.).

ხელულებელ მადანებით, მაყვალ ფშაველას ნით და ბარბაროსულ ეფექტებით.

რა შეიძლება ამ დებულებიდან გავიზიაროთ? — სრულიად არაფერი. გაუგებარია რუსთაველის სიტყვაში „დატრიალებული სიკვდილის ინტუიცია, საუკუნე კატასტროფის მოლოდინით“ და „შორეული“ ვაჟა „ბარბაროსულ ეფექტებით“. რუსთაველისადმი დამოყიდებულებაში ცისფერყანწელთა შორის შალვა აფხაძეს უკიდურესი პოზიცია ეკია. მან ქართული პოეზიის რენესანსი ცისფერყანწელთა მოღვაწეობას დაუკავშირა და არა რუსთაველს. შ. აფხაძე პირდაპირ წერდა: „ხელოვნების რენესანსის სადავე ახალმა შკოლამ — სიმბოლიზმმა დაიკავა ხელში, იგი სხვა გზას ვერ აირჩევდა“².

ამჟამად, რომ ახალგაზრდა პოეტის ნიჰილისტური შეხედულებები აქ არა მარტო რუსთაველს, არამედ მთელ ქართულ მწერლობას გადაწვდა.

ქართული კულტურისა და ხელოვნების რენესანსი, რომელიც XII საუკუნის მონათვეარია და „ვეფხისტყაოსნის“ უკვემირდება, შ. აფხაძემ გადმოიტანა XX საუკუნის პირველ ათეულ წლებში, რეაქციის მძვინვარების ხანაში და მის მესვეურებად ცისფერყანწელები გამოაცხადა.

ცისფერყანწელები ბევრს წერდნენ ეროვნულ დეკადანსზე, ქართული ენისა და ლექსის გადაგვარებაზე რუსთაველის მომდევნო ეპოქაში. „რუსთაველის შემდეგ ქართული ენა გადაგვარდა და ლექსი გაიტეხა. ჩვენში დღემდე გრძელდება ეს ეროვნული დეკადანსი“, — წერდა ვალერიან გაფრინაშვილი.³ ხელოვნებისა და ლიტერატურის, კერძოდ, პოეზიის ნაშთილი დეკადანსი ჩვენში დაიწყო 1916 წელს, როცა ქართველმა სიმბოლისტებმა გააფორმეს თავისი ორგანიზაცია, ვამოსიცეს ჟურნალი „ცისფერი ყანწები“ და პირველივე დეკლარაციით თავი გამო-

¹ „ბახტრიონი“, № 7.

² „მეოცნებე ნიამორები“, თბერვალი, 1919 წ. გვ. 9-10.

³ „მეოცნებე ნიამორები“, 1923 წ. № 9, გვ. 6.

ატყადეს „განახლების მეთაურებად“. ლა. თუმცა ქართველ სიმბოლისტებს „ვეფხისტყაოსნის“ მეცნიერული კვლევა არ უწარმოებიათ, ცალკეულ თეორიულ სტატიებში ბევრი მცდარი ზოგადი შეხედულება გამოთქვეს. გამოდიოდნენ რა დეკადენტური ესთეტიკის პოზიციებიდან. მათ „ვეფხისტყაოსანი“ „შეათასეს მხოლოდ და მხოლოდ მხატვრული ფორმის მიხედვით, გააფეტრეს პოემის მხატვრული მხარე, რითაც უგულვებელყვეს მისი მაღალი იდეურობა და პუმანიშვი. ეს ეროვნული ნიპილიზმის თავისებური გამოვლინებაა. მას ასახრდობდა რეაქციონი ეპოქა.

ამავე დროს ქართველი სიმბოლისტების მცდარ შეხედულებებს „ვეფხისტყაოსანი“ საერთო არაფერი აქვს არც ალორმინების პერიოდის რელიგიურ-სარწმუნოებრივ ბრძოლასთან და მით უმეტეს არც XIX საუკუნის დასასრულის ეროვნულ ნიპილიზმთან. ივანე ჯავახიშვილის დიდმპყრობელურ-შოვინისტურ გამოხედვებთან. ცისფერყაწელები არათუ არ უგულვებელყოფდნენ რუსთაველის დიდ სახელს. ერთ-ერთი ცისფერყაწელების სიტყვებით რომ ვთქვათ, იგი „თვალშეუღვამ ბრწყინვალეა“! მიაჩნდათ. მაგრამ სამწუხაროდ, როცა ასე ამბობდნენ ისინი მხოლოდ და მხოლოდ პოემას მხატვრული ფორმიდან გამომდინარე.

ქართველი სიმბოლისტების ეს ზოგად-თეორიული შეხედულებანი შოთა რუსთაველსა და მის პოემაზე დადასტურებულია მათ მხატვრულ შემოქმედებაში.

დავიწყეთ პაოლო იაშვილი.

1913-1923 წლებში შექმნილი პ. იაშვილის ლექსები გამოხატავენ მათი ავტორის დიდ სოციალურ ტრაგედიას. „წმინდა ხელოვნების“ თეორიით და სიმბოლიზმის ფუძემდებელი ფრანკო პოეტების შემოქმედებით გატაცებას და ინდივიდუალიზმის, მისტიციზმისა და ეროტიზმის აპოლოგიას.

1916 წელს დაწერილ უსათაურო ლექსში პაოლო იაშვილი უარს ამბობს წარსულის კლასიკურ მემკვიდრეობაზე. მაგრამ ჭეჭერობით ეს შეეხება უცხოელ კლასიკოსებს:

„პაოლო იაშვილს მომეწყინა ყვერელი
დანტი,
ვაქებდი შექსპირს, მაგრამ ფარდა,
შექსპირს უარი,
რა ექნა, რომ ჩემთვის ბეთხოვენი
მხოლოდ ყრუ არი
და რომ წარსულმა ვერ გადმოცა მე
ანდამანტი“.¹

წარსული ეპოქების ის შემოქმედნი, რომლებიც ხელოვნების უპირველეს დანიშნულებად თვლიდნენ ცხოვრების გაუმჯობესებისათვის ბრძოლას და გამოხატავდნენ პროგრესულ იდეებს, გაუგებარი დარჩა ახალგაზრდა სიმბოლისტისათვის. ის სრულიად მარტო გრძნობდა თავს. ვაჟა-ფშაველა, სულხან-საბა ორბელიანი და შოთა რუსთაველიც კი უცხონი იყვნენ მისთვის. ვერ შეელოდნენ მის მარტობას:

„ვერთხულობ შოთას, ვაჟას და
საბას
და ვერ მშველიან მათი წიგნებიც.
ვწევები... თავამდე ვიხურავ საბანს,
მესმის: „მარტო ხარ, მარტოც
იქნები“.²

ამკარაა, რომ შემოქმედების გაზაფხულზე — 1913-1916 წლებში პ. იაშვილის პოეზია და მსოფლმხედველობა სათავეს იღებდა დასავლეთ ევროპის სიმბოლიზმიდან. მომდევნო წლებშიც არაფერი შეცვლილა. პოეტი მტკიცედ იდგა იდეალისტურ-დეკადენტური ესთეტიკის პოზიციებზე. მაგრამ პ. იაშვილის ზოგიერთ ლექსში გამოჩნდა ქართული, ეროვნული სახეები, კერძოდ, შოთა რუსთაველა. საინტერესო ის არის, რომ სიმბოლისტი პოეტი რუსთაველთან ალავერდს გადადიოდა (ლექსი „ავტოპორტრეტი“, 1917 წ.). რომ არაფერი ვთქვათ ამ ახალგაზრდულ გამბედაობაზე, საკითხავია, რატომ აირჩია პ. იაშვილმა ალავერდად რუსთაველი?

რუსთაველი მას ესახებოდა „წმინდა ხელოვნების“ უპირველეს მსახურად, „ვეფხისტყაოსანი“ კი მხატვრული ფორმის მიხედვით განუმეორებელ ქმნილებად.

¹ პ. იაშვილი, ერთგომი 1955 წ., გვ. 121.

² იქვე, გვ. 108.

ბად. ლექსში „ავტობიოგრაფი“ პ. იაშვილი თავისთავს უწოდებს „დენდს“, რომელსაც უაილდის ყელსახვევი ამშვენებს და არის „ლამაზ რითმისთვის ერთი წუთით ჩაფიქრებული“. იგი ქადილით აცხადებს, რომ ართობს მშვენიერ ქალთა კრებულს, უსაგნო ლირიკით გატაცებულია და თანამდგომ პოეტად რუსთაველს თვლის:

„შეხვარი მზესა, ვეტრფი
მთვარის ყვითელ ზაფერდსა
და რუსთაველთან გადავდვარ
მე ალავერდსა“.

რაკი რუსთაველი ფორმალისტური ესთეტიკის წარმომადგენლად მიიჩნია, საესებით კანონზომიერად უნდა ჩაითვალოს სიმბოლისტი პოეტის მისწრაფება— მასთან ალავერდი გადავიდეს.

რაც შეეხება ქართული სიმბოლიზმის გამოჩენილ თეორეტიკოსს ვალ. გაფრინდაშვილს, მასაც პოეზიის მთელი შინაარსი ესმოდა როგორც ცისფერი ყვავილივით უკვდავი სიტყვების შერჩევა, ე. ი. ფორმალისტური ძიებანი, მაგრამ პ. იაშვილისაგან განსხვავებით, რუსთაველის მოასპარეზობიდან თავი შორს ეჭირა:

„მე უკვდავ სიტყვას, ვით ცისფერ
ყვავილს,
დავეძებ ყოფნის ვიწრო არეზე“.

არ ვედავები შოთა რუსთაველს,
რომ გაეზნე მისი მოასპარეზე“.

რუსთაველი ფორმალისტური ესთეტიკის წარმომადგენლად მიიჩნდა თითქმის ყველა ცისფერყანწულს და ყველა მათგანი ნიჟსა და ენერგიას იმაზე ხარჯავდა, რომ ლამაზი რითმები და სიტყვები შეერჩია. ლექსში „ორპირი“, რომელიც 1926 წელსაა დაწერილი, ტ. ტაბიძე სინაწულით შენიშნავს: „მე ვინ მაღირსებს რუსთაველის სახელს, მაგრამ ოცნება მაინც ტკბილია“. დასახელებული ლექსის მხატვრული სახეები და განწყობილებები გვარწმუნებენ, რომ მისი ავტორი კმაყოფილი არ არის საკუთარი ფორმალისტური მონაგარით და მხოლოდ ოცნებაობს. რომ რუსთაველს გაუტოლდეს...

ამრიგად, ქართველი სიმბოლისტები „ვეფხისტყაოსნის“ მეხოტბენიც იყვნენ და ამავე დროს თავისებური გამყალბებლებიც, რაკი ზაზს უსვამდნენ მარტოოდენ მხატვრული ფორმის სიდიადეს. ეს, რა თქმა უნდა, ჩრდილს აყენებდა ფორმისა და შინაარსის მხრივ ამ უკვდავი და შეუდარებელი ქმნილების მნიშვნელობას. „ცისფერყანწულთა“ შეცდომა ფორმალისტური ესთეტიკიდან მომდინარეობდა, რომლის ტყვეობაშიც ისინი ორათეულ წელზე მეტ ხანს იმყოფებოდნენ.

გიგლა გეგუაძე

დემონი—რიმიზმი ქავთარაძე

ამ სამოცი წლის წინათ გალაკტიონ ტაბიძის კვალს ამოჰყვა და მასთან ერთად სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა მისი სემინარიელი ამხანაგი და ახლო მეგობარი, დემონის ფსევდონიმით ცნობილი ახალგაზრდა პოეტი დიმიტრი ქავთარაძე. ეს პოეტი გალაკტიონს ფეხდაფეხ მიყვებოდა, მაგრამ სულ ორ წელიწადს. მან ტრაგიკულად დაასრულა თავისი ცხოვრება — 1910 წელს თავი მოიწამლა.

თავის ხანმოკლე სიცოცხლეში დემონს ბევრი არ დაუწერია, მაგრამ რაც დაწერა, ჭეშმარიტი პოეზიის ისეთი ნათელი სხივებით არის განათებული, რომ მისი დავიწყება უსამართლობა იქნებოდა. ჩვენ გვსურს მისი დავიწყებიდან მზეზე გამოყვანა, მისი საკმაოდ მდიდარი შემოქმედებისადმი ყუარადლების გამახვილება.

ჩვენი პირველი განმათავისუფლებელი რევოლუციის — 1905 წლის რევოლუციის დამარცხებას მოჰყვა ღირებულებათა გადაფასება და ერთგვარი ჭაობის ტენდენციების გაძლიერება. ბევრმა დაკარგა მომავლის რწმენა და შექმნილ შავბნელ სიღუბნში იღვწოდა და უხარა. გალაკტიონი მათ გამოეთიშა. მის გზას გაჰყვა დემონიც. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ქართული ლიტერატურის კარები გალაკტიონმა გაუღო მას და პოეტმა პირველსავე ლექსებში გამოიჩინა უტყუარი ნიჭი, დაიმსახურა მკითხველთა საყოველთაო სიყვარული. ყველა აღფრთოვანებული იყო მისი ლექსებით და დიდ მომავალსაც უწინასწარმეტყველებდნენ.

მაგრამ ამ წინასწარმეტყველებას და იმედებს მალე ფრთები

შეექრა. მაშინდელი დამყაყებუ-
ლი ცხოვრებით გამწარებულმა
პოეტმა სიცოცხლეს თვითონვე
გამოუტანა მკაცრი განაჩენი და
თვითმკვლელობით მოუღო ბოლო.
აი როგორ დაიტირა ეს ნიჭიერი
პოეტი ქუთაისის ქართული გიმნა-
ზიის მოსწავლეთა ერთდროულმა
აღმანახმა „სკოლა და ცხოვრე-
ბა“, რომელიც 1910 წელს გამო-
ვიდა.

„ამ რამდენიმე ხნის წინად გაზე-
თებმა მოგვითანა შემდეგი შემა-
ძრწუნებელი ამბავი. ამხ. დემონმა
თავი მოიწამლა და რამდენიმე სა-
ათის წვალეების შემდეგ გარდაიც-
ვალაო. ეს ამბავი ჩვენ ელდასავით
გვეცა და გოცებით გავიძახოდით
—ნუთუ ამ სულის შემხუთავმა რე-
ჟიმმა კიდევ იმსხვერპლა ერთი
იმ ამხანაგთაგანი, რომლის ლე-
ქსები მტკიცედ გვიხატავდა იმის
გულის წადილს, მაგრამ საწყალო-
ბელს არ დასცალდა თავისი მიზ-
ნის შესრულება და უდროოდ გა-
რდაიცვალა.

„დემონი (დიმიტრი, ქოჩო ქავ-
თარაძე) იყო შვილი დეკანოზის
ზვიმონ ქავთარაძისა, დაბადებიდან
20 წლისა. პირველ დაწყებითი
სწავლა მიიღო ახალსენაკის სასუ-
ლიერო ორკლასიან სასწავლებე-
ლში. კურსის დამთავრების შემ-
დეგ თბილისის სასულიერო სასწა-
ვლებელში შევიდა. მესამე კლასა-
მდე მოასწრო სწავლა და 1910
წელს 18 იანვარს თავი მოიწამლა.
სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა
დემონის ფსევდონიმით 1908 წ.

და სწერდა მეტად შინაარსიან
ლექსებს.

„ძვირფასო ამხანაგო! თუმცა
არ დაგცალდა შენი გულის ჰანგე-
ბი ყველასათვის გაგეზიარებია,
მაგრამ მაინც მოწაფეები არ დაგი-
ვიწყებენ, როგორც ნამდვილს და
შეგნებულ ამხანაგს, არ დაგივი-
წყებენ, როგორც პირადი ნაცნო-
ბნი, ისე უცნობნიც — ვისაც კი
შენი შინაარსიანი ლექსები წაუკი-
თხავს. ქუთაისის შეგნებული მო-
სწავლე ახალგაზრდობა უკანას-
კნელ სალამს უძღვნის შენს ხსო-
ვნას და გულითადი მწუხარებით
გითვლის საუკუნო ხსენებას. და-
უვიწყარი იქნება, ამხანაგო, შენი
ხსენება ჩვენს გულში“.

ქუთაისელ გიმნაზიელთა აღმა-
ნახმა „სკოლა და ცხოვრება“
ტყუილად როდი დაიტირა ასე
გულმწვავედ მართლაც დიდი ნი-
ჭის პოეტი.

თავისი ცხოვრების ტრაგედიას
დემონი ნაწილობრივად ამჟღავ-
ნებს იმ ლექსში, რომელსაც „დე-
ლის საფლავთან“ ეწოდება და რო-
მელიც ზემოთ ნახსენებ აღმანა-
ხში ნეკროლოგთან ერთად დაიბე-
ჭდა. ამავე დროს მასში კარგად
ჩანს პოეტის დიდი და მდიდარი
სულიერი სამყარო, მისი სუსტი და
ძლიერი მხარეები. ანგარიშგასაწე-
ვია ის გარემოებაც, რომ დემონის
შემოქმედებას თანამედროვე მკი-
თხველი არ იცნობს. ამიტომ აქ
სრულად მოგვყავს ეს საკმაოდ
ვრცელი ლექსი, როგორც პოეტის
ცხოვრებისა და შემოქმედების დი-
დი დოკუმენტური ძეგლი.

„სულით ობოლი, ბედისაგან ანატირები
დედას ვეძებდი, დაჩაგრულმა ენახე სამარე,
სიჩუმე იყო, საიდუმლოდ ქროდა ნიავე
და ღრუბლებს შუა სევდიანი ცურავდა მთვარე.
ლოდზე ჩამოვჯექი, დაღონებით შორს გავყურებდი,
ირგვლივ დუმილი ჩემს კეშანს ეფარებოდა,
ცა დასერილი, ჩადრ მოსხმული ზე დამყურებდა
და მთვარის შუქი მის სივრცეში შთაინთქმებოდა.
შავნი აჩრდილნი დაცურავდნენ საფლავებს შუა,
მათი ჩურჩული საიდუმლოდ ნიავეს არხევდა,
შორს გადაქონდა მთის ნიავესა მათი ნათქვამი,
იფინებოდა გარს გლოვის ხმა, სევდა-ვაება.
დედავ ძვირფასო, საბრალოა შენი შობილი
ბედით დასჯილი, ყველასაგან დევნალ-გმობილი,
მან ელარ ჰპოვა მეგობარი, სატრფო გულისა,
არ განუცდია მას ნუგეში სიხარულისა.
დაღის მარტოკა განდევნილი, დაღონებული
ექებს მეგობარს, რამ გაანდოს მას ტანჯვა გულის,
მას მიეკედლოს უსამართლოდ დაობლებული,
რომ გააგონოს კეთილ გულში ხმა სიბრაჟულის.
ექებს საბრალო, აღარ იქნა, ელარ იპოვა,
მუდამ ობოლი შენთან მოდის, დედავ ძვირფასო.
შენ შეგიძლია შეუხვიო გულის იარა,
შენ, მხოლოდ შენ გიძს მისი გრძნობა შენ დაფასო,
უბედურ შეილსა სიზმრად მაინც გამოეცხადე.
შენ იყავ მისი ამხანაგი და მეგობარი,
შენ გაუდოხს გულსა, სოფელიდან გამოქცეული;
უსამართლობით ანატირი და განამწარი
შევქვეითინებდი მწირ-ობოლი დედის საფლავსა,
მაგრამ ის სდუმდა, არ მაძლევდა მშობლიურ ხმასა,
შავი ღრუბელი სევდიან ეას ეფინებოდა
და ვარსკვლავთ გუნდი მის კალთებში იფანტებოდა.
დაწყნარებული, უშფოთველი იყო მიდამო,
შავნი აჩრდილნი გაჩქარებით მიმოცურავდნენ,
შორით შორს შლიდნენ ფრთებს განიერს სევდიანათა
და საფლავებსა დუმილისა ჩადრს ახურავდნენ.
სულით ობოლი, ბედისაგან ანატირები
საყვარელ დედას შეეჩიოდი ჩემს მწარე ხედრსა,
მაგრამ ის სდუმდა, ჩახუტებულ საბრალო შეილსა
სამარის ცვარით მისველებდა მღელვარე მკერდსა“.

ეს ლექსი დემონმა დაწერა სამ-
წერლო ასპარეზზე გამოსვლის პი-
რველ წლებში, მაგრამ მასში სრუ-
ლებით არ იგრძნობა დამწყები
პოეტი. ზღვა გრძნობები, უდიდესი

განცდები. დიდი პოეტური წვა-
ლირიკული განწყობილების ფონ-
ზე კიდევ უფრო მწველი დამომა-
ჯადობელია. იგი შეუხელებელი
ინტერესით იკვირება დღესაც კი.

„დედის საფლავთან“ პირველად დაიბეჭდა სოციალ - დემოკრატიკული მწერლების ორგანოში „სხივი“, რომელიც გამოდიოდა თბილისში 1909-1910 წლებში და რომლის თანამშრომლები იყვნენ ვ. რუხაძე, ლალიონი (მამულაიშვილი), იასამანი (კინწურაშვილი), ნ. ზომლეთელი (ქურიძე), ფ. რუშაველი, ივ. გომართელი, ვ. მალაქიაშვილი (ხუროძე), ბ. ახოსპირელი, პოლიო ირეიელი (კალანდაძე) და სხვები. ჟურნალ „სხივში“ დაბეჭდილ ლექსს „დედის საფლავთან“ გაცემიებული აქვს შემდეგი სარედაქციო შენიშვნა:

„12 თუ 13 იანვარს ჩვენს რედაქციაში შემოვიდა ახალგაზრდა სემინარიელი და რამდენიმე ლექსი შემოიტანა დასაბეჭდად. ჩვენ ვთხოვეთ შემოსულიყო 5 დღის შემდეგ პასუხისათვის. გავიდა რამდენიმე დღე და 18 ოქტომბერს (კორექტურული შეცდომაა, უნდა იყოს 18 იანვარს — გ. მ.) შეგვატყობინეს, რომ ამ ახალგაზრდა ჯანდონით სავსე ყმაწვილს თავი მოეწამლა. ის გარდაიცვალა. ვბეჭდავთ მის ერთ ლექსს, რომლიდანაც მკითხველი დაინახავს, რომ ის არ ყოფილა ზეგარდმო ნიჭს მოკლებული და შესაძლო იყო მომავალში შესაფერისი ნაყოფი გამოეღო. ამ ლექსში (იგულისხმება ლექსი „დედის საფლავთან“ — გ. მ.) აშკარად გამოსჭვივის მისი პესიმისტური სულისკვეთება. ის ეძებს მეგობარს. სატრფოს გულისას და ვერ უპოვ-

ნია ამ ქვეყნად. მისი თავისმკვლელობის მიზეზად კიდევ ეს უნდა ჩაითვალოს. გული გიკვდება, როდესაც ხედავ როგორ იღუპება ნორჩი, ჯერ გაუფურჩქნელი ძალა, შავ მიწაში ჩააქვს თავისი ნაზად, სათუთად გაზრდილი ფიქრები.

„საუკუნოდ იყოს შენი ხსენება, საბრალო დიმიტრი. თუ ბედმა მოგიძულა და მომავლის იმედები ვერ მოასწარი სხვებისათვისაც გაგეცნო თავი, შენი ამხანაგები მაინც საკმაოდ გიცნობენ და ისინი არ დაივიწყებენ შენს სახელს“.

დემონი იბეჭდებოდა სხვა გამოცემებშიც. ასე, მაგალითად, ჟურნალ „მოწაფეში“, რომელსაც სცემდა ალ. შანშიაშვილი, დაბეჭდილია დემონის ლექსი „სიზმარი“. ახალგაზრდა პოეტი ამ ლექსში ჰიმნს უმღერის ერთა ძმობის დიდ იდეებს. ამ მხრივ ეს ლექსი ქართულ პოეზიაში მერცხლის პირველ ჰიკტიკად უნდა ჩაითვალოს. ლექსის შესავალ ნაწილში პოეტი ამბობს:

„მღეროდა მოხუცი ერთა სიყვარულს,
ქებით ატკობდა ტურფა მხარესა
და სიო ნაკრავ სიმთა ჟღერითა
უხვად ატკობდა არე-მარესა.
ერთ უმზერდა საყვარელ მგოსანს,
მეზობელ მტრებთან ხელჩაკიდულა,
დავიწყებოდათ შური და მტრობა,
ძმურად გარდემნათ მოქიშვე გული.
სამოთხე იყო ძმობის აღამი,
ამაყად ტაში დაფრიალებდა
და საზოგადო მოყვასთ სიყვარულს
შეურყევლად აღიარებდა.
გასწვრივ საღ კლდეზე

გადმომდგარიყვნენ

წინ ქეთევანი და თვით თამარი
და მათ სიხარულს ბრგე ბანს აძლევდა
ბედნიერებით სავსე მთა-ბარი“.

ასე მშვენიერად უგალობა პოეტ-მა ერთა ძმობის უჭკნობ იდეებს, მაგრამ ეს იყო სიზმარი, მხოლოდ წარმოდგენა. მისთვის სანუკვარი მომავლის იმედები კი ცხოვრების სინამდვილეში გათელილი იყო. ყოველ შემთხვევაში ბრძოლის საგნად იყო გამხდარი და ცხოვრების სინამდვილე მას ასე ეხატებოდა:

„ერი თვალს იფშვნეტს, ეყო ღუშილი.
კვლავ განახლებით ღებვა ივერი.
იღვიძებს მხარე, ვხედავ განთიადს
აგერ კაშკაშებს სხივი ძლიერი“.

იმავე მოსწავლეთა ჟურნალში დაბეჭდილია ლექსი „უძღვნი არ-ჩილს“ (არჩილი უნდა იყოს დეპუტატი ჯაფარიძე). მომავლის ნათელი და ღრმა რწმენითაა დაწერილი ეს ძლიერ ექსპანსიური ლექსი:

„განთიადისას დადებულ სხივებს
წინ ეფარება ისევ ღრუბელი
და უმზეობით საბრალოდ ჰკენება
მკაცრი ყინვისგან ია სურნელი.
მაგრამ ღრუბელი გადიფანტება.
კვლავ გაიხსნება მნათობის თალი
და სურნელოვან ია-ვარდებით
კვლავ ამწვანდება ედემის ბაღი“.

ამავე ნომერში დაბეჭდილია დემონის პირველი პროზაული ნაწარმოები „წვეთები“, რომელსაც ავტორი ეტიუდს უწოდებს და უძღვნის სემინარიელ მოსწავლეებს. საცენზურო პირობების გამო იგი იძულებული იყო მიემართა ალეგორიებისათვის. ავტორი ლაპარაკობს წყაროზე, წვეთობით რომ იწყება და თანდათანობით მატულობს; თუმცა კლდეები გზებს უღობავს, სავალს არ აძლევს, მაგრამ ცალკეული წვეთები ერთმანეთთან შეერთების შემდეგ მდინარედ იქცევიან, ძლიერდებიან. მათ

უკვე წინანდებურად სუსტად არ უცემთ გული. როგორც ვხედავთ, მწერალმა ეპოქის დიდი თვალსაჩინო მოვლენა — რევოლუციური ბრძოლა მშვენიერ ალეგორიულ ფორმებში გადაგვიშალა.

გვერდს ვერ ავუვლით დემონის ელემენტური შინაარსის, მაგრამ დიდი სოციალური იდეების შემცველ უსათაურო ლექსს:

„მშვიდი საღამო.

ტურფა საღამო.

შორს ქალაქს გაღმა ამოდის მთვარე.

მყუდროებაა, ცა იცრემლება,

ნეტარებითა თრთის არე-მარე.

ფანჯრის ბაქანზე დაყუდებული,

ვეშვრ ბუნებას, სულთქმას ვიკავენ,

და ზუმაღ, ჩუმაღ სულგანაბული

ვითვლი ციმციმა ცაზე ვარსკვლავებს.

ბედნიერება, რა იქნებოდა

სიზმრათა მინც გადმოგვევლინა

და ნორჩ თბოლსა ოქროთ ნაკერი

შენი კალთები გადაგვფინა.

სულგანაბული შეენატრი მთვარეს

და ძლივს ვიკავენ ცრემლებს

მდუღარეს“.

ასეთია არც მთლად სრული სურათი უღაოდ ნიჭიერი, მაგრამ უღროოდ დაღუპული პოეტის დემონის მდიდარი შემოქმედებისა. რომელიც მეტეორივით მხოლოდ რამდენიმე წუთით გამოჩნდა ქართული პოეზიის ცაზე, ქართული პოეზიის ეს გაუშლელი ვარდი, მოციმციმე და მოკიაფე ვარსკვლავი, რომლის პირველსავე ლექსებში იგრძნობოდა მდიდარი პოეტური სული, მშფოთვარე ფიქრებისა და აზრების დაუშრეტელი მარაგი, ფეხის პირველი ადგმისთანავე მოწიფულობის ნიშნებს რომ იჩენ-

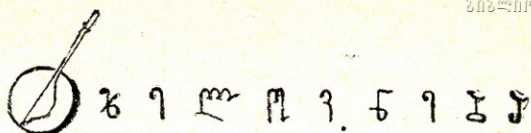
და და თავისი უკვდავი ლექსების
ელვარებით ყველას რომ იტაცებ-
და და ხიბლავდა.

ბოლოს, საჭიროდ მიგვაჩნია მო-
ვიტანოთ გალაკტიონისა და დემო-
ნის სკოლის ამხანაგის—განსვენე-
ბულ აკაკი სირაძის მოგონების ის
ნაწყვეტი, რომელიც დაცულია
ჩემთან და რომელიც გალაკტიონ
ტიბიძეს ეხება, მაგრამ დემონსაც
იხსენიებს. აი ეს ნაწყვეტიც:
„.....იმ ხანებში სემინარიაში სწავ-
ლობდა აგრეთვე გალაკტიონის მა-
ხლობელი მეგობარი, დიდათ ნიჭი-
ერი პოეტი დემონი. ეს ახალგაზრ-
და უეჭველად ბრწყინვალე მომავ-
ლის მქონე იყო. იგი იბეჭდებოდა
მაშინდელ ქართულ ჟურნალ-გაზე-

თებში და ყველას ძლიერ მოსწონ-
და მისი ლექსები. მახსოვს, რა
თავზარდამცემი იყო მისი თვით-
მკვლელობის ამბის გაგება სკოლა-
ში. მახსოვს ისიც, თუ რა საშინ-
ლად იმოქმედა ამ ამბავმა გალაკ-
ტიონზე, რომელმაც საფლავზე
მღელვარე, აგზნებული ლექსით
მიმართა მის უდროოდ გაციებულ
ნეშტს“.

დემონი ღირსია არ მივცეთ და-
ვიწყებას, გავიხსენოთ საქმიანად
და დავგიანებით მაინც გამოვცეთ
მისი ლექსთა კრებული. ეს საჭი-
როა თუნდაც იმ გარემოს ნათელი
წარმოდგენისათვის, რომელშიც
მოუხდა გალაკტიონს პოეზიის ას-
პარეზზე გამოსვლა.

ვენილ ქიქნაძე

გამოჩენილი ქართველი მსახიობი

ი. კობალაძის დაბადების სამოცი წლისთავის გამო

...წამიერად გაირინდა ბუნება, თითქოს დამშვიდდა, მიწყნარდა ყოველი. აღარ ისმის გალობა ფრინველთა, მკექარე ხმა ადამიანთა. ყველაფერს რაღაც იღუმალე-ბის სამოსი ჰფარავს. შორს სადღაც „ვე-ლებზე ბზინვენ ყვავილნი — თამარ დე-დოფლის თვლები“, ხოლო ბუერაზე აჩქამდა „ანკარა წვიმის ცვარები“. ეს არის ბუნების სინედლე და სილამაჟი, მისი სამკაული, მისი სიკეთე. მაგრამ დუმს იგი, არ გვესმის მისი ხმა, რადგან მთელი ეს სიმშვენიერე ადამიანის სულ-შია გატოცხლებული და ამღვრებული. მხოლოდ ერთს, მინდიას ესმის უნაზესი გალობა ვარდთა და ყვავილთა, მხოლოდ მან იცის სამყაროს იღუმალებში წვდომა და მისი გამოგნებული სილამაზით ტკო-ბა. იგი ეუფლება მთელ მის არსებას და ბედნიერია, რომ ასე შეერწყა გარესამ-ყაროს, სრული ჰარმონიაა მინდიას ში-ნაგან და გარეგან სამყაროს შორის. ეს არის მთლიანი პიროვნება, რომელიც გვიტაცებს და გვზიზღავს თავისი დიდი ჰუმანიზმით. მასში ყველაფერი პოეზიის

დიდი მზიარ არის გამთბარი და განათ-ბული.

ყველაზე უფრო სწორედ ეს მომენტი იგრძნო ი. კობალაძემ მინდიას სახეში. მან აქ დაგვანახა მინდვრის ყვავილივით შეუბღალავი ადამიანის ცხოვრების გზა, გვიჩვენა მისი პოეტური უშუალობა და სიდიადე.

როცა იგი მიწას ადგამს ფეხს, ანდამა-ტივით გრძნობს მის გულისცემას. როცა იმ წამიერი გარინდების შემდეგ ქვეყანა გამოიღვიძებს; მინდვრებს, ტყეებს, ყვა-ვილებს იგი, რეგორც ცოცხალ ადამი-ანებს, ისე ესაღმება. „ბუნებაც „ვამას“ უძახის, მდიდრად მორთულის ალმითა“. „მინდიას გაუმარჯოსო“, ისმის მრავალთა ხმები და ეს ყველაფერი ელვის სისწრა-ლით იგრება მინდიას შინაგან სამყაროში, იგი სილამაზით ავსებს კობალაძის გმირს და ჩვენს წინ ცოცხლდება მინდიას პოე-ტური სახე. წარმოდგენის მეორე ნაწილი უფრო მძაფრია და ტრაგიკულ კოლიზი-ებში განფენილი. დაირღვა ჰარმონია ადა-მიანსა და ბუნებას შორის. მინდიამ შეს-

ცოდა და დაკარგა კონტაქტი ბუნების სა-
მყაროსთან. ხალხი კი მოითხოვს, მან
უწინამდღეროს მტერთან ბრძოლაში. უა-
ღრესად რთულ კონფლიქტში გაიხლართა
მინდიას პიროვნება. ი. კობალაძემ სა-
ესებოთ იგრძნო ეს სირთულე და სპექ-
ტაკლის რეჟისორთან (გ. ჟორდანიას) ერ-
თად სცადა მისი დამაჯერებელი გადა-
წყვეტა. ზაქარი გახდა ცხოვრებისეული
პრობლემატიკის წინაპლანზე გამოტანა
და ზოგადსაქოცობრიო ჰუმანიზმის ხაზ-
გასმით ჩვენება. თუმცა რამდენადმე
პლაკატური ხასიათი მიიღო სპექტაკლს
ფინალში ამ ტენდენციამ, მაგრამ იმდენ-
ად მართალი, იმდენად უშუალო და
პოეტური იყო ი. კობალაძე, რომ ეს სცე-
ნაც სხვაგვარად აუღერდა.

ტრაგიკული სიმბოლო აქვს იმ წუ-
თებს, როცა კობალაძის გმირი ჰკარგავს
სმენას. როცა ალარ შეუძლია იყოს მკურ-
ნალი და მოთავე თვისი ხალხისა. ხალხს
კი არ შეუძლია უწინამდღეროდ იბრძო-
ლოს, არ შეუძლია დასთმოს ის, ვისიც
სჯერა და სწამს. ქორო აუწყებს საშინე-
ლებას. აუწყებს მინდიას ბრძოლის აშ-
ბავს. კობალაძე გაოგნებული, სულამდე
შედრული ელის როდის გაიღვიძებს ბუ-
ნება მის სულში, როდის ამეტყველებს
იღუმალი ძალა. იგი ბორგავს, ლელავს,
აწყდება სცენის კიდეებს და რაც უფრო
ძლიერია მისი სულიერი შემოფოთება, მით
უფრო მძლავრია ქოროს ხმა:

რატომ დაკარგე გონება,
რისთვის გაჰყიდე რჯულია,
ახლა ქვეყანაც დალუბე,
შენ პირში გიდვას სულია!

ვერ შევარიგე ბეჩავმაო,—იტყვის კო-
ბალაძის მინდია და ჩვენ გვესმის, თუ
რას ნიშნავს ეს შერიგება.

კონფლიქტი გადაიჭრა, ისევ დამყარდა
პარამონია. ისევ ამღერდნენ ბუნების შეი-
ლნი, მაგრამ ეს უმსხვერპლოდ არ მომხ-
დარა. დიდი იდეის გამარჯვებას დიდი
ადამიანი შეეწირა. კობალაძის გმირი
ისე დაეცა, როგორც პატიოსანი ჯარის-
კაცი ბრძოლის ველზე.

უკანასკნელად გაისმა მისი ხმა:

მზეო მუდამაც ყოფილხარ,
კვლავ იყავ მიწის მხატველი,
უნათე ადამიანებს,
გზა წარუშართე ნათელი.

დაეშვა ფარდა, მაგრამ რამის იქით
როდღი დარჩა კობალაძის გმირის ცხოვ-
რება. იგი გადავიდა დარბაზში, შეუერთ-
და მაყურებლის ფიქრსა და გონებას,
სულიერი სიმხვევე შემატა მას და დიდი
ესთეტიკური სიხარული მიანიჭა მაყურე-
ბელს.

როცა სპექტაკლი დამთავრდა, იმავე
ღამეს შეგხვდი ი. კობალაძეს. იგი ილი-
მებოდა კეთილი ადამიანის ღიმილით და
უხაროდა, რომ წარმოდგენამ გაიმარჯვა.
მეც რამდენიმე საქმეარი სიტყვა ვუთხა-
რი, მან კი გულუბრყვილოდ შემომხვდა
და მითხრა:—ჰო, მგონი რაღაცას მივა-
გენით. ეს იყო და ეს. იგი ერიდებოდა
თავისთავზე ლაპარაკს, თითქმის ეშინო-
და ზედმეტი ქებისაც (ასეთ დროს სიმა-
რთლეს დამაჯერებლობა აქლდება). მე ეს
ვიგრძენი და ფრთხილად ერთი შენიშვნა
ც „შევაპარე“. — არა, მარტო ეგ კი
არა, სხვაც არის გასაყეთებელი, — მიპა-
სუხა მან და ეს განსაკუთრებით გამე-
ხარდა. ეს იმას ნიშნავდა, რომ მსახიო-
ბი როლზე მუშაობის გაგრძელებას აპი-
რებდა. მჯეროდა, იგი ბევრ ახალ დეტა-
ლსა და ფერებს შემატებდა მის მშვე-
ნიერ აქტიორულ სახეს.

ი. კობალაძესთან ყოველი შეხვედრა
დიდი სიხარულია. მას აქვს რაღაც ბავშ-
ვური უშუალობა და მიმზიდველობა. იგი
ხშირად იგონებს ხოლმე იმათ, ვისაც
რაიმე სიკეთე მაინც გაუკეთებია მისთ-
ვის. განსაკუთრებით მღელვარებით ახსე-
ნებს ს. ახმეტელს. იგონებს დიდ ზელოვ-
ანთან გატარებულ წლებს, გაფრენილ სი-
ქაბუქეს, იმ ლელავს, იმ სიხარულს და იმ
გატაცებას, თავისი შემოქმედებითი ცხო-
ვრების გაზაფხულზე, რომ ჰქონდა:

ეს იყო რუსთაველის თეატრში.

* * *

ი. კობალაძემ ასზე მეტი როლი შეას-
რულა, ასზე მეტი ადამიანის გული ჩაიდ-
გა და მისი ფიქრითა და განცლით იცხო-

ვრა. ეს არის სწავლასზეა ჩასიათებით, ინტერესებით სავსე სამყარო. ამ სამყაროში ყველაფერი ხდება (როგორც ცხოველებში), აქ არის კონფლიქტები, მძაფრი ტრაგიკული კოლიზიები, არის სევდა, სიყვარული, არის გმირობა, ღალატი, სამართალი და უსამართლობა. ვის არ შეხედებით აქ — იქნება ეს ფანტასტიკური ტირანის წინააღმდეგ მებრძოლი პერიკონავარი თუ პროფესორი ზანდუკელი, გმირი არსენა თუ მინაი დუდნიკოვი, აქ არიან ბრძენი მოხუცი გოჩა და შემართებული ურეილი, ტრაგიკული ბახა და მხედართუფროსი ბაგრატიონი, ამქვეყნად ყველაზე ტრაგიკული თიღიბოსი და ოტელიო... და განა მარტო ისინი!

რალა თქმა უნდა, მეტად ძნელია ერთმა ადამიანმა ყოველი მათგანის ცხოვრებით იცხოვრო. ი. კობალაძემ მთელი ამ მრავალფეროვანი რეპერტუარიდან გამოყო თავისი აქტიორული ბუნებისთვის. უფრო ახლობელი ტრაგიკული სახეები. სწორედ ტრაგიკული როლების სცენურ გახსნაში გამოიმკლავნა მისი თეატრალურ-ესთეტიკური იდეალი. კობალაძეს არ უყვარს სინამდვილის კოპირება, ფსიქოლოგიურ წვრილმანებში ჩაძირვა და ნეიტრალიზმი. იგი ძლიერი, ენებიანი, სიკეთის დამამკვიდრებელი პათოსის შემოქმედი. ფართოა მისი აქტიორული ჟესტი, მასშტაბურია სახის გააზრება.

ტრაგიკული სიმძაფრით, ემოციური სიღრმითა და შინაგანი ექსპრესიით გამოირჩეოდა მისი ბახა („მოკვეთილი“). ვაჟას რთულმა პოეტურმა სამყარომ შთააგონა მსახიობს ბახას როლში ხაზგასმით მოეცა ძლიერი ადამიანის თვისებები. არა იშვიათად მომხდარა, როცა ქართულ სცენაზე ბახა წარმოუდგენიათ, როგორც დამცირებული და ბედშავი ჭაბუკი. კობალაძე არ გაყვა ამ „ტრადიციულ“ გზას. ელდენება კი დიდი იყო. მან უფრო სწორი და უფრო რთული გზა აირჩია: ბახას როლში გვიჩვენა ვაჟაკური ქედუხრელობა, გვიჩვენა მისი ჩასიათის ძლიერი მხარეები და ამით მეტი სიმძაფრე მიანიჭა გმირის სულიერ ცხოვრებას. ღრმა შინაგანი კონფლიქტი ჩონთასა და ბახას შო-

რის ბევრად აძლიერებს ემოციურ გამჭვირვალეობას.

მინდასა და ბახას როლებს გარკვეული შინაგანი ნათესაური კავშირი აქვს თიღიბოს მეფეთა. საქმე მარტო ტრაგედიისა არაა როდი შეეხება. ალბათ, არც ერთ წართველ მწერალს იმდენი საერთო არა აქვს ანტიკური ხანის ტრაგიკოსებთან, როგორც ვაჟას. ქართული გენიოსის შემოქმედებაში მართლაც და „უმშვენიერესად გაიშალა“ კაცობრიობის უკანასკნელი ბავშვობა, როგორც ეს მოხდენილად შეინიშნა კ. ზელინსკიმ. განსაკვიფრებელი ბუნებრიობა და უღრმესი ტრაგიკული განცდა, ფორმის სისადავე და სულიერი მოწმუნებლობაში, ეპიკური სიდიადე და ლირიკული სითბო ერთნაირად ახასიათებთ ვაჟა-ფშაველასა და ბერძენ ტრაგიკოსებს.

კობალაძეს მორალური უფლება ჰქონდა შერჩენებოდა ყველაზე უმაღლეს ტრაგედიას. იგი მომზადებული შეხვდა მეფის როლს. ამიტომ არავის გაკვირვებია, როცა დიდი წარმატება ხვდა „თიღიბოს მეფეს“ (რეჟ. ა. ჩხარტიშვილი და შ. ინასაიძე) ბათუმის თეატრში.

ბათუმის თეატრის სპექტაკლი „თიღიბოს მეფე“ ჩვენ 1957 წელს ვსახეთ მარჯანიშვილის თეატრის სცენაზე. ეს იმ დროს, როცა მთელ კავშირში ქუხდა და აღექსიძის სპექტაკლი, როცა საკავშირო აღიარება მოიპოვა რუსთაველის თეატრის „თიღიბოს მეფე“. ასეთ დროს მეტად ძნელია განთავისუფლდე პირველი შთაბეჭდილებისაგან. და მაინც, ბათუმელთა წარმოდგენამ ცხოველი ინტერესი გამოიწვია. სპექტაკლის მიმართ შესაძლოა გვერდის სადგომი, მაგრამ ერთი რამ ცხადია: წარმოდგენა საეტაპო მოვლენაა ბათუმის თეატრის ისტორიაში.

ი. კობალაძემ დიდი ლირიზმი და ინტიმი შეიტანა თიღიბოსის როლში. იგი ჩვენს წინ წარმოადგა, როგორც დიდებული პოეტური სახე ტრაგიკული ადამიანისა. მან აქ გვიჩვენა ძლიერი მეფის ფაქიზი სული და გრძნობათა ღელვა, დევანახა რთულ კონფლიქტებში მოქცეუ-

ლი ადამიანის ვაჟკაცური ბრძოლა მოი-
რასთან.

აქვე უნდა გავიხსენოთ სიტყვაძუნწი,
მიუკერძოებელი მკვლევარის აკ. ფაღვას
აზრი. „კობალაძის ოიდიოპსი, — წერდა
იგი, — ლირიკული გმირია... მის სულიერ
თართოლვას, მის განცდებს იმდენი სიზ-
ბო და გულითაღობა ახლავს თან, რომ მე
არ შემძლია კობალაძის მიმართ ზემო-
აღნიშნული ეპითეტი არ ვიხმარო. ამას-
თან კობალაძე იშვიათი პლასტიკის მქო-
ნე მსახიობია. მისი თავდაპერა, ყესტები,
სახის მეტყველება ძლიერი განცდით და
ღრმა აზრითაა აღბეჭდილი. მთელი ფი-
გურა ანტიკურ ქანდაკებასავით პლასტიკ-
ურია. ი. კობალაძე ჩვენს დიდ მსახიობს
ლადო მესხიშვილს მაგონებს. საიდან და
როგორ წარმოიშვა ეს მსგავსება, — ძნე-
ლი გამოსაცნობია. აქ მიბაძეაზე ლაპარა-
კიც კი არ შეიძლება, რადგანაც ი. კობა-
ლაძეს მესხიშვილი თვალათაც არ უნა-
ხავს. ი. კობალაძის ეს შემოქმედებითი
მსგავსება ვლ. მესხიშვილთან. ჩემის აზ-
რით, მხოლოდ ეროვნული ნათესაობით
უნდა აიხსნას“.

როგორც იტყვიან, კომენტარები ზედ-
მეტია!

* * *

გოეთემ შექსპირის შესახებ თქვა: „გა-
ნუხაზღვრელად გავიზარდე, როცა მას
შევეხე, ყველაფერი, რაც მასში ვნახე,
ჩემთვის უცნობი, ახალი და საოცარი
იყო და ამ უჩვეულო სინათლემ, ამ
უჩვეულო ელვარებამ თვალი მატყინა“.

უცნობი სამყაროს ხილვით გაოცებულ-
მა გოეთემ შექსპირი მცხუნვარე მზეს
შეადარა, რომელსაც იშვიათად თუ ვინმე
გაუმართავს თვალს.

მხოლოდ ერთეულმა თეატრებმა შეძ-
ლეს შექსპირული გამოჩენება სცენიდან.

ბათუმის თეატრი კარგად გრძნობდა ამ
სირთულეს. იგი შექსპირში ხედავდა ადა-
მიანისა და ბუნების გრანდიოზულ სამ-
ყაროს, მის რაღაც ღვთაებრივ სიდიადეს.
თითქმის ეშინოდა კიდევ ამ უჩვეულო
სამყაროსთან მიახლოება.

ი. კობალაძემ კარგახანს „უტრიალა“
შექსპირულ სახეებს. იგი ფრთხილად და

გულმოდგინედ შეუდგა ოტელოს სამ-
ზადისს.

ტრადიცია, ძლიერი ტრადიცია იღვა
მსახიობის წინაშე. ი. კობალაძე უნდა
გაჰყოლოდა დიდი ტრადიციის ნაკვალევს
და ამავე დროს სრულიად ახალი საშუა-
ლებებით გაემდიდრებინა სახე. მისი წარ-
მატებაც ამაში იყო. მართალია, მსახიობი
ერთბაშად ვერ განთავისუფლდა ტრადი-
ციის ინერციისაგან, მაგრამ თანდათან მი-
აღწია სრულ დამოუკიდებლობას და მა-
ყურებელმაც სიხარულით მიიღო მისი
ოტელო.

ი. კობალაძის ოტელო კეთილშობილი
რაინდია. იგი იბრძვის სიმართლისა და
სილამაზისათვის. ამ ბრძოლაში მას ფა-
რიფთ იცავს მისი დიდი რწმენა ადამიან-
ისადმი. მოკვდა რწმენა და მოკვდა
ოტელოც. მსახიობი განსაკუთრებით
ძლიერად გადმოცემდა ექვიანობის სცე-
ნებს. იგი მთრთოლვარე ხმით, დაძაბუ-
ლი ნერვებითა და ალალი გულით ეძებ-
და ჭეშმარიტებას, რათა აღედგინა სიმა-
რთლე, მაგრამ უფრო გონიერულად იყო
მოქსოვილი ინტრიგების ბადე, რომელ-
შიც გაეხვია იგი. კობალაძემ სცადა დიდი
სიმართლითა და სიწირფელით მოეთხრო
ტრაგიკული ისტორია პატიოსანი კაცისა.

ტრაგიკულ წუთებში გარინდებული
აუდიტორია სულმოუთქმელად უსმენდა
ოტელოს სულისშემძვრელ აღსარებას
და, როგორც გოდება დაკარგულ ბედ-
ნიერებაზე, ისე ისმოდა ოტელოს ხმა
ღარბაზში. ეს ხმა აღვიძებდა ადამიანის
გონებას და მაღალი ჰუმანური იდეალე-
ზისაკენ მოუწოდებდა.

ამ იდეალეს ესწრაფოდა კობალაძის
ოტელოც.

* * *

...ბათუმში, სასტუმრო „ინტურისტთან“
არის პატარა კაფე, რომელსაც მე არტის-
ტულს ვუწოდებ. როცა ბათუმში ჩამოვ-
დივარ, ყოველთვის იქ მივიწერაფი. ვიცო,
რომ იქ შევხვდები ნაცნობ ადამიანებს:
იქნებიან მწერლები, მსახიობები და, რა-
ღა თქმა უნდა, უსათუოდ იქნება ი. კო-
ბალაძეც. იგი განსხვავებულ კოლორიტს
აძლევს მთელ ამ არე-მარეს. ამას წინა-

თაც ვიყავი ბათუმში. კაფეში რომ შევე-
დი, ი. კობალაძე დავინახე. მომერიდა,
ჩემთვის ცალკე მაგიდას მივუჯექი და ღი-
ლებული შავი ყავა მოვითხოვე (რომლის
მსგავსი მხოლოდ კაიროში დამილევია).
კობალაძემ შემნიშნა და მაგიდასთან მო-
ვიდა. თავი უხერხულად ვიგრძენი, მე
უნდა მივსულიყავი (ასეა, ზოგჯერ ახალ-
გაზრდებს გვიჭირს ნაბიჯის მოზომვა).
— როგორ არის თეატრში საქმე? — ვკით-
ხე იუსუფს. — არა გვიშავს, — მიბასუხა მან
და წამიერად შეფიქრდა. აღრეც შემიმჩ-
ნევია: საუბარში ჩაფიქრება იცის ხოლ-
მე. ვატყობდი, რაღაც აწუხებდა, რაღაცის
თქმას აპირებდა და თითქოს ერიდებოდა
კიდევაც. წერე საყვედურით მომმართა —
იშვიათად ჩამოდიხართ. პო, თქვენი წერი-
ლი წავიკითხე „ცისკარში“. ასე, ხშირად
უნდა წეროთ „პერიფერების“ თეატრებ-

ზე, ხალხი წლობით შრომობს, იღონებს
ქმნის. საჭიროა მათი გამხსნელება, განალი-
სება, ნურც შენიშვნებს მოერიდებით. ეს
ისე, სხვათა შორის. გითხარით, თითქოს
მომეფერა და გაჩუმიდა.

— თქვენა იუბილეზე უსათუოდ ჩამო-
ვალ, — გუთხარი მე.

— გამეზარდება, მოსაწევს გამოგიგ-
ზავნით.

დიდხანს აღარ გვისახებია. გავშორდი
და თან გამყვა მისი კეთილი ღიმილი.

იუბილეს ვერ დავესწარი. ვიცი, დიდი
ზეიმი და ღზინი იყო. მაყურებლებმა
გულითადი მადლობა უთხრეს მართალ
კაცსა და ხელოვანს, დაულოცეს გული
და მარჯვენა, დაუფასეს ნაღვაწი და ნა-
შრომი.

მეც ამ წერილით ვუერთდები იმ დიდ
ზეიმსა და სიხარულს.

აბელ სურგულაძე

გათუმეში ჩუხ ხალხოსანთა მოღვაწეობის ისჯოჩიიქან

XIX საუკუნის 80-იანი წლებიდან დაიწყო ხალხოსნების იდეური გადაგვარება და გადასვლა ლიბერალიზმის ბანაკში. მათ უარყვეს თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ ბრძოლა, დაადგნენ ცარიზმთან თანამშრომლობის გზას და მეფის მთავრობის „წყალობით“ სცადეს მშრომელთა მძიმე მდგომარეობის „გაუმჯობესება“. ამ მხრივ ნიშანდობლივი იყო ხალხოსნური მიმართულების ქართული ჟურნალის „იმედი“ გულუბრყვილო განცხადება: „იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ იმპერატორი ალექსანდრე მესამე შეღავათს მისცემს თავის ხალხს, ცრემლს შეუშრობს, იმედს გაუმართლებს“.¹

ხალხოსნების ასეთი ევოლუცია

იყო რუსეთის იმპერიაში კაპიტალისტურ ურთიერთობათა განვითარების კანონზომიერი შედეგი. სხვანაირად არც შეიძლებოდა. კაპიტალიზმის წინსვლასთან ერთად, — წერდა ვ. ი. ლენინი, — გაითიშა სოფელი. გაითიშა ძველი გლეხური სოციალიზმი, რომელმაც ადგილი დაუთმო, ერთი მხრივ, ლაჩრულ-მეშჩანურ რადიკალიზმს, ხოლო მეორე მხრივ, — პროლეტარულ სოციალიზმს. ხალხოსნების გადაგვარებაში გარკვეული როლი შეასრულა ცარიზმის რეპრესიებმაც, რამაც გული გაუტეხა წვრილ-ბურჟუაზიულ ინტელიგენტ რევოლუციონერებს, „დაარწმუნა ცარიზმის სიმტკიცეში“ და ხელი ააღებინა ბრძოლაზე. მხოლოდ უმცირესობამ თანდა-

¹ ჟურნალი „იმედი“, 1881, № 2.

თან შეიგნო, რომ თავგანწირულ რევოლუციონერთა ბუნტარული, პროპაგანდისტული და ტერორისტული ბრძოლის გზა, ცალკეულ წარმატებათა მიუხედავად, ვერ მოიტანს გამარჯვებას, რომ საჭიროა სტრატეგიისა და ტაქტიკის ძირეული შეცვლა, კერძოდ, პროლეტარიატის ამხედრება და ბრძოლაში ჩაბმა. ამიტომ უკვე 80-იან წლებში მათ მიაშურეს სამრეწველო ცენტრებს, დაიწყეს დაკავშირება ფაბრიკა-ქარხნების მუშებთან, წრეების შექმნა და ბრძოლისათვის მომზადება. ამის საუკეთესო დადასტურება იყო თედორე გუზენკოსა და პეტრე შაფრანოვის საქმიანობა საქართველოში, კერძოდ, თბილისისა და ბათუმში.

ქართველ ხალხოსანთა მოღვაწეობა მეცნიერულ ლიტერატურაში შედარებით კარგადაა შესწავლილი (ა. კიკვიძე, ზ. შველიძე). ისტორიკოსებს ყურადღებიდან არც მათი ბათუმში გაწეული საქმიანობა გამორჩენიათ (ვლ. სიჭინავა), მაგრამ რუსი ხალხოსნების (თ. გუზენკო, პ. შაფრანოვი) რევოლუციური მოღვაწეობა ჩვენს ქალაქში საზოგადოებისათვის თითქმის უცნობია. ეს მაშინ, როცა საქართველოს ცენტრალურ სახელმწიფო ისტორიულ არქივში მათზე დაცულია საგულისხმო საბუთები, რომელთა ნაწილი დოკ. შ. ცაგარეიშვილმა გამოაქვეყნა კიდევ.²

² „საისტორიო მოამბე“, ტ. IX, თბილისი, 1956 წ.

ამ მასალებით აქტიურ პიროვნებად მოჩანს თედორე ანდრონიძე გუზენკო. საქართველოში იგი 1887 წელს ჩამოვიდა დონის რესტოვიდან და 15 აპრილს ამიერკავკასიის რკინიგზის მთავარ სახელოსნოში ხარატად დაიწყო მუშაობა. მასთან ერთად თბილისში ჩამოვიდა აგრეთვე მისი ტაგანროგელი მეგობარი პეტრე მიხეილისძე შაფრანოვი.

თ. გუზენკომ მაშინვე სცადა თბილისელ მუშებთან დაკავშირება, შექმნა წრეც, რომელიც ათამდე წევრისაგან შედგებოდა. წრეს გააჩნდა რვა მუხლიანი საკუთარი პროგრამა „მუშათა კავშირის“ სახელწოდებით. წრის მიზანი იყო მუშათა თვითგანვითარება და „უფრო დიდი წრის შექმნა მუშათა რევოლუციური მომზადების მიზნით“. ამიტომ სხდომებზე წრის წევრები ეცნობოდნენ მუშათა საკითხისადმი მიძღვნილ ნაწარმოებებს, რევოლუციური ხასიათის ბროშურებს და სხვ. არსებული წყობილების წინააღმდეგ მგზნებარე მოწოდებებით გამოდიოდა თვით თ. გუზენკო. საგულისხმოა, რომ წრემ კავშირი დაამყარა დონის როსტოვში არსებულ მუშათა ასეთსავე წრესთან, რომელსაც უგზავნიდნენ ხელფასის სამ პროცენტს. თვით თ. გუზენკოს „როგორც წრის ხელმძღვანელს“ იქ ოცი მანეთი გადაუგზავნია.³

თ. გუზენკოს უცდია მუშათა მოძრაობასთან დაკავშირება, რაც

³ სესია, ფ. 7, ს. 76, ფურც. 196-198.

განსაკუთრებით საგულისხმოა. ცდას უკვალოდ არ ჩაუვლია. იმავე წლის ივნისში ამიერკავკასიის რკინიგზის სახელოსნოების სახარატო სამქროს მუშებმა მოაწყვეს გაფიცვა, რომელიც შედარებით ორგანიზებულობით ხასიათდებოდა. თბილისის გუბერნატორის მოწმობით, მათ შემდეგი მოთხოვნები წარუდგინეს რკინიგზის ადმინისტრაციას: „ა) დაითხოვონ ხსენებული სახელოსნოების უფროსი და მისი თანაშემწე, ბ) დაითხოვონ რკინიგზის უანდარმთა სამმართველოს რიგითი მსახურნი და გ) რკინიგზის ადმინისტრაციამ მომავლისათვის წესად გაიხადოს, რომ მუშების დათხოვნა ხდებოდეს ყველა ხელოსნის თანხმობით“.⁴ მართალია, გაფიცვა უშედეგოდ დამთავრდა, მაგრამ მას მაინც ვარკვეული მნიშვნელობა ჰქონდა მუშათა კლასობრივი თვითშეგნების ამაღლებისათვის.

თ. გუზენკოს წრეს დიდხანს არ უარსებია. მართალია, იგი იცავდა კონსპირაციას (მიმოწერისათვის ჰქონდა საიდუმლო შრიფტიც).⁵ მაგრამ პოლიციას მაინც საკმაო მასალა დაუგროვდა მისი საქმიანობის შესახებ. 1888 წლის 17 აგვისტოს ვასცეს ორდერი თ. გუზენკოს დაპატიმრების შესახებაც,

მაგრამ მის კვალს ვერ მიაგნეს მხოლოდ მოგვიანებით გაირკვა, რომ თ. გუზენკო და პ. შაფრანოვი 23 ივლისს გაემგზავრნენ ბათუმში, სადაც ალფრატერის მექანიკურ ქარხანაში დაუწყიათ მუშაობა. ამიტომ 10 სექტემბერს უანდარმთა სამმართველომ ბათუმის განყოფილებას აცნობა თ. გუზენკოს მოძებნის, ჩხრეკისა და დაპატიმრების შესახებ. „ჩამორთმეულ მასალებთან ერთად იგი თბილისში უნდა გადაეგზავნათ“. სხვათა შორის, თ. გუზენკოს დაპატიმრებას უანდარმერია სასწრაფო საქმედ თვლიდა. მიმართვაში პირდაპირ იყო ნათქვამი: „წარმატების ინტერესებისათვის... გადადეთ საქმესთან დაკავშირებული სხვა პირთა ჩხრეკა და დაპატიმრება“.⁶

15 სექტემბერს თ. გუზენკო გაჩხრიკეს. მას უპოვეს „მამხილებელი მასალა“, კერძოდ: 1. ორ ფურცელზე დაწერილი პროგრამა მუშათა ცენტრალური და ადგილობრივი საღაროების შექმნისა და მათი დანიშნულების, სხვადასხვა ქალაქში არსებულ მუშათა წრეებთან დაკავშირება-გაერთიანების, მუშათა საბრძოლო რაზმების ჩამოყალიბების, წრეში ახალი წევრების მიღების და თვითგანვითარებისათვის მეცადინეობების ორგანიზების შესახებ და სხვა. 2. რევოლუციური ხასიათის სტატიიდან ამონაწერები, რომელიც იწყებოდა სათაურით: „არ ვუღალატებთ პარტია „ნაროდნაია ვოლი“

⁴ იქვე, ფ. 31, ს. 619, ფურც. 56.

⁵ საიდუმლო შრიფტს ქართველი ხალხოსნები ხმარობდნენ ჯერ კიდევ XIX საუკუნის 70-იან წლებში (ვ. სიჭინავა, ერთი ფურცელი... გაზ. „საბჭოთა აჭარა“, 1958, № 74),

⁶ სცნია, ფ. 7, ს. 76, ფურც. 30-31.

„ას“ ძირითად პრინციპებს“, 3. რევოლუციური და ტენდენციური მიმართულების ლექსები მუშებში გასავრცელებლად; 4. სხვადასხვა სახის საეკვო წერილები. თ. გუზენკო დააბამრეს. მალე გაჩნდნეს პ. შაფრანოვიც. მართალია, საქმესთან დაკავშირებული რაიმე საეკვო ვერ უნახეს, მაგრამ იგი მაინც დააკავეს თბილისში „რევოლუციურ მოძრაობაში მონაწილეობისათვის ეკვეტიანილ“ პ. კალოშასათვის გავზავნილი ერთი „ნართაული“ წერილის საფუძველზე. ორივე დაპატიმრებული თბილისში გადაგზავნეს.

თ. გუზენკოსა და პ. შაფრანოვის ჩამოსვლა ბათუმში არ იყო შემთხვევითი. XIX საუკუნის 80-იან წლებში აქ გაიხსნა ათობით სამრეწველო საწარმო, სადაც რამდენიმე ათასი მუშა იყო დასაქმებული. მეტისმეტად მძიმე ვითარებაში მუშაობდნენ და ცხოვრობდნენ ისინი. ამას თან ერთოდა კოლონიური ჩაგვრის პოლიტიკაც. ამით იქმნებოდა ჯოჯოხეთური პირობები, რაც ბათუმელ პროლეტარიატს არსებული წყობილების წინააღმდეგ საბრძოლველად ამხედრებდა. მაშასადამე, რევოლუციური მუშაობისათვის აქ ხელსაყრელი ნიადაგი არსებობდა და რუსმა ხალხოსნებმაც ამიტომ მოაშურეს ბათუმს. მართალია, მასალებში არაა კონკრეტული მითითება თ. გუზენკოსა და პ. შაფრანოვის მიერ მუშებში გაწეული საქმიანობაზე, მაგრამ ჩამორთმეული დოკუმენტების საფუძველზე

კარგად ჩანს მათი ორგანიზატორულ-პროპაგანდისტული მუშაობის კვალი.

პროგრამა, რომელზეც ჩხრეკის ოქმშია ლაპარაკი, სწორედ ბათუმელი მუშებისათვისაა შექმნილი. ჩანს, თ. გუზენკოს უცდია მუშათა წრის ორგანიზება და პროგრამის შედგენით წინასწარ განუსაზღვრავს მისი მიზნები და ამოცანები. ეს პროგრამა კი საინტერესოა. თ. გუზენკოს შეხედულებებისა და ბათუმში ჩატარებული მუშაობის ხასიათის გასაცნობად. მართალია, ავტორი არ ღალატობს „პარტია „ნაროდნია ვოლიას“ ძირითად პრინციპებს“, მაგრამ ამის მიუხედავად თ. გუზენკო ორთოდოქსი ხალხოსანი არაა და არც ლიბერალიზმის ჭაობში ჩაშვებულა. პირიქით, იგი არ იზიარებდა ხალხოსნების ბრძოლის აღრინდელ საშუალებებს და თვლიდა, რომ „აუცილებელია რევოლუციური მოღვაწეობის ახალი პროგრამის შემუშავება“.⁷ თ. გუზენკოს აზრით, ეს მით უფრო დროული იყო, რომ პროვოკატორების გამცემლობის საფუძველზე მთავრობამ დიდი ზიანი მიაყენა რევოლუციურ პარტიას. ამიტომ მას ბათუმში გადაუდგამს პრაქტიკული ნაბიჯები „ახალი პროგრამის“ შესადგენად, რომლის იდეები მას უღაოდ უნდა ექადაგა აღფრატერის მექანიკური ქარხნის მუშებს შორის.

⁷ იქვე, ფურც. 32. ხაზასმა ჩვენია — ა.ს.

თ. გუზენკოს პირველად უცდია ბათუმელ მუშებში რევოლუციური ლექს-სიმღერების გავრცელება (სხვანაირად გაუგებარი იქნებოდა მის საქმეებში მათი აღმოჩენა). საბუთებში დასახელებულია სულ ექვსი ლექსი. აქედან სათაურით მხოლოდ ორია მოხსენიებული: „რუს მებრძოლს“ „მუშის“ ხელმოწერით და „სამინელი დღე“ (ხელმოუწერლად), რომელიც მიძღვნილია მეფეზე თავდასხმის მონაწილეებისადმი. პირველი, როგორც დოკუმენტშია აღნიშნული, „მთლიანად რევოლუციური ხასიათისა“ ყოფილა, დანარჩენი ლექსების კი საბუთში მხოლოდ პირველი სტრიქონებია მოტანილი, რამაც გაართულა მათი სათაურისა და ავტორის ვინაობის დადგენა.

დაპატიმრებულთა საქმის ძიება გაჭიანურდა. დაკითხვებზე თ. გუზენკო ცდილობდა კვალის დაფარვას, არ თვლიდა თავს დამნაშავედ, მაგრამ მიკვლეული მასალების საფუძველზე აშკარად ჩანდა მისი და პ. შაფრანოვის „ანტისახელმწიფოებრივი საქმიანობა“. ამიტომ 1889 წლის 30 ოქტომბერს პოლიციის დეპარტამენტმა მათ გასამართლების გარეშე მიუსაჯა პატიმრობა თითო წლით იზო-

ლირებულ საცნებში, ხოლო საპროცესო დოკუმენტების შედგენა გადასახლება სამშობლოში ორ-ორიწლით პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ.⁸

ასეთია ბათუმში თ. გუზენკოსა და პ. შაფრანოვის მოღვაწეობის სქემატური სურათი,⁹ რაც საინტერესო ფურცელია თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ ქართველი და რუსი ხალხების საბრძოლო თანამეგობრობის ისტორიაში. იგი საყურადღებოა აგრეთვე ჩვენი ქალაქის მუშათა მოძრაობის ისტორიის ადრეული პერიოდის გაშუქებისათვის — ნათელი მოეფინა XIX საუკუნის 80-იანი წლების რევოლუციურ მუშაობას, რომლის შესახებ თითქმის არაფერი იყო ცნობილი.

8 იქვე, ფურც. 509.

9 თ. გუზენკოსა და პ. შაფრანოვის შემდეგ, 90-იან წლებში, ბათუმში მოღვაწეობდა აგრეთვე ხალხოსანი ივანე ანტონის-ძე გერვასი, რომელიც მასთან შეკრებილ მუშებს უკითხავდა ლექციებს „რუსეთის რევოლუციონერთა თავგანწირული ბრძოლის შესახებ“. ამ დროს ბათუმში ვრცელდება მარქსისტული იდეები. ალბათ, ამიტომ მუშებს სულ არ მოსწონდათ მისი „ცხოვდენიე ნაროდ“ (ბათუმის რევოლუციის მუხეუმის არქივი, ფ. 5, ს. 27, ფურც. 1-2).

რამაზ სურგულაძე

სამი „აჭარა“ საქართველოში

აჭარის ასს რესპუბლიკის ფარგლებს გარეთ, ცაგერის რაიონის ალპანისა და ზესტაფონის რაიონის ძირულის სასოფლო საბჭოებში არის სოფლები, რომლებსაც აჭარა ჰქვია. თვითეულ მათგანში დაახლოებით ოთხმოცი კომლია.

სამწუხაროდ, ამ სოფლების შესახებ ქართული საისტორიო და გეოგრაფიული ლიტერატურა თითქმის არაფერს ამბობს.

ლეჩხუმის აღწერისას ვახუშტი ასახელებს მხოლოდ ცაგერის ეკლესიას და დეხვირის ციხეს. აკად. გიულდენშტენდტი, რომელიც 1771-1772 წლებში მოგზაურობდა საქართველოში, ჩამოთვლის ლეჩხუმის ორმოცდაორ სოფელს, მათ შორის აჭარასაც, მაგრამ მის ღირსშესანიშნაობებზე (ციხე, ეკლესია) არაფერს ამბობს.

ვახუშტი ასახელებს ამჟამინდელი ზესტაფონის რაიონის ცამეტ

სოფელს, რომლებიც ცნობილია ციხეებითა და ეკლესიებით, მაგრამ სოფელ აჭარაზე რატომღაც არაფერს ამბობს. არ ახსენებს მას არც აკად. გიულდენშტენდტი, რომელიც იმერეთის 380-მდე ტოპონიმს ჩამოთვლის. ეს, ალბათ, იმით აიხსნება, რომ ორივე სოფელი პატარაა და გეოგრაფიული მდებარეობითაც არ იქცევდა XVIII საუკუნის ისტორიკოსთა თუ მოგზაურთა ყურადღებას.

რატომ ჰქვია ამ სოფლებს მთელი კუთხის, ხეობის სახელი?

საქართველოში არსად გვსმენია, მაგალითად, სოფელი გურია, ქართლი, კახეთი, იმერეთი, სამეგრელო, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ქუთაისის მახლობლად მდებარე სოფელ მესხეთს. ესეც, ალბათ, იმიტომ, რომ მესხეთსა და აჭარას თითქმის ერთნაირი ისტორიული ბედი ჰქონდათ.

ყურადღებას იპყრობს ამ სოფ-
ლებზე არსებული თქმულებები,
რომელიც ჯერ კიდევ შემორჩენი-
ლა ადგილობრივ მოსახლეობაში.

კერძოდ, ცაგერის აჭარაზე სა-
ინტერესო მასალები მოგვაწოდეს
ალპანის საშუალო სკოლის მას-
წავლებლებმა მაყვალა ორჯონიკი-
ძემ და ბაბუცა მუშქუდიანმა. ხალ-
ხური გადმოცემით, ის ადგილი,
სადაც ამჟამად სოფელი აჭარა
მდებარეობს, წინათ დაუსახლებე-
ლი ყოფილა. სამხრეთ საქართვე-
ლოზე ოსმალთა თავდასხმის დროს
აჭარის ხეობის ლტოლვილი მო-
სახლეობა მდინარე ლაჯანურისა
და რიონის შესართავთან დაბანა-
კებულა. ლაჯანურზე ხიდი გაუდ-
ვიათ, რომელზეც წაუწერიათ „აჭ-
არის ხიდი“, ხოლო ბანაკის მახ-
ლობლად ბოძზე—„აჭარა“. შემდ-
გომ მის ახლოს მდებარე შხუდა-
ლის მთის ფერდობზე მცხოვრები
მოსახლეობაც აჭარის ხიდის ახ-
ლომხლო ჩამოსახლებულა და
დამკვიდრებულა (მთქმელები სო-
ფელ აჭარის მცხოვრებლები კოს-
ტა და მიხა ფრუიძეები).

დოც. მიხ. ალავიძე თავის „ლეჩ-
ხუმურ ზეპირსიტყვიერებაში“
წერს, რომ წარსულში აჭარა-ალ-
პანა აზნაურ ახვლედიანებს ეკუთ-
ვნოდათ, საერთოდ კი ეს მხარე
გიორგი ინასარიძის სამფლობე-
ლოში შედიოდა. სოფელი აჭარა
მოიცავდა ამჟამინდელი ალპანის
სასოფლო საბჭოს ტერიტორიას.
მაგრამ ჩვენი საუკუნის დამდეგს,
როცა საფოსტო კავშირი დიდად

გაფართოვდა, ხშირად იქ გაგზავნი-
ლი წერილები და ამანათები შეც-
დომით ბათუმში მოდიოდა. ამი-
ტომ სასოფლო საბჭოს უძვე-
ლესი სახელი „არპანა“ ანუ „ალ-
პანა“ დაერქვა, ხოლო შემდგომ-
ში შერქმეული სახელი „აჭარა“
შერჩა სოფლის ერთ უბანს, რომე-
ლიც ამჟამად ალპანის სასოფლო
საბჭოში შედის.

ძლიერ საინტერესოა ზესტაფო-
ნის რაიონის სოფელ აჭარის
მცხოვრებთა მოგონებებიც (მო-
გვაწოდეს მასწავლებლებმა ლილი
მალაკელიძემ და თამარ მიქაბე-
რიძემ).

ამ სოფელში, როგორც თქმუ-
ლება ამბობს, აჭარიდახ ჩამოსახ-
ლებულა ოთხი ძმა ლეონიძე.
ერთ-ერთ ძმას პეტრე რქმევია, მას
ნიორის მოშენება ჰყვარებია. ერ-
თხელ, როცა პეტრე თავის ბოს-
ტანში მუშაობდა, მეფეს ჩამოუვ-
ლია და უკითხავს, რას თესავო.
როცა გაუგია, რომ ნიორი მოჰყავ-
და, უბრძანებია, ამიერიდან ნიო-
რადე იქნებოდ. ამგვარად, ლეონი-
ძის გვარი გადაკეთებულა ნიორა-
ძედ.

არსებობს მეორე გადმოცემაც,
რომლის მიხედვით აქ აჭარიდან
ჩამოსახლებულა ორი ქართველი
მუსლიმანი ებანოლი, რომელთა
გამოქცევის მიზეზი ბატონის მოკ-
ვლა ყოფილა. ძმების შთამომავ-
ალნი ებანოიძეებად წოდებულან
(მთქმელები თ. ა. ებანოიძე და
ა. ა. ნიორაძე).

ამჟამად ზესტაფონის რაიონის აჭარაში ძირითადად ორი გვარი — ნიორაძეები და ებანოძეები ცხოვრობენ, რომელთა წინაპრებად, როგორც დავინახეთ, ხალხური გადმოცემა აჭარიდან გადმოხვეწილ ქართველებს თვლის. ამის მიხედვით სოფელიც ორად არის გაყოფილი — ნიორაძეებისა და ებანოძეების უბნებად. სოფლის სახელწოდებაც, თქმულების მიხედვით, ლეონიძეებისა (იგივე ნიორაძეების) და ებანოძეების ყოფილ ადგილსამყოფელთან, აჭარასთან (ამჟამინდელი აჭარის ასსრ) არის დაკავშირებული.

არსებობს მე-13 საუკუნის საეკლესიო პირის გაბრიელ ლაბეჭი-ნელის ხელნაწერი, სადაც მოხსენებულია „არპანა“ (იგივე „ალპანა“) და არა „აჭარა“. ეს ფაქტიც ადასტურებს, რომ სახელი „აჭარა“ მოგვიანებით არის შერქმეული.

როგორც ცაგერის რაიონის, ისე ზესტაფონის აჭარაში არის გვარები, რომლებიც აჭარაში არც თუ ისე იშვიათად გვხვდება, როგორც, მაგალითად, ქობულაძე, სანიკიძე, ბაკურიძე, ხუციძე და სხვები. განსაკუთრებული ყურადღების ღირსია ლეონიძეები, რომელთა თანა-

მოგვარეები დღესაც მრავლად ცხოვრობენ ბათუმის რაიონში. კიდევ უფრო მეტი დამთხვევაა ტოპონიმიკაში. ამ სოფლებში არის ისეთი ტოპონიმები, რომლებსაც აჭარაში არა ერთ, არამედ რამდენიმე ადგილას ვხვდებით: სამელია (2), ჭალა (13), დიდაზო (8), სამარწყვია (4), სარეკელა (2), ფერე-ულეები, ეწერი (3) და სხვ.

ამრიგად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ცაგერისა და ზესტაფონის რაიონების სოფლების სახელწოდება „აჭარა“ გარკვეულად დაკავშირებულია აჭარის ხეობიდან მოსახლეობის იძულებით მიგრაციასთან და, თუ ასეა, მაშინ ისინი, როგორც ახალშენები, ალბათ, წარმოიქმნენ არაუგვიანეს XVII საუკუნის დასაწყისისა.

ზეპირგადმოცემა, რა თქმა უნდა, არ არის დოკუმენტი, მაგრამ ფაქტი თავისთავად ძალზე საინტერესოა და საყურადღებოც. ხალხში დარჩენილი თქმულება ასახავს საქართველოს ცალკეული კუთხის მოსახლეობის იძულებით აყრა-გადასახლებას, მშობლიური ქერის ჩაქრობას, სოფლების გაუქმებასა და სხვა ისტორიულ ავბედობას.

ანა ფილიპი

ამონაკვეთი

ცნობილია ორანგი კინომსახიობის ჟერარ ფილიპის მეუღლის ანა ფილიპის „ამონაკვეთი“, რომლის ნაწყვეტებსაც ვთავაზობთ მკითხველს, მეტად თავისებური ნაწარმოებია. ელზა ტრილეს თქმით, „იგი დაწერა თვით მწუხარებამ, წარმოუდგენელმა, არმოგონილმა, უტყუარმა, ნამდვილმა მწუხარებამ“. მასში მშვენივრადაა გამოკვეთილი ჟერარ ფილიპის — ადამიანის, მეუღლისა და მამის სახე.

— რამდენხანს იცოცლებს კიდევ? — შევეკითხე ექიმებს, როცა მათ მიმოიწვიეს საოპერაციოსთან მდებარე პატარა ოთახში.

— ერთიდან ექვს თვემდე, მაქსიმუმში.

— რაჟი დააძინეთ, ხომ არ შეგიძლიათ ისე გააქეთოთ, რომ აღარ გაელვიდოს?

— არა, ქალბატონო.

სულ ხუთი წუთით ადრე, მეგობრებთან ერთად, მოსაცდელ ოთახში ვისხედით.

„გთხოვთ, ქალბატონო“, შესვლისთანავე მითხრა მომვლელმა. მივსდევდი მას და ვფიქრობდი: „რა სწრაფად მოხდა, მეუბნებოდნენ კი, სათანახევარს მაინც გავრჩეულდებო. ოც წუთზე მეტი არ გასულა!...“

ოთხი თეთრხალათიანი ექიმი მოვიახლოვდა, ყველაფერი ამოვიკითხე მათ სახეზე. ერთმა მათგანმა უსიტყვოდ მომიწოლა სკამი. ყველაფერს მივხვდი. ჩემი

საკუთარი სიკვდილით დასჯა განვიცადე. და მას კი, ვინც უნდა მომკვდარიყო, ეძინა ჩემგან რამდენიმე ნაბიჯზე.

— იწვალებს?

— არა, მოკვდება გალევისაგან.

დაბლა სართულზე დავეშვი. ეს იგივე ლიფტი იყო, ალბათ, იგივე მსახური, ჩემთვის კი სამყაროს დასასრული მოახლოვდა. ვილაცას ვუთხარი: „ყველაფერი დამთავრდა“. ტელეფონთან მიმიხმეს და ტყუილებს მოვეყვი. ცოტახნის შემდეგ პალატაში შევედი. შენ უკვე იქ იყავი. მოწყალების დას შენს მარცხენა ფეხში ფიზიოლოგიური ხსნარი შეჰყავდა. მძიმედ სუნთქავდი ზონდის გამო. ასეთნაირად შენ ხომ მოსვენებაც შეგეძლო, ამგვარი ფერმკრთალი და სევდიანი სახით. ასეთი სახე ზოგჯერ მძინარესაც ხომ აქვს და ყველაფერი რიგზე იქნებოდა.

სწორედ ამაზე ვოცნებობდი იმედინ

წუთებში: სამი საშინელი დღე და ისევ წინ არის მთელი სიცოცხლე. სამმა საშინელმა დღემ განვლო, მაგრამ წინ სიკვდილი იყო, და დღეიდან ჩვენს შორის აღიშართა ტყუილი. მაშინაც კი, როცა გვიძინა, არ შემეძლო მეტქირა შენთვის სასაწყარვეთით. ვმარბობდი და თითქმის შეუგნებლად ეთამაშობდი შენს წინ კომედიას, მე იგი ბოლომდე უნდა მეთამაშა. მისკენ მივყავდით მე და შენ ცხოვრებას დღეიდან. გამგები თვალებით ვადახედდეთ ერთმანეთს, როცა საოპერაციოდ გაჰყავდით.

* * *

ერთხელ სექტემბრის ღამეს, ხანგრძლივი მოგზაურობიდან შინ დავბრუნდით. არავის გაუგია ჩვენი მოსვლა, ძალს არ დაუყუფია; იგი მხოლოდ უხმოდ გვეკვროდა, და ამით გამოსხატავდა თავის სიხარულს. დავსხედით ქვის მოაჯირზე მღინარესთან, ბაღრი მთვარე ანათებდა თერს სახლს და პარკს, რომელთა ყოველი კუთხეც ნაცნობი იყო ჩვენთვის.

წლობით ეცხოვრობდით იმ შეგნებით, რომ სიყვარულის პირველი წუთიდანვე შეექმნიდით: ბავშვებს, პროფესიას, მეგობრებს, სახლს და, შესაძლოა, დავხმარებოდით უკეთესი სამყაროს შექმნაში. აღსრულების დრო დადგა. ჩვენ საუკეთესო შემოქმედნი აღმღვჩნდით. იმ ღამეს, იქნებ იმიტომ, რომ დიდიხნის განშორებამ ჩვენს აღქმას განსაკუთრებული ძალა შემატა, ან კიდევ, იქნებ იმიტომ, რომ ღამე მშვენიერი იყო, ჩვენ დავინახეთ — ჩვენი გეგმები სინამდვილედ იქცა.

* * *

როცა გავიგე, შენ უნდა მომკვდარიყავი, დავრწმუნდი, რომ აქ არასდროს აღარ დავბრუნდებოდი.¹ მაგრამ შენი თხოვნით ერთხელ მაინც კიდევ ჩამოვედი აქ. ბატონი B იმავე მდელაზე მუშაობდა, რომელზეც პირველად ვნახეთ, კრეფდა ჩამოცვენილ წითელ-

¹ ლაპარაკია კარმიდამოზე, რომელიც ფილისს ჰქონდა ქალაქკარეთ, სოფელში — მთარგმნ.

ყვავილიან წაბლის ფოთლებს. ერთმანეთს გადავხევიეთ. მკითხა, როგორ გრძნობდით თვს. შენ კარგად იყავი... დაბრუნდებოდა როგორც კი წამოდგომის ნებას მოგვცემენ.

* * *

ბავშვები თამაშობდნენ. მე ჩაი დავამზადე, ვსვამდით ჩაის, თან იქითკენ ვიყურებოდით, საიდანაც შენი მანქანა გამოჩნდებოდა ხოლმე; როცა ჩამოდიოდი. მე აქ უქანასკნელად ვარ. გაქრა ჩემთვის ამ ადგილთა მომავლოებლობა.

* * *

ის, რაც ჩვენ შევექმენით, იცოცხლებს უჩველად. მთელი ჩემი არსება ბოლომდე აღსდგა ამ ხეების, ყვავილების, ფრინველების, ძაღლის და უფრო მეტად ნივთების, კედლების, ამ ავეჯის, ამ სამშენისების, ამ კარადაში აკურატურულად დაკიდებული ტანსაცმლის წინააღმდეგ. ისინი იარსებებენ. ნივთები შურს იძიებენ, მათ თავისი ცხოვრება არ გააჩნიათ, მაგრამ ისინი ცოცხლობენ იმათ სიკვდილის შემდეგაც. ვინც მათ ფლობდა. იმ ნაშუადღევს ჟამს ბუნებრივად და სამართლიანად ჩავთლიდი, რომ შენს უქანასკნელ სუნთქვასთან ერთად ამ ადგილზე დედამიწა გახეთქილიყო და ყველაფერი შიგ ჩაეტანა.

* * *

ვიგონებ იმ ბაღში გატარებულ ღამეს, სადაც ახლა მარტო ვხეტილობ: ზოგჯერ ეს ადგილი იმ ადგილებში მერევა, რომელთაც გავუბრუნებარ შენი სიკვდილის შემდეგ.

შუალამე იყო. ჩვენ უქანასკნელნი გამოვედით თეატრიდან. თოვდა. მივბიჯებდით ხელიხელ ჩაკიდებულნი. ლაპარაკის არც სურვილი, არც მოთხოვნილება არ გვქონდა. დავბორიალობდით უაზროდ, მოუფიქრებლად. აქა-იქ ჩუმად და უხმოდ მისრიალებდნენ მანქანები. ქუჩები ცარიელი მეჩვენებოდა; შესაძლოა, სიყვარული გვაშორებდა ადამიანებს. ჩვენთან ერთად ღამე იყო და ცა. პარიზი შორს იყო. ვავენის ქუჩა მივატოვეთ, ლუქსემბურგის ბაღისაკენ გავვდი. მომმართე: „შევიდეთ?“ გადავყვარით ღობეზე და

აღმოჩენილი ზღაპრულ სამყაროში. თოვ-
ლი იფშვებოდა ფეხქვეშ. ბედნიერი ვი-
წყვით. გვრძნობდით, სუფთა და მშვიდი
მყოფი ჩვენი სიხარული, აღსავსე რწმენით,
რომ ყველაფერი მხოლოდ კარგად წაი-
დოდა. პალტო გაიხადე და მასზე დავსხე-
დით. ღამეში ვუცქერდით ერთმანეთს.
ვნებდავდი შენს ღია ფერის თვალებს,
თოვლისაგან დასველებულ წამწამებს. ქა-
ლაქი ჩვენგან ორი ფეხის ნაბიჯზე იყო,
ჩვენ იგი გარს გვერტეა. სამა საათმა და-
რეკა. რად გავიფიქრე უბნად უბედურე-
ბაზე? არა ჩვენს—ამას იმ წამს ვერ წარ-
მოვიდგენდი, — არამედ სხვის უბედურე-
ბაზე; სწორედ ამ წუთს ერთნი კვდებიან,
მეორენი — კლავენ, მესამენი — სცილ-
დებიან; ტირიან ობლები; ლოგინში ქა-
ლები და მამაკაცები ფიქრობენ იმაზე,
თუ როგორ გაიტანონ თავი.

შორს, შორს აქედან, ინდონეზიაში
აღმინანები იმყოფებიან აგონიაში, კვდე-
ბიან წამებაში. მას შემდეგ, რაც დედამი-
წაზე სიცოცხლე გაჩნდა, სიხარული და
ტანჯვა, დაბადება და სიკვდილი გვერდი-
გვერდ დადიან; და ასე იქნება მუდამ, ეი-
დრე არსებობს წუთისოვლით. ვისხე-
დით უძრავად, აღსავსე ბედნიერებით,
ხელჩნელჩაყიდებულნი, ერთმანეთს შე-
წყებულნი. ერთმა ჩვენგანმა თქვა: „თუ
ოდესმე უბედურება დაგვატყდება, ღირ-
სეულად შეგვხედეთ მას“. მეორემ უბასუ-
ხა: „გპირდები“. როცა ქალაქმა გამო-
ვიტება იწყო, ჩვენ დავშორდით ერთმა-
ნეთს. შინ მობრუნებულთ ძილი აღარ
გვიდნოდა, ისე ძვირფასი იყო ჩვენთვის
ის ღამე. თეთრი, როგორც თოვლი, და
ისე მშვენიერი, რომ წარმოუდგენელია
კი იყო მისი თუნდაც ერთი წუთის და-
კარგვა.

* * *

არის დღეები, როცა მეშინია, რომ თავს
ვერ მოვერევი. ყოველთვის დაძაბული
ვარ. მეპარება თავბრუსხვევა. ჰიანწყველ-
სავით მუდამ რაღაც უნდა ვაკეთო, რომ
არ ვიფიქრო. მთავარია — იცხოვრო სა-
ათობით, ვიდრე არ იგრძნობ, რომ სიც-
არიელე გაქრა. მაგრამ ტკივილი მუხანა-
თია, იგი ვერაგულად გეპარება.

დილიდან ყველაფერი რიგზე მიდგა,
გაორებული ცხოვრებას შევეჩვიე. მე ვეჭვო-
ბოვ, ნე ვლაპარაკობ, მე ვმუშაობ;
მოთიანად შენით ვარ შეპყრობილი. მაგ-
რამ ჩვენს შორის მანძილი ბუნდოვანს
ხდის შენს სიახლოვეს, სწორედ იმდაგე-
რად, როგორც ფოკუსს აცდენილი ფო-
ტოსურათი. ამ წუთიდან აღარ ვურჩობ.
მწუხარება ისე შემორჩილება, როგორც
კარგად გახედნილი ცხენი, მაგრამ უცბად
რომელიღაც წუთში მაინც მოულოდნე-
ლად მიპყრობს. შენ — აქ ხარ: ყურბ-
ში შენი ხმა ეღერს, მხარზე შენი ხელი
დევს, მესმის დერეფანში შენი ნაბიჯები.
დავიღუბე. დამრჩენია გარინდება და ვუ-
ცდი, როდის დამთავრდება ყველაფერი
ეს. გამეშებული ვდგავარ, ხოლო ახალი
მეგნევა ისე, როგორც მართვადიარგულ
თვითმფრინავს. არა, შენ აქ არა ხარ, შენ
იქ ხარ, ყინულოვან არარაობაში.

...ვიცქერებოდი სარკეში ისე, როგორც
ახალგაზრდა ბედნიერი ქალი ხვალისათ-
ვის, ქორწინების შემდეგ. არა, ჩემ სახე-
ზე არაფრის გამოცნობა არ შეიძლებოდა.
მწუხარება მას უფრო მოგვიანებით და-
აჩენს კვალს, ჭერჭერობით კი ჩემი სახე
წარსულ ბედნიერებას გამოხატავდა. მე
შემქმლო მშვიდად ვყოფილიყავი, შენ
ვერაფერს შემამჩნევდი.

იგივე სახის ნაკეთები, იგივე ღიმილი,
აბაზანას ვლებულობდი და ერთმანეთს
ოთახიდან ოთახში ვესაუბრებოდით. თუ-
ალებს ვხუჭავდი, რომ უკეთ მომესმინა
შენი ხმა. ასე ხარბად უწინ არასოდეს
გისმენდი, და მაინც ვიცოდი, რომ ერთ
მშვენიერ დღეს შენი ხმის ქურთაი გაქ-
რებოდა ჩემი ძეხსიერებიდან და დამავი-
წყდებოდა, როგორ ლაპარაკობდი: „შენ
ფიქრობ, რომ ორ კვირაში შევძლებ
აბაზანის მიღებას?“

ტელეფონით ვესაუბრობდი, მაღლობას
ეხიდილი ყვავილებისთვის, რომელიც
შენ გამოგიგზავნეს. ვცვებოდი, როგორ
კარგად ჩაიარა ოპერაციამ, ერთად
ვთხზავდით პასუხებს სასწრაფო წერი-
ლებზე, შემდეგ მათ მანქანაზე ვბეჭდავ-
დი ზურგზეშეკეული, რომ ჩემი სახისათ-
ვის შესვენების საშუალება მიმეცა.

ქვითრებს ვიწერდი. ფული გკითავდე-
ბოდა... „მარტიდან მუშაობას დავიწყებ“,

— აზობდო! შენ. მერე დასძენდი: „მეღნიერი ვარ“. ეს გულს მიკლავდა. რას ჰგავდა ეს: დანის ჩაცემას თუ ვნებიან ალურსს? მიაშიტი გამოშეტყველებათ გლალატობდი, ჩემი თვალები პირველად გატყუებდნენ. უფსკრულის პირზე მიმყავდი, მე კი მილოცავდნენ. მრცხვენოდა, მაგრამ ასე ვიქცეოდი. სიმაართლის ძალაზე რაღაც უფრო ძლიერი და მამოძრავებელი მიბიძგებდა სიცრუისაკენ.

ჰო, ერთ თვეში დასასვენებლად გავემგზავრებოდა. შევიტარიული სახლი ხისიანი, ჩვენ ფეხქვეშ დათოვლილი ველუბი, ჩვენს უკან ტყე და მზით გაბრწყინებული მთები: — არა, არასოდეს, არასოდეს ეს აღარ განმეორდება! ათჯერ მაინც დღეში მოგიახლოვდებოდი ხოლმე, რომ შენთვის მეთქვა სიმაართლე, ჩურჩულით ვიმეორებდი პირველ ფრზას — ეს ვიცოდი, შენ ხელად გაიგებდი: „უნდა გამოგიტყუე“; ანდა: „ჩვენ მალე დაგშორდებით ერთმანეთს“; ან კიდევ: „შენ გატყუებ“. რისთვის, რა უფლების ძალით გიმალავ იმას, რაც უპირველეს ყოვლისა შენ გეცხება? რად უნდა მიმყავდე მუხანათურად იქ, სადაც შენ თვითონ წახიდოდი. ვაჟკაცურად? მე ვიცოდი, სიკვდილს ამაყად შეხვდებოდი. მაგრამ შენ მიმზერდი და მეუბნებოდი: „მე კარგად ვარ, შენ ძალზე ბევრს ზრუნავ ჩემთვის, მე კი შესანიშნავად ვარ, არაფერი არ მტკივა“.

გჩუმდებოდი. გაუნძრევლად ვიჭეკი შენს ფეხებთან. შენი ხელი ჩემსაზე ესვენა და სუნთქვას ვიკავებდი, ვცდილობდი წარმომედგინა, რა მოხდებოდა, ყველაფერი რომ მეთქვა შენთვის. ერთი წუთითაც კი არ დაგტოვებდა სიკვდილზე ფიქრი, მე კი შენს მკლავებში ჩავარდნილს საშუალება მომეცემოდა გამომეტირე და მელაპარაკა ჩვენს სიყვარულზე. უმზერდი შენი ნაოპერაციების ნაკერს, ერთობოდი ამით. „ჩემი გაჭირვლება“.

მზავდა ეს ნაკერი, მაგრამ იგი პიპნოზით მოქმედებდა ჩემზე. ჩემ ბაგეთაგან ორ თუ სამ სანტიმეტრზე ცხოვრობდა

კიბო, რომელსაც შენ უნდა მოეპოვებოდა. მე კი ეს არ იცოდი. როგორ ვერ ხვდებოდი ჩემს აზრებს? ჩემი სახე ისევე მოხერხებულად გატყუებდა, როგორც ეს ნაკერი. შესახედავად ასე უვნები. — უჩვეულო გრძნობაა, როცა მეკრდი გაჭირვლია. — მაშ რა, ეს ხომ შენი პირველი ოპერაციაა. თავს მეკრდში მიღებ — როდის მოვრჩები? თავს გიქნევ და გიღიმი: — ჰო. თვითონ კი ვფიქრობ: არა, არასოდეს, ჩემო სიყვარულო, ანდა მორჩები, როცა გკვდარი იქნები. მსურდა არაფერი მცოდნობდა, შემეჩერებინა ის, რისი შეჩერებაც შეუძლებელი იყო.

...არ ვიცი, მხოლოდ მგონია, მას შემდეგ, რაც ღმერთად ყოფნა გამოსცადე, აღარ მოისურვებ კვლავ მოკვდავი გახდესიყვარული — ეს ცხოველყოფილი წყაროც არის და ის, რაც მას კვებავს, ცხოვრებას ნაყოფიერს ხდის; სიყვარული — ეს არის სასწაულის შეგრძნება და კიდევ რაღაც გამოუცნობი, დაკარგულ სამოთხეში დაბრუნების შეგრძნება, სულისა და სხეულის შეგუება, ჩუმი სისუსტისა და ძალის გამოყვანება, ცხოვრების სიყვარული და სიკვდილისადმი გულგრილობა. შენ ის იყავი, ვინც ყველაზე მეტად მაკავშირებდა ცხოვრებასთან. და შენვე მაგამე სიკვდილი.

როცა სიკვდილი მესტუმრება, თავს არ მოვიტყუებ იმით, თითქმის შენთან მოვდილობ; უბრალოდ — მე წავალ ნაცნობი გზით, შენს მიერ უკვე განვლილი გზით.

იმ დღეს, დღით ადრე, ორივე კარი გაიღო. დღე და კიდევ ნახევარი უკან მოგდევდი. მესხიერებაში დაუსრულებელი გზა დამჩა; სოფლები, რომლებიც ვაკიარეთ, მანქანები, რომლებსაც წინ გადავუსწრებდით ხოლმე, და ჩვენს წინ ყვავილებში ჩაფლული სამგლოვიარო შავი მანქანა; თვალს ვერ ვაშორებდი მას. სხვა თითქმის არაფერი აღარ მახსოვს, ისიც კი ვერ შევამჩნიე, რომ ლიონს სამხრეთით გადავუხვიეთ და გამოჩნდა პირველი კიკპარისები და პირველი ქადრებით გარშემორტყმული წყალსატევი. აქ ცა ფერს იცვლის და, თუ წვიმს, მაშინ ისიც

ფანსაკუთრებულად გამოიყურება, არა მსგ. როგორც ჩრდილოეთში. ყოველთვის, როგორც კი მე და შენ აქ მოგვდებოდით, მოხიბლული და ალტაცებული ვრჩებოდით ამით.

სამგლოვიარო მანქანა მიადგა ჩასასხმელ სადგურს. ჩვენც შევჩერდით, რომ არ მიგვეტოვებინე, თუმცა-ღა შორს იყავი უკვე. საღამოაქმს შევჩერდით. მანქანა გარაჟში გავაჩერეთ. მე იქით-აქეთ დავდიოდით, არ ვიცოდით რა მექნა. ვეფერებოდით ყვავილებს, ვასწორებდი კრებს, რომელიც კუბოს ეფარა, გზააბნეულივით დავეხეტებოდით, წასვლა ვერ გადამეწყვიტა. ყველაფერი ეს საოცარი იყო, მე ზემოთ თბილ ლოგინში, შენ კი მარტო აქ, ამ გარაჟში.

ცხამდი, ცხამდი და ტირილი სულაც არ მინდოდა. არ ვფიქრობდი მომავალზე, არც ბავშვებზე, რომლებიც უკვე ორი დღეა არ მენახა; მერე ისინი მომიყვებიან, თუ რა მხიარულად იყვნენ თავის პატარა მეგობრებთან.

მეორე დღეს ჩამოვედით სსაფლაოზე. მხოლოდ აქ დავუბრუნდი სინამდევას. დავინახე ზღვა, შორეული და ნაცრისფერი, როგორიც თვით იგი იყო. მესმოდა ყვავილების შრიალი და კუბოზე დაცემული პირველი ბელტის უფულო მკვახე გუგუნი. სამყაროში მარტო ვიყავით. შენ მკვდარი, მწოლარე, იქ ძირს, მე კი ცოცხალი ვიდექი აქ, შენს ზემოთ. მსურდა ჭვრეტით გამეპო ხე და თუთია, შენ რომ დამენახე. ყველაფერს დავმოხიბდი ქვეყანაზე, ჰო, ყველაფერს, ოღონდ ცოცხალი მენახე, შენთან ერთად მეველი იქ, ბორცვზე, სადაც ჩვეულებრივ დავდიოდით ხოლმე და ვჩერდებოდით, რომ ზღვისთვის გვემზიარა.

ათი წუთი მხოლოდ; მეტი არა, და შემდეგ — სიკვდილი, წამება, ტანჯვა, რაც გინდა, ოღონდ შენ დაგინახო, დავყო შენთან.

პირველად ჩემს სიცოცხლეში მომეწყურა შეუძლებელი. დრო გაივლის და რომელიმე შეილი მეტყვის: „შენ ხომ ყველაფერი შეგიძლია, გააკეთე ისე, რომ მართი დღით დაბრუნდეს ის, მხოლოდ

ერთი დღით, ვიზეიმებთ, ვიქნებით ჭკვიანად. დაინახავს, რომ ჩვენ ბედნიერ ვართ“. მე მათთვის უნდა ამეხსნა, რომ ეს ჩემს ძალ-ღონეს აღმატება და ჩემი თვალით უნდა მენახა, როგორ მიხვდა ბავშვი იმას, თუ რას ნიშნავს „არასდროს“ და ამას ისიც ჩემსავით ვერასოდეს შეურიგდებოდა.

წვიმა დაიწყო. სამრეკლოს საათმა შეულამე გვამცნო. ნიაიცი კი არ ქროდა. ფოთლებზე უხმოდ. ცვიოდნენ წვიმის წვეთები და ქვის კედლებზე შავ ზოლებს ტოვებდნენ. მიწამ თანდათან დაფარა კუბო. მაღე ორმო გაქრა და მის ნაცვლად აღმოცენდა მიწისა და ყვავილის ბორცვი. ახლა ვიცი, რა არის სსაფლაო, იგი ჩემთვის უიერო აღარ არის. სწორედ იმგვარად მეგობრიალურ დაფებზე, პარიზის ქუჩებში რომ გაჩნდა იმ ადგილას, სადაც „წინააღმდეგობის მეტროპოლი“ დახოცეს. პირისუფლები უმზერდნენ ტყვიისაგან დამახინჯებულ სახეებს, სისხლის გუბებს და გართხმულ სხეულებს.

* * *

იმ წუთს, როცა ფეხი შევდგი პარიზის სადგურის ბაქანზე, სადაც ჩვენ ყოველთვის ვბრუნდებოდით არდადეგების შემდეგ, უცხად მიხვდი, რა იქნებოდა ჩემთვის მარტოობა, და გამსჭვალა ამ აზრმა, მკვეთრმა და ცივმა — ქარიშხალი ჩადგა. მე კი გადავჩიე. წინ ბრძოლა მელოდა. ფეხს ვდგამდი ახალ სამყაროში, რომელიც წარმოდგენილიც კი არ მქონდა, — ჯერ ამის არც დრო იყო და არც სურვილი. ოთახების უტყვი სიჩუმე და სიმშვილე! ყველაფერი თავის ადგილზეა. გაპენტილი ბალიშები. თითქოს მათთვის ხელი არაგის ეხლოს. ახალი ყვავილები, წიგნები, რომლებსაც ჩვენ ერთად ვკითხულობდით, და სარეცელი. მესხიერებაში მხოლოდ უახლოესი წარსული აღსდგა — უკანასკნელი ოთხი დღე. სადღაც შორს კიფაობდა ოპერაციის დღე, საიდანაც ყველაფერი დაიწყო; ეს მხოლოდ 21 დღის წინათ მოხდა, უფსკრულის იმ მხარეს კი, მეორე ნაპირზე — მთელი ჩვენი სიცოცხლე. დამთავრდა, დამთავრდა სამუდამად.

მოდ. დრო ისწრაფის. მაქრო-
ლებს თავის ტალღებს. ერთილა მრჩე-
ბა — ან დავიხრჩო ან შევრჩე.
არც ის მინდოდა და არც ეს; არჩევანზე
უარს ვაცხადებდი: ცხოვრება კი დაუნ-
დობლად მოითხოვდა, როგორც ტირანი:
„ან იცხოვრე, ან მოკვდი. არც ჭამა
გსურს, არც სმა, დაეხეტები მხოლოდ სა-
ხეშეშლილი“. ცხოვრებამ დადასტურა,
რომ მართალი არ ვიყავი. არც ფრთხალი
გახლდით, არც მხნე, ჩემი დასაყრდენი
ბავშვები იყო; როცა ისინი გვერდით
მყავს, თავი უნდა შევიკავო. მათი გამო-
უცნობობა ისევე მცხმარებოდა, როგორც
შენი. ეს იყო მხოლოდ მოჩვენებითი სი-
მშვიდე, ნილაბი, რომელსაც ვატარებდი,
მაგრამ ეს მმატებდა გამძლეობის ძალას.
სიზმარში ვეძიებდი საშველს — დავიძი-
ნო, თავი დავიწყებას მივცე, გავეხვიო
სიბნელეში; მაგრამ როგორც კი თვალს
დავხუჭავდი, შიგნიდან რაღაც დამაბრმა-
ვებელი შუქი მსცვალავდა. ვიგემე მარ-
ტობა, დაუნდობელი, გვერდშეუვლე-
ლი, იგი მიხმობდა ყველაფერს, მიკეცა-
ვდა ჰორიზონტს და, საითაც არ უნდა
მიმეპყრო ყურადღება და აზრი, ვერა-
ფერს სხვას ვერ წააწყდებოდი ხოლმე.
აღარ ვიცოდი, რით შემევსო დღეები,
რით შემექცია ყურადღება. გზადავდი
მხოლოდ შენ, ვფიქრობდი მხოლოდ შენს
ავადყოფობაზე. შევეცადე ჩაეძირული-
ყავი ჩვენი წარსულის მოგონებებში, მაგ-
რამ სიკვდილი გადაეფარა ყველაფერს
და ვერ შევძელი თავი დამეღწია მისგან...

* * *

სწორედ იმ წუთიდან, როცა ჩვენი სი-
ყვარული იშვა, არ შეგვიწყევტია ერთმა-
ნეთის გამოცნობა და ამოხსნა. სრული
ნდობით და გულუხვობით გადაეუშალეთ
ერთმანეთს სული, შორს გადავისროლეთ
ჭუნგლების მუდმივი კანონი. ამ უკანასკ-
ნელ დღეებში, როცა შენ ჯერ კიდევ
ჩემთან იყავ, როგორ მინდოდა შენთან
საუბარი, შენი მოსმენა. მსურდა მოგეთ-
ნრო შენზე, ჩვენზე, ყველაფერზე ამქვე-
ყნად, რომ შენს სიტყვებს, შენს ჩურ-
ჩულს დავემშვიდებინე და მივეძინებინე.
ვოცნებობდი შენი ხმის მოსმენით დაძი-

ნება-გაღვიძებაზე. მწყუროდა შენი ხმა
მოსმენა, მისი შესისხლხორცება და ჩემთვის
ში სამუდამოდ შენარჩუნება.

უკანასკნელ საღამოს, როცა მე წიგნი
დავხურე, შენ კი კითხვას განაგრძობდი.
მკითხე, ხომ არ მაწუხებდა სინათლე.
არა, მე იგი არ მაწუხებდა. ნახევრად-
თვალდახუჭულს შემემლო შენთვის მემ-
ზიარა, მესმოდა როგორ ფურცლავდი
წიგნს. ამის უფლება მქონდა. არ შემე-
ლო მხოლოდ ტირილი, მაგრამ მე არც კი
მქონდა ცრემლი. ვცდილობდი თავშესა-
ფარი მეპოვნა მოგონებებში, მაგრამ ვერ
ვებედავდი გამეზიარებინა ისინი შენთვის.
წარსულის ჩხრეკა ჩვენი ჩვეულება არ
ყოფილა და შენც უცნაურად მოგეჩვენე-
ბოდა მოგონებებით ჩემი გატაცება. ნაც-
ვლად მომევაღზე ფიქრისა. ამიტომ, ეი-
დრე შენ კითხულობდი ახ გეძინა, მე მა-
რტო მივდიოდი წარსულში...

* * *

შენი დაკრძალვის დღეს, როცა სასა-
ფლაოს ვტოვებდი, ვიცოდი, რომ აქ ხში-
რად ვივლიდი, მაგრამ რა მნიშვნელობა
ჰქონდა ამას? მე შემემლო თავი მიმენე-
ბებინა იქ სიარულისათვის, მაგრამ ეს
სრულიად არ იქნებოდა იმის ნიშანი,
რომ დავთმე შენი სიყვარული.

იმ საღამოს, როცა დარბაზს ვტოვებდი,
გაკვრით შევნიშნე უმთვარო, ვეებებრე-
ლა შემხუთავი ცა. მარტო ვიყავ დედამი-
წაზე, მსურდა არ წარვეტაცე ცაზე მცუ-
რავ ღრუბლებს. ფარდებს ვეფარებოდი.
როგორც ცხოველი თავის ბუნაგში: მიძ-
ნელდებოდა ცისა და ყველაფერი იმის
დანახვა, რაც უწინ მიყვარდა. როგორ
გადავიტანო ბავშვებთან შეხვედრა? უკ-
ვე სამი დღეა, მათზე არ მიფიქრია. მეო-
რე დღეს მოვედი შენთან. მაგრამ რა არის
ეს — ბაემანი! აზრს მოკლებული, კიდევ
ერთი სიცარიელისადმი მიმართული მო-
ნოლოგი. ჯერ კიდევ რეალურს ვაღმა ვი-
მყოფებოდა და მომხდარი ვერ შემეცნო.
ვიდექ შენს საფლავზე, ვეხებოდი მიწას
და ველოდი — აი ახლა მოხვალ ოდნავ
შეგვიანებით, როგორც ყოველთვის, ამო-
მიღებები მხარში და ჩვენ ერთად დავუწ-
ყებთ მზერას ამ ახლად დამარხულის სა-

ფლავს. ვეუბნებოდი ჩემს თავს, რომ შენ მოკვდი, მაგრამ ეს არ მშველოდა. შენ არ მოდი, ე. ი. მელოდები მანქანაში და სუსტმა უაზრო იმედმა — ვიცოდი, რა-რიგ უგნური იყო ის — მომიცევა. „ჰო, ის მანქანაშია“. ვერავინ ვნახე მანქანაში და თავს ვარწმუნებდი: „სეირნობს ბორცვზე“. დავეშვებოდი ხოლმე სახლისაკენ და აქ ვესაუბრებოდი მეგობრებს, თანაც ვაგრძელებდი შენს ძებნას გზაზე, თუმცა ერთი წუთით არა მჯეროდა, რომ გიპოვი-დი.

იმ დამეს პარიზში გავემგზავრე. ასე მეგონა, თითქოს დაგტოვე. მაგრამ ეს ხომ ჯერ კიდევ სამი კვირის წინ დაიწყო, როცა თეთრ გრძელ დერეფანში გაგატარეს მწოლარე: ჯერ კიდევ მაშინ მიგატოვე ბედის ამარა. უკან მოგდევდი და ბოლომდე მიგაცილებდი, მაგრამ მაინც ცოცხალთა სამყაროში ვრჩებოდი მაშინ, როცა შენ შეუღმჩნევლად მიდიოდა იქიდან, შენი ღიმილი და შენი თვალები თანდათან შორეული ხდებოდნენ, შენ კი ამის ეჭვიც არ გქონდა.

* * *

ზაფხულის დამლევს შენი საფლავი ისე შეეზარდა ჩემს შეგნებას, რომ არსებობის ნაწილად მექცა. იგი თან მახლდა ყველგან, რა გინდ შორს არ უნდა ვყოფილიყავი მისგან, აზრით თვალყურს ვადევნებდი, თუ როგორ იზრდებოდნენ ხეები, როგორ ასცდებოდნენ ისინი ღობებს და როგორ გადაჰყურებდნენ წვეროებით ზღვას. ვხედავდი, როგორ ეთამაშებოდნენ ხის ჩრდილები შენს საფლავს, ვიცოდი, რომელი ქარი არხევდა მათ. სადაც არ უნდა ვყოფილიყავ, თუ კი მოვისურვებდი, ყურთასმენით შემეძლო აღმედგინა ხმაური გზებზე, სოფლის ხმების გამოძახილი, მესმოდა, როგორ ბრაზმორეული უბერავდა მისტრალი, როგორ წვიმდა და როგორ ჭრიალებდა რკინის კიშკარი. ჰო, ახლა ვიცნობ ყველა ამ ხმას, რომელიც შენს ირგვლივა, და ვიცი, როდის მოფრინდებიან ჩიტები ნამის შესასმელად იმ ყვავილებზე, რომლებიც შენს საფლავზე ხარობს.

გადიან თვეები და წლები. ახლა გაზა-

ფხულია. გაზაფხული — იგი ხან მანქანაში ტებს ძალასა და იმედს, ხან მარბივს ისევ. ხან მსუბუქი, ხან მძიმე ტვინს მი-ღრღნის იგი. საკმარისია დაუბეროს ტბი-ლმა ნიაგა, ანდა ხეზე გადაიშლოს კვი-რტი. საკმაოა მომესმას ჩიტების გალო-ბა, წვიმის ხმა, ბავშვების სიცილი, რომე-ლიც ფანჯრიდან ისმის, რომ ყველაფერი ისევ არაშეპარი გახდეს. სიბრძნე და სიმ-შვიდე, რომელიც თითქოს შევიძინე და რომელითაც ვამაყობდი, — მხოლოდ სი-ლაზე აშენებული კოშკია. ქარიშხალი არ ჩამდგარა, იგი მხოლოდ მიიყუჩა და მზად არის თავს დამესხას პირველსავე თბილ დღეს, გაზაფხულის ცის ქვეშ, პი-რველივე ამწვანებისას.

ქუჩაში გაზაფხულია. „თეთრ ფეხსაც-მლებს ჩაიცვამ, ყველა ჩემმა ამხანა-გმა ჩაიცვა უკვე“, მიყვირის ჩემი ქალი-შვილი.

ჰო, ცხოვრება თავისი გზით მიდის, ჩემი გონება შეიმეცნებს მიზეზსა და შედეგს, მაგრამ ეს ვერ მიხსნის გაოგნე-ბისაგან. დაქანტულობასა და სისუსტეს ვგრძნობ. გაოგნებას თავს თუ ვაღწევ, მყისვე მიპყრობს ხან უიმედობა, ხან საოცარი ტკივილი. საშინელია, რომ შენ ჩემთან არა ხარ. ხშირად ვხედავ, როგორ ჩაივლის ჩემს წინ ორი მოხუცი ქალი, ერთი საათი მაინც დასჭირდებათ მათ, რომ ქუჩის ბოლოს მიადწიონ. ერთი თი-თქმის მიწამდე მოხრილი დადის, მეორე მას ეშველება. ისინი ავტომატივით მოქ-მელებენ. არასოდეს სიტყვას არ წარმო-იტყვამენ, ვერავის ხედავენ... ახსოვთ ნეტავ მათ, რომ ქვეყნად არის გაზაფხუ-ლი, ამჩნევენ ნეტავი მას? ისინი მოძრა-ობენ, მათი გული ძვრს, მაგრამ განა შეიძლება ითქვას, რომ ისინი ცხოვრო-ბენ?

იქნებ ისინი ცხოვრებას იმ ახალგაზ-რდა ყრმაზე ძვირად აფასებენ, რომე-ლიც მზად არის მოკვდეს იმისთვის, რაც უყვარს, ან იმ მშვენიერი გაზაფხულის ასაკში მყოფ ადამიანზე მეტად, როგო-რიც შენ იყავ, როცა ამბობდი: „ვისუ-რებელი ლამაზი მომკვდარიყავი“.

გაზაფხული ტკივილს მგერის. ვემუ-
დარები შემობრალოს. ყოველ წელს
ჩემს თავს ვაიმედებ, რომ ამჯერად ძალას
მოვიყრებ და მივიღებ მას, ან შევწყვეტ
მაინც მისი გამაღიზიანებელი სუნთქვის
შეგრძნებას. გაზაფხულის მოალერსე და
მსუბუქი ჰაერი მაიძულებს ვიფიქრო
იმაზე, რა იყო და რა იქნებოდა, რომ
შენ აქ იყვე. ჩვენთან ერთად. ვიცი, ჩემი

ოცნება სხვა არაფერია, თუ არა აწმყო-
თი ცხოვრების უძღურება. მე მივცედი
დინებით, არ ვიჭვრიტები ძლიერ შორს
და ძლიერ ღრმად. ველი იმ წამს, როცა
ძალა კვლავ დამიბრუნდება. მოვა ეს წა-
მი. ვიცი, რომ ცხოვრება ჯერ კიდევ მი-
ტაცებს.

თავის შველა მსურს და არა შენგან
თავდაღწევა.

ფრანგულიდან თარგმნა ი. არაქშიძემ.

„ილია ჭავჭავაძის ენა“

ახლაზან თბილისის სახელმწიფო უნი-
ვერსიტეტმა გამოსცა დოც. გიორგი შა-
ლამბერიძის ფუნდამენტური შრომა
„ილია ჭავჭავაძის ენა“.

ავტორი „წინასიტყვაობაში“ აღნიშ-
ნავს: „ილიას თხზულებათა ენა ქართუ-
ლი სალიტერატურო ენის ორგანული
ნაწილია... მაგრამ მწერლის ენას მოეზო-
ება ინდივიდუალური თავისებურებანი,
რომლებიც მას სხვა მწერლის თხზულე-
ბათა ენისაგან განასხევენ. ქმნის გან-
საკუთრებულ სტილურ ნიშნებს და
განსაზღვრავს შემოქმედის როლს საერ-
თო-ეროვნული ენის სრულყოფა-განვი-
თარებაში“. აი სწორედ ამ თვალსაზრი-
სით შეუსწავლია მკვლევარს ი. ჭავჭავა-
ძის თხზულებათა ენა.

გასული საუკუნის სამოციან წლებში
ახალი სალიტერატურო ქართული ენის
დამკვიდრებისათვის ბრძოლა, რასაც ი.
ჭავჭავაძე ედგა სათავეში, არსებითად სა-
ერთოსახალხო ქართულის გამარჯვებისა-
თვის ბრძოლას ნიშნავდა. ამ ბრძოლაში
ილიას სიძლიერის უშრეტეი წყარო ის
იყო, რომ იგი ყოველთვის ხალხის ენას
ეყრდნობოდა, მის დანერგვას მოითხოვ-
და. ხალხურსა და სალიტერატურო ენას
შორის ურთიერთობის თვალსაზრისით
მან დაინახა ის, რაც ძველი თაობის ზევ-
რი წარმომადგენლისათვის სრულიად

შეუმჩნეველი დარჩა. ილიას დებულებე-
ბი ენის შესახებ მის ლიტერატურულ
შემოქმედებაშია ხორცშესხმული.

არა მარტო ილიას ნიჭის ნათელი აბრ-
წყინებს მის შემოქმედებას და ჭეშმარი-
ტად საყვარელს ხდის ყველასათვის,
არამედ ისიც, რომ მისი მადლიანი კალა-
მი ყოველთვის ხალხისათვის გასაგები
ენით წერდა.

ილია ენათმეცნიერი არ იყო, მაგრამ
ახალი სალიტერატურო ქართულის თავ-
ის უფლებებში აღდგენისა და დამკვიდ-
რებისათვის ბრძოლაში იგი საქმის საფუ-
ძვლიანი ცოდნით იყენებდა ზოგადენათ-
მეცნიერულ თეორიულ დებულებებს.
გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ
საქართველოში ენათმეცნიერული აზრო-
ვნების გამაგრეცელებელი და ფუძემდე-
ბელი ილია იყო.

დოც. გ. შალამბერიძე ნაშრომის პირ-
ველ თავში ვრცლად წარმოგვიდგენს
ერთიანი სამწერლო ენის საკითხს XIX
საუკუნის მეორე ნახევრის ქართულ ლი-
ტერატურულ კრიტიკაში. ნაჩვენებია
ილიას „დიდი მოქალაქეობრივი გამბე-
დაობა და დემოკრატიული რადიკალიზ-
მი“ ანტონ კათალიკოსის ე. წ. სამი
სტილის დამკველთა საპირისპიროდ.
ნარკვევის მეორე თავი ილიას ენათმეც-
ნიერული შეხედულებებისადმი მიძღ-

ენილი და წარმოდგენილია ის დებულებები, რომლებსაც იგი იყენებდა ახალი სალიტერატურო ქართულის დამკვიდრებისათვის ბრძოლაში. ეს დებულებები ეხება ენის რაობას, მის ფუნქციას, განვითარებას, ენასა და აზროვნებას შორის ურთიერთობას, სიტყვის მნიშვნელობის ცვლას, ენის კვლევისას ისტორიულ-შედარებითი მეთოდის გამოყენებას და ა. შ.

ნაშრომის მომდევნო თავში განხილულია ილიას პოეზიის ენის საკითხი ლიტერატურულ კრიტიკაში. ირკვევა, რომ ილიას პოეზიის ენის შესახებ არსებული ყველა კრიტიკული წერილი ზერელე შთაბეჭდილებას იმყარება. აქ მკვლევარი დეტალურად აყალიბებს ილიას პოეზიის ენის თავისებურებებს და ამ თავისებურებათა დახასიათებისას განიხილავს არქაიზმებს გრამატიკასა და ლექსიკაში. გრამატიკული არქაიზმებიდან განსაკუთრებით საყურადღებოა, რომ ხმოვანფუძიანი სახელი სახელობით ბრუნვაში ბრუნვის ნიშნითაა წარმოდგენილი (მთაი, ტვირთმძიმე), მოთხრობითი ბრუნვის ნიშნად გვხვდება მან სუფიქსი (ჩრდილმან, სტუმარმან), ფართოდაა გამოყენებული ნარ-თანიათი მრავლობითი. არქაიზმი გვაქვს მსაზღველ-საზღვრული სახელების წყობაში და ბრუნვაში შეთანხმებისას. გვხვდება ძველი ზმნისწინები (აღ, გან, გარდა, შთა). არქაულია ავ და ამ თემისნიშნაინი ზმნების უღლება (ჰქელვიდა, ჩაასხმიდა...), ასევე არქაულია ვნებითი გვარის წარმოება (რჩების, ჰრთების...) და ბევრი სხვა. განხილულია აგრეთვე შედარებები, ეპითეტები, განმეორებანი, დიალოგები და ე. წ. პოეტური თვითნებობის ანუ ლიცენციის მაგალითები. ავტორი ასკვნის: ილია ჭავჭავაძის პოეზიის ენა მომხიბვლელია თავისი უბრალოებით, სისადავითა და მხატვრულობით.

შრომში საფუძვლიანადაა განხილული დიალექტიზმები ილიას პოეზიაში, პროზასა და პუბლიცისტიკაში. იგი უფრო

ჭარბად ლექსიკასა და მორფოლოგიასაა წარმოდგენილი. მორფოლოგიის კვლინდება ბრუნებაში, თანდებულთა წარმოებაში, ზმნისწინებში, თემის ნიშნების გამოყენებაში, პირის ნიშნებში, ენებით გვარში, მწკრივთა თავისებურ წარმოებაში, ქცევაში და სხვ. დიალექტიზმები გვხვდება სინტაქსშიც.

ცალკე თავი აქვს მიძღვნილი ი. ჭავჭავაძის მოთხრობების ძირითად სტილურ ნიშნებს. აქ დოც. გ. შალამბერიძეს დიდი, შრომატევადი მუშაობა გაუწევია. კერძოდ, მას დაწვრილებით გაუანალიზებია „მგზავრის წერილები“, „გლახის ნამბობი“, „აკაცია ადამიანი?“, „სარჩობელაზედ“, „ნიკოლოზ გოსტამაბიშვილი“ და „ოთარაანთ ქვრივი“, აღწუნსხავს თვითნებულ ამ მოთხრობაში რამდენი წინადადებაა, ამათგან რამდენია მარტივი (გაუვრცელებელი, გაუვრცობილი, შერწყმული) და რამდენი რთული (ქვეწყობილი, თანწყობილი) და სად რომელი სტარობს. ამის საფუძველზე მკვლევარი მეტად საინტერესო დასკვნებს გვაძლევს. ქართველი მწერლების ენის შესწავლა ამ ხერხის გამოყენებით ჯერხიბით არავის უცდია და ამ დიდ, მეტად საინტერესო საქმეს საფუძველს უყრის დოც. გ. შალამბერიძის შრომა.

ი. ჭავჭავაძის მოთხრობების სტილური ნიშნების დახასიათებლად იგი დაწვრილებით განიხილავს აგრეთვე შედარებებს, სინონიმებს, პერიფრასტულ გამოთქმებს, ანტონიმებს, განმეორებებს, არქაიზმებს, ეხება დიალოგებისა და მონოლოგების გამოყენებას. აღწუნსხულია ყველა ანდაზა, რომელიც ილიას თავის თხზულებებში გამოუყენებია. ანდაზებს ილია ხალხის გენიას უწოდებდა და მათი უხვად გამოყენებით მხატვრული ნაწარმოების ენას კიდევ უფრო უახლოებდა ხალხურ მეტყველებას. მკვლევარი გვაცნობს იმ აფორიზმებსაც, რომელიც ილიას პოეზიაში, პროზასა და პუბლიცისტიკაში გვხვდება.

შრომაში მოცემულია აგრეთვე მსაზღვრელ-საზღვრული სახელებისა და ვითარების ზმნისხედების ვრცელი ინდექსი. ასეთ სახელებსა და ზმნისხედებს ავტორი დიდ როლს ანიჭებს მწერლის ენის ექსპრესიულობის გაძლიერებაში. აქვე საფუძვლიანადაა გაანალიზებული პუბლიცისტური წერილების ფრაზეოლოგია და სიტყვაწარმოების ზოგიერთი საკითხი.

ბოლოს მკვლევარი ასკვნის: „ი. ჭავჭავაძე ქართული ენის მორფოლოგიურ საშუალებებს მაქსიმალურად იყენებდა ენის ლექსიკური შემადგენლობის გასამდიდრებლად. მისი შემოქმედებითი მუშაობა ამ დარგში მნიშვნელოვანია არა

მარტო ქართული ენის განვითარების ისტორიისათვის, არამედ თანამედროვე სალიტერატურო ქართულის ნორმალიზაციის თვალსაზრისითაც“ (გვ. 314). შრომას ერთვის ილიას გამონათქვამები ენის შესახებ, რეზიუმე და პირთა საძიებელი.

დოც. გ. შალამბერიძე დიდი ხანია ნაცოდფერ მეცნიერულ მუშაობას ეწევა, იგი მრავალი შრომის ავტორია, მაგრამ მისი ბოლო გამოკვლევა „ილია ჭავჭავაძის ენა“ მაინც გამოირჩევა მათგან. იგი უსათუოდ ქართული ენათმეცნიერების მნიშვნელოვანი შენაძენია და განსაკუთრებით დიდ დახმარებას გაუწევს მათ, ვისაც მწერლის ენაზე მუშაობა მოუხდება.

დოც. ნ. საბაშვილი.

პრვე გვერდი

ძველი ისტორია

ყველაფერი თავიდან იწყებოდა. იწყებოდა ისე, როგორც შარშან, შარშანწინ და იმის წინ. გაჭრილი ვაშლის ნახევარით ჰგავდა ჩემი თავგადასავალი წინა წლების თავგადასავალს. ჰო, სულ ღამე იწყდა. გთხოვთ მიცნობდეთ: საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სტუდენტი ირაკლი ბარამიძე. ჩემი საუკეთესო მეგობრებიც გაიცანით, ჩემი თანაკურსელები კოტე ეძგვერაძე და დიმიტრი ჩაჩანიძე.

თბილისში აუტანელი პაპანაქება იდგა. მე და კოტემ, ისევე როგორც შარშან, შარშანწინ და იმის წინ, გადავწყვიტეთ ზღვისპირას გავეტარებინა არდადეგები.

შევკრიბეთ ყველა საჭირო ნივთი და სულთამხუთავებივით დავადექით თავს მამებს, ფული-თქო. რა თქმა უნდა, როგორც ყველა ადამიანი, ჩვენი მამებიც ვერ იტანენ სულთამხუთავეებს. ცდილობენ თავიდან მოიშორონ ისინი. ასე რომ, ფული ნაშოვნია იყო.

გამგზავრება

გავედით სადგურზე და ისევე, როგორც შარშან, შარშანწინ და იმის წინ, მოლარეს დავეწყეთ თხოვნა.

პასუხი წინა წლებთან შედარებით უფრო ლაკონიური იყო:

— არაფერი არა მაქვს.

— თქვენი კირიმი, — ვეხვეწებოდით ჩვენ.

— არაა-მეთქი. — ყელავ გვიპასუხებდა მოლარე.

— ამოვიხრუეთ თბილისში, — განვაგრძობდი მე.

— რა ექნა ახლა, მორჩა, არაფერი არა გვაქვს.

ჩვენი სახეებისათვის რომ შეგვეხდათ და ინგლისში ჩატარებული მანკვა-გრების კონკურსის მონაწილეებისათვის შეგედარებინათ. დარწმუნდებოდით. რომ ჩვენ „სპორტის“ ამ სახეობაში ერთ-ერთი საპრიზო ადგილი გვეკუთვნოდა. მაგრამ ინგლისში როდის მივდიოდით, სულ სხვა გეზი გვქონდა აღებული — ზღვა და დასვენება. აი რა იყო ჩვენი მიზანი. ბილეთები არ იყო. ერთი გამოსავალი გვრჩებოდა:

— გავვარდეთ სადგურში, — თქვა კოტემ. — როგორც შარშან, შარშანწინ და იმის წინ, შეიძლება კონდუქტორმა წაგვიყვანოს.

მე დავეთანხმე.

ჩვენ უკვე სადგურში ვართ. ხალხი ბუ-
ნივით ირევა. ყველას უნდა ზღვა და და-
სვენება. მატარებელი პირველ ლიანდაგზე
დგას. მივდივართ ერთ-ერთ ვაგონთან.

— ბიძია, — შემპარავდ დავიწყე მე.

— არაფერი არა მაქვს, — შეუპოვრად
მეუბნება ის.

ასე განმეორდა სხვა ვაგონებთანაც.
დარჩა ერთადერთი ვაგონი, ჩვენი ერთ-
ადერთი იმედი.

გადაწყვიტეთ უფრო ჰკვიანურად გვე-
მოქმედა.

მივდივართ იმ ვაგონთან. მე და კოტე
ხმაშმალა ვკამათობთ. გვინდა მივიქციოთ
კონდუქტორის ყურადღება, მაგრამ ამა-
ოდ იგი ბუზებივით იგერიებდა ჩვენსა-
ვით უბილეთოებს.

— მატარებლის გასვლამდე რჩება ხუ-
თი წუთი, — აცხადებს დიქტორი.

— გამარჯობათ, ბიძია, — შეტევაზე გა-
დავდივართ ჩვენ.

— გამარჯობათ, მაგრამ ადგილები არა
მაქვს, — გვიპასუხებს კონდუქტორი.

— ბიძია, ასე გვითხარით თქვენ შარ-
შან, შარშანწინ და იმის წინ, მაგრამ წაგ-
ვიყვანეთ, გახსოვთ?

— არ მახსოვს, რადგან შარშან, შარ-
შანწინ და იმის წინ მე ციხეში ვიჯექი,
— გვიპასუხა კონდუქტორმა.

— გასვლამდე რჩება ორი წუთი, — ლა-
ხვარს გვცემს გულში დიქტორი.

— ბიჭებო, წაგიყვანთ, მხოლოდ ერთი
პირობით: კონტროლიორი თუ ამოვიდა,
ჩვენ ერთმანეთს არ ვიცნობთ. ფულს ნა-
ტანებში გადაიხდით.

— კარგი, — სიხარულით დავეთანხმეთ
და გიჟებივით შევეცვივდით ვაგონში.

მატარებელი დაიძრა.

ზგაში

ვაგონი გატენილი იყო. ღამე დერეფან-
ში, სკამებზე უნდა გავგვითია. მაგრამ ეს
არ გავწუხებდა: ხვალ ზღვა, მზე და დას-
ვენება გველოდა.

მატარებელი ხაშურს მიუახლოვდა მე
და კოტე ფანჯარაში ვიყურებოდით და
ხვალინდელი დღით ვტკებოდით. შემდეგ
ისევ დავჯექით ჩვენს სკამებზე და ელმა-

ვალთან ერთად უფრო და უფრო გვეცხუ-
ლოვდებოდით ზღვას. და უცებ...

მოხდა ის, რაც არც ერთს არ გვინდო-
და: ომის გამოუცხადებლად თავს და-
გვესახა მაღალი ელვაში რევიზორი.

— აბა, ბიჭებო, ბილეთები! — გვითხრა
მან.

— ბიძია, შენი ჰიირიმე! — ამღერდა
ჩვენი ღუეტი.

— რა ნაწვიმარი ლელვებივით დაადეთ
პირი, არა გაქვთ ბილეთები? — ჩაგვეძია
ის.

— ბიძია, შენი ჰიირიმე, — არ ცხრებო-
და ჩვენი ღუეტი.

— გადაიხადეთ ჯარიმა, — თქვა უღუ-
შამ.

ჩვენ ამოვიოხრეთ.

— იცოდეთ, შორაბანში ჩამოგვსვამთ,
— გვითხრა მან.

— ბიძია, შორაბანში რა გვინდა, შუა-
ღამეა, ტურები შეგვკამს. მარელისი მა-
ინც გეთქვით, სკამებზე ჩამოგვსდებოდით
დილამდე, — სცადა გახუმრება კოტემ.

— არ იხდით, ხომ?

— არა, ბიძია, ფული არა გვაქვს.

— საღ მიღიხართ? — შეგვეკითხა. და
უცებ... კოტეს ნიდაყვი გავკარი და...

— სოხუმში, ბიძაჩემო. — ვუპასუხე.

— კი, მაგრამ ბათუმის მატარებლით?

— გაიკვირვა რევიზორმა.

— ბიძია, სამტრედიაში ნათესავები
გვყავს და ისინი წაგიყვანენ სოხუმში.

კოტეს გაკვირვებისაგან თვალები გაუ-
ფართოვდა და თმა ყალყზე დაუდგა.

— კარგი, — თქვა კონტროლიორმა. —
წამოწყევით.

— საით? — გაგიჟდა კოტე.

— წამოწყევით-მეთქი, — მძას აღმალ-
ლა რევიზორმა. რაღა გვეთქმოდ! წაყე-
ვით და ჩაგვეტა იმ კუბეში, სადაც მატა-
რებლის რადიოკვანძი იყო მოთავსებული.

ღრო გადიოდა. ბორბლების მონოტო-
ნურ ხმაურში ჩაგვეძინა.

რომ გავგვეძიდა, გარეთ მოჩანდა ზღვა
და პალმები. კოტე გაკვირვებული იყურე-
ბოდა ფანჯარაში.

— რაშია საქმე? — შეგვეკითხა იგი. —
სამტრედიაში რატომ არ ჩამოგვსვს?

გამედლიმა. ჩემი გეგმები მართლდებოდა...

მატარებელი ბათუმს მიუახლოვდა. კორპორადღებული მიყურებდა. უცებ კარი გაიღო და შემოვიდა ულვაშა რევიზორი.

— აბა, ახლა ჩათორიეთ ძირს! — ჩაიროხროხა მან, — ვნახოთ, აქედან უფულოდ როგორ ჩახვალთ სოხუმში.

ჩვენ ჩამოვედით. კონტროლიორი ფანჯრიდან გვიყურებდა და სიცილით იჭაჭებოდა.

ასე და ამრიგად ჩვენ ბათუმში ვართ. იმავე დღით „გავახერხეთ“ ნომერი სასტუმროში და ზღვაზე წავედით.

ზღვა

ზღვა წელსაც ისეთივე იყო, როგორიც შარშან, შარშანწინ და იმის წინ.

— ცოტა გალურჯებულა. — თქვა კოტემ.

— რაო? — არ დავიბენი მე.

— აბა რატომ ხარ ასეთი ლურჯი?

ეკ, რა ვქნათ, რომ ასე ძალიან გვიყვარს ზღვა. ზღვაა ზაფხულში ჩვენთვის ყველაფერი. გვიყვარს ლურჯი ტალღები და თეთრი კენჭები. მერე, გაავდრების დროს, რუხი ზღვა და თეთრი კენჭები. ოღონდ ის არ გვიყვარს, რომ ჩვენც ამ კენჭებივით თეთრი ვიყოთ.

ამიტომ ვიხრუკებით მზეზე და ისევე, როგორც შარშან, შარშანწინ და იმის წინ, ვბანაობთ და ვისვენებთ.

სტუმარი

სალამოს პირია. მე და კოტე ოთახში ვზივართ და კარტს ვთამაშობთ. უკვე ერთი კვირა გავიდა და ნაცნობი არავინ შეგხვებდრია.

— გახსოვს, რა ამბავში ვიყავით შარშან ამ დროს? — შეუბნება კოტე.

— როდის, რესტორანიდან გამოსული პირდაპირ თხრილში რომ ჩავევარდით და მერე მილიციელს რომ ჩაუევარდით ხელში? — შეგვეკითხე მე.

— მერე ჩვენი ბრალი იყო? დიმა იყო ყველაფერში დამნაშავე. ისე კარგი დრო გავატარეთ იმ სალამოს, არა?

ამ დროს კარზე კაკუნი გაისმა.

— მობრძანდით. — ერთხმად დავიყვირეთ ჩვენ.

გილო კარები და რას ვხედავთ: დიმა ჩამოსულა.

— საიდან, ბიჭო? — ერთხმად ამოვიღრიალეთ მე და კოტემ.

— იქიდან.

— სიცხეებია?

— იწვის თბილისი.

— რას შეება ხალხი, არ აპირებს ჩამოსვლას?

— კი, კაცო. მე წამოვედრ და ახლა ვინდა დარჩება იქ.

დიმა, როგორც დასაწყისში გაგაცანით, ჩვენი მეგობარია და უკვე სამი წელია უამირზე დადის. დიმა სიცხის დიდ ატანად და სპეციალისტად ითვლება ჩვენს შორის. ის თუ ჩამოვიდა, ესე იგი იწვის თბილისი და ესაა.

ლაპარაკში დიდი დრო არ დაგვიკარგავს. ყველა ნაცნობ-მეგობარია და ნათესავი მოვიკითხეთ და რესტორანს მეტეორის სისწრაფით მოუუახლოვდით.

რესტორანი ხალხით იყო სავსე. ოფიციანტს შეკვეთა მივეცით. იგი ბზრიალასავით დატრიალდა. ბზრიალმა შედეგი გამოიღო და ერთ საათში სუფრა გაიწყო.

ვადლეგრძელეთ შეხვედრა, მშობლები, ნათესავები, მეგობრები, მზე, ზღვა, კენჭები, დასვენება და.

— გმადლობთ, ბიძიებო! — გვაცილებდა ოფიციანტი.

— არაფრის, — ვუთხარი და არ გვაცილებინეთ თავი.

გარეთ გამოვედით. ცხვირში მეცა ზღვის სურნელი და გამახსენდა, რომ იქ თევზები ბინადრობენ.

— უნდა ვითევზაო! — წამოვიძახე მე.

— კი, მარა ანკესები? — შეჩერდა დიმა.

— ჩვენ წამოვიდეთ. — ისეთი ტონით თქვა კოტემ, თითქოს დედამიწის მიზიდულობის კანონი აღმოეჩინოს.

ავედით სასტუმროში და გამოვიტანეთ ანკესები.

— კი, მარა კიები? — გაახსენდა დიმა.

— ჩხრიკე ახლა მიწა და ეძებე ჭიები
ამ ბნელში, — ართხროხდა კოტე.

— ევრიკა! — წამოვიძახე მე. — და-
მაცადეთ, ახლავე მოვალ.

ხუთი წუთის შემდეგ მოვედი და კოტე-
ვაჭრობის მაღაზიაში ნაყიდი ვაშლი მო-
ვიტანე.

— კი, მარა ვაშლით უნდა ითევზაო? —
შეეჭვდა დიმა.

მე გამეცინა:

— ნუთუ ვერ ხედავთ, როგორი ვაშ-
ლია?!

ტაშით იჭაურობა დააქციეს, ხელში
ამიყვანეს ღრიალით, თითქოს ბებიჩემს
აცნობდნენ ჩემი გენიოსობის ამბავს.

წავედით სათევზაოდ. გავჭერით ვაშ-
ლები და ამოვიღეთ ჭიები.

— ამათ თევზი ვერ გადაყლაპავს, იმ-
ხელაა, — წამოიძახა კოტემ.

ჭიები ოთხ-ოთხ ნაწილად დავჭერით
და ანკესებზე წამოვაცვით.

ორი სათი ვიჭექით და ერთი თავი
ლაც ვერ დავიჭირეთ. მერე
წყალში გადავყარეთ და სიმღერით გამო-
ვუდექით გზას სასტუმროსაკენ.

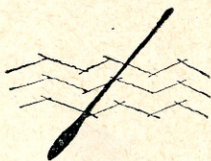
იმ ღამეს მორიგეს გასაშლელი ლოგი-
ნი მოვტანიხეთ და დიმაც ჩვენთან დარ-
ჩა.

დაბრუნება

ჩვენი წასვლის დროც მოახლოვდა
ყველანი უკვე უნაგარის ტყავებს დავემ-
სგავსეთ. ხალხი ზოგჯერ გაკვირვებით
გვიყურებდა, ზანგები თუ ვეგონეთ.
დრაიზერის სიტყვებით რომ ვთქვათ, ყო-
ველგვარი პოპულარობა დიდი მიზიდუ-
ლობის ძალით სარგებლობს.

პირველ სექტემბერს ინსტიტუტში ვი-
ყავით. ხვევნა-კონა, მეგობრებთან შე-
ხვედრა, ლექციები, საღამოთი სწავლას
დაწყების აღნიშვნა და...

კვლავ მეორდება შარშანდელი, შარ-
შანწინდელი და იმისწინანდელი ისტო-
რია.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 6/II, 1967 წ. საბეჭდი 6, საგამომცემლო 5 თაბახი
შეკვეთის № 92, ემ 00555, ქაღალდის ზომა 60×90. ტირაჟი 1800.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის კომიტეტის
მთავარბიბლიოგრაფმრეწვის ბათუმის სტამბა № 9 (ლუქსემბურგის, 22).

3360 40 333.

0 68/86

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ლიტერატურული აჭარა“

ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ
ИНДЕКС 76118